

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Anna Jansson

Samhällsfarliga konflikter

En undersökning av begreppsdefinitionen med utgångspunkt i konflikten i Göteborgs hamn, samt en komparativ studie av hanteringen av samhällsfarliga konflikter i Sverige och Danmark

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Birgitta Nyström & Per Norberg

Termin: VT18

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Introduktion	6
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Avgränsningar	7
1.4 Perspektiv och metod	8
1.5 Material	9
1.6 Forskningsläge	10
1.7 Disposition	11
2 HISTORISK BAKGRUND	13
2.1 Den kollektiva arbetsrättens genombrott	13
2.2 1930-talets beredskapslagstiftningsdiskussioner	14
2.3 1965 års förhandlingsrättsreform	16
2.4 1971 års SACO-konflikt	17
2.5 1976 års lagändringar på det arbetsrättsliga området	17
2.6 1980 års storkonflikt	18
2.7 1991 års löneförhandlingsutredning och framåt	19
3 RÄTTEN ATT VIDTA STRIDSÅTGÄRDER	21
3.1 Internationella åtaganden	21
3.2 Allmän reglering	22
3.2.1 Inskränkningar i stridsrätten – fredsplikt i enlighet med 41 § MBL	23
3.2.2 Politiska stridsåtgärder	25
3.3 Offentliganställdas rätt att vidta stridsåtgärder	26
4 SAMHÄLLSFARLIGA KONFLIKTER	28

4.1	Huvudavtalen	28
4.1.1	1938 års Saltsjöbadsavtal	28
4.1.2	Huvudavtal 2000	29
4.1.3	Kommunalt Huvudavtal – KHA 94	31
4.1.4	Huvudavtal 1982 SFO – LO/PTK	32
4.1.5	Nämndernas praxis	33
4.2	Statliga lagstiftningsingripanden	34
4.3	Medlingsinstitutet	36
4.4	Samhällsfarliga konflikter i internationell rätt	38
4.4.1	ILO:s föreningsfrihetskommitté	38
4.4.2	Europarådets sociala kommitté	40
4.4.3	Europakommissionen	41
5	SAMHÄLLSFARLIGHET MED UTGÅNGSPUNKT I KONFLIKTEN I GÖTEBORGS HAMN	43
5.1	Bakgrund till konflikten	43
5.2	Konsekvenser till följd av konflikten	44
5.3	Parternas syn på frågan om samhällsfarlighet	47
6	DANMARK	49
6.1	Historisk bakgrund	49
6.2	Rätten att vidta stridsåtgärder	52
6.2.1	Allmän utgångspunkt	52
6.2.2	Krav på stridsåtgärder för lovlighet	53
6.2.3	Begränsning i <i>tjenestemænds</i> stridsrätt	55
6.3	Samhällsfarliga konflikter	56
6.3.1	Medling	56
6.3.1.1	Förlikningsmännen, uppgifter och befogenheter	56
6.3.1.2	Medlingsförslag och sammankoppling av dessa	59
6.3.1.3	Omröstningsförfarandet	61
6.3.2	Statlig intervention	62
6.3.2.1	Tillvägagångssätt vid statliga ingripanden	62
6.3.2.2	Statliga interventioner och dess konsekvenser	65
7	AVSLUTANDE ANALYS	67
7.1	Begreppet samhällsfarlig konflikt	67
7.2	Konflikten i Göteborgs hamn – en samhällsfarlig konflikt?	69
7.3	Danmark – en komparativ jämförelse	72
7.3.1	Bakgrund	72
7.3.2	Rätten att vidta stridsåtgärder	73
7.3.3	Hantering av samhällsfarliga konflikter	74
7.3.3.1	Begreppet samhällsfarlig konflikt	74
7.3.3.2	Medling	75

7.3.3.3 Statlig intervention	76
7.3.4 Sammanfattande kommentar	77

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	79
--	-----------

RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	89
------------------------------	-----------

Summary

The following thesis will discuss the Swedish system's way of dealing with industrial action in essential services. The thesis will on the one hand discuss the Swedish definition of such essential services, focusing on the current conflict in the Gothenburg harbour, and on the other hand a comparative study with the Danish labour system, and its way of dealing with industrial action in essential services.

The issue of a more specific definition of essential services has been an on-going discussion in the Swedish legislative preparatory documents. Thus the thesis identifies common determination grounds, focusing on areas such as the conflicts degree and extent, which public sector activities should not be automatically defined as essential services, and that real threats towards public supply could constitute such essential services.

In the absence of actual situations that have resulted in state intervention, or decisions by one of the main agreements committees, it has proven difficult to closer specify what impact such a conflict might have on public economics and stability to be classified as a danger to an essential service. However, the requirement of a threat against public supply probably requires a real threat towards the economy at large, and thus there should be some requirements pertaining to the industrial action's degree and extent.

The conflict in the Gothenburg Harbour has been on-going for about two years, and although there is currently no industrial action, the conflict is in no way solved. The conflict's potential consequences are primarily economic. Economic consequences and extra costs for the business sector is generally not enough for a conflict to be deemed a danger to essential services. However, the conflict has been going on for a substantial time, and is greatly affecting individual business owners, the business sector at large and Swedish import/export. With all this taken into consideration, it appears likely that the conflict may be classified as a danger to essential services according to Swedish labour law. A classification like this would probably entail a breach of Sweden's international commitments, referring to practice developed by the ILO Freedom of Association Committee and the European Committee of Social Rights on the issue.

Similarly to Swedish labour law, its Danish equivalent lacks a clear definition of essential services and potential dangers to them. There is no legislative guidance regarding dealing with such conflicts and contrary to the situation in Sweden, the main agreements lack provisions guaranteeing

essential services. State interventions have been far more common in Denmark than in Sweden, and there seems to be differences in what considerations are deemed appropriate grounds for such interventions. Further, the Danish Settlement Institute has a far more pronounced role than its Swedish counterpart as regards dealing with conflicts in essential services. If industrial action is declared, risking vital societal functions, community institutions or other areas of societal significance, Danish public conciliators are able to postpone such action for a total of four weeks. Another important difference is the power the Danish public conciliators hold when it comes to deciding on a member vote on the mediation proposals and to combine several proposals. A fragmented organisational structure is probably one explanation for the current Danish system, a system that with its widespread acceptance and base in the Danish model, largely enables government interventions.

Sammanfattning

I förevarande uppsats undersöks det svenska systemet för hantering av samhällsfarliga konflikter. Uppsatsen kommer dels att diskutera det svenska definitionsbegreppet av sådana konflikter med utgångspunkt i aktuell konflikt i Göteborgs hamn, dels genomföra en komparativ studie med det danska arbetsrättsliga systemet för att hantera uppkomsten av sådana konflikter.

Frågan om en närmare definition av begreppet samhällsfarlig konflikt har varit en återkommande diskussion i de svenska förarbetena. Uppsatsen har identifierat ett antal gemensamma bedömningsgrunder innebärande att det i första hand handlar om konfliktens *grad* och *omfattning*, att verksamhet i *offentlig regi* inte per automatik ska klassificeras som samhällsfarlig och att reella hot mot *folkförsörjningen* kan föranleda samhällsfara. I brist på faktiska situationer där sådana konsekvenser föranlett statlig intervention, eller beslut av någon av huvudavtalens nämnder, är det svårt att närmare specificera vilken påverkan en sådan konflikt måste ha på samhällsekonomin för att klassificeras som samhällsfarlig. Krav på hot mot folkförsörjningen torde dock innebära att det krävs ett reellt hot mot ekonomin i stort. Det borde således föreligga ett visst krav på en konflikts omfattning och varaktighet.

Konfliktsituationen i Göteborgs hamn har pågått i nästintill två år. Det pågår inga stridsåtgärder för tillfället men konflikten är inte ansedd som löst. Konflikten konsekvenser har övervägande varit av ekonomisk karaktär. Ekonomiska konsekvenser och extra kostnader för näringslivet är som utgångspunkt inte tillräckligt för samhällsfara. Konsekvenser med grund i konflikten har dock i detta fall pågått under en längre period och påverkar fortfarande i stor utsträckning enskilda företagare, näringslivet och svensk import/export. Sammantaget är det således inte otänkbart att en klassificering av konflikten som samhällsfarlig är förenlig med svensk rätt. En klassificering som dock troligtvis skulle innebära ett brott mot Sveriges internationella åtaganden med hänvisning till den praxis som bl.a. utvecklats av ILO:s föreningsfrihetskommitté och Europarådets sociala kommitté i frågan.

Även den danska rätten saknar en tydlig definition av begreppet samhällsfarlig konflikt. Det finns inga lagbestämmelser för hantering av sådana konflikter, och till skillnad från Sverige innehåller de övergripande huvudavtalen inga bestämmelser för att säkerställa upprätthållandet av samhällsviktiga funktioner. Statliga interventioner har varit betydligt mer

förekommande i Danmark än i Sverige, det synes även finnas en skillnad i vilka hänsyn som åberopas för att rättfärdiga en sådan. Det danska förlikningsmannainstitutet, Forligsinstitutionen, har en mer uttalad roll beträffande hantering av samhällsfarliga konflikter än sin svenska motsvarighet. Om varslad stridsåtgärd riskerar att drabba livsviktiga samhällsfunktioner, samhällsinstitutioner eller få stor samhällelig betydelse, har de danska förlikningsmännen möjlighet att skjuta upp åtgärderna i sammanlagt fyra veckor. En annan viktig skillnad är de danska förlikningsmännens befogenhet att besluta om medlemsomröstning beträffande framlagda medlingsförslag samt koppla samman flera förslag till ett gemensamt. En fragmenterad organisationsstruktur är troligtvis förklaringen till uppkomsten av aktuellt system. Ett system som med sin utbredda acceptans och plats i den danska modellen till stor del möjliggör statliga interventioner.

Förkortningar

AD	Arbetsdomstolen
APMT	APM Terminals Gothenburg
DA	Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening
DI	Dagens industri
DsF	De Samvirkende Fagforbund
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
EU	Europeiska unionen
EU-kommissionen	Europeiska kommissionen
Europadomstolen	Europadomstolen för mänskliga rättigheter
FEUF	Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt
FTF	Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd
HA 1973	Hovedaftalen af 1973
HA 1976	Saltsjöbadsavtalet med 1976 års vidtagna ändringar
HA 2000	Det statliga huvudavtalet 2000
HA 82	Huvudavtal 1982 SFO – LO/PTK
ILO	International Labour Organization
Kap.	Kapitel
KHA 94	Kommunalt huvudavtal
LMA	Loven om mægling i arbejdsstridigheder
LO	Landsorganisationen i Sverige/Danmark
LOA	Lagen om offentlig anställning (1994:260)
MBL	Lagen om medbestämmande i arbetslivet (1976:580)
Normen	Norm for regler for behandling af faglig strid
Prop.	Proposition
PTK	Privattjänstemannakartellen
RF	Regeringsformen (1974:152)
SACO	Sveriges akademikers centralorganisation
SAF	Svenska Arbetsgivarförbundet
SFO	Statsföretagens Förhandlingsorganisation
SHA	Särskilt huvudavtal för den offentliga sektorn
SKL	Sveriges kommuner och landsting
SN	Svenskt Näringsliv
SOU	Statens offentliga utredningar
SvD	Svenska Dagbladet
TCO	Tjänstemännens centralorganisation
Tjenestemandsløven	Lov om tjenestemænd i staten og folkekirken
Transport	Transportarbejderforbundet

1 Inledning

1.1 Introduktion

I Göteborgs hamn pågår för tillfället en konflikt som fått stor medial uppmärksamhet och föranlett en debatt om de svenska konfliktreglernas utformning och verkningar. Sedan 2012 drivs den största containerhamnen i Göteborgs hamn av det danskägda bolaget APM Terminals Gothenburg, APMT.¹ Det finns två arbetstagarorganisationer på arbetsplatsen, Transportarbetarförbundet, vidare endast benämnt *Transport*, samt Hamnarbetarförbundet. Konflikten bottnar i att APMT har ett rikstäckande kollektivavtal med fackföreningen Transport samtidigt som det är Hamnarbetarförbundet som engagerar majoriteten av arbetarna på arbetsplatsen. APMT har erbjudit Hamnarbetarförbundet ett hängavtal till avtalet med Transport något som Hamnarbetarförbundet tackat nej till, de kräver ett eget fullvärdigt kollektivavtal.² Konflikten har lett till strejker, varsel, fackliga blockader och lockouter. I samband med att flertalet företag valt bort hamnen till dess att konflikten är löst, har allt fler röster höjts för nödvändigheten av en snabb lösning på konflikten.³ Krav har ställts på ändrad lagstiftning vilket föranlett regeringen att i kommittédirektiv 2017:70 förordna om en utredning för att överväga vissa ändringar i konflikträtten. I enlighet med direktivet är det konflikträttens utformning i situationer med konkurrerande kollektivavtal som i första hand ska övervägas.

I den allmänna debatten har således fokus legat på en ändring av konfliktreglerna beträffande en fackförenings möjlighet att vidta stridsåtgärder när ett redan befintligt kollektivavtal finns på arbetsplatsen. Konflikten väcker dock fler intressanta frågor. Samhällsfarlighet har varit en del av den arbetsrättsliga debatten sedan en lång tid tillbaka. Huruvida konflikten i Göteborgs hamn riskerar att utvecklas till en samhällsfarlig konflikt är en inte helt oväsentlig fråga, vilket även föranleder en intressant diskussion om dagens svenska system för hantering och definition av sådana konflikter på ett mer generellt plan.

¹ Medlingsinstitutets rapport s. 1.

² Sveriges Radio P4 Göteborg, ”*Detta behöver du veta om hamnkonflikten i Göteborg*”, 2017-06-29.

³ Se bl.a. Ulrica Messings uttalande i Dagens industri, ”*Konflikten hotar svenska hamnar*”, 2017-06-19 samt Magnus Kårestedts redogörelse för konfliktens konsekvenser i samma tidskrift, ”*Hamnkonflikten slår hårt i Göteborg*”, 2017-08-22.

Frågan om samhällsfarliga konflikter har nyligen även varit aktuell i samband med omfattande varsel i Danmark. Så sent som under våren 2018 hotade omfattande varsel att lamslå stora delar av landets offentliga sektor. Regionerna i Malmö och Köpenhamn växer allt närmare varandra och en konflikt i Danmark kan med stor sannolikhet komma att påverka även Sverige. I förevarande fall riskerade kollektivtrafiken över Öresundsbron att upphöra. Med två regioner så pass nära varandra är det onekligen intressant att i denna uppsats även belysa skillnaderna beträffande hanteringen av samhällsfarliga konflikter i de båda länderna.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att med utgångspunkt i den konfliktsituation som pågår i Göteborgs hamn undersöka den svenska definitionen av samhällsfarliga konflikter. Uppsatsen ämnar även göra en komparativ studie med de danska konfliktreglerna med särskilt fokus på de delar av rätten som ämnar förhindra konflikter som riskerar att utmynna i samhällsfarlighet.

För att besvara uppsatsens övergripande syfte kommer uppsatsen att avhandla följande frågeställningar;

- Vilka regler gäller för hanteringen av samhällsfarliga konflikter i Sverige?
- Vad innebär begreppet samhällsfarlig konflikt?
- Kan konfliktsituationen i Göteborgs hamn anses vara samhällsfarlig?
- Vilka verktyg erbjuder den danska rätten för att förhindra konflikter som riskerar att utmynna i samhällsfarlighet?
- Vilka skillnader finns jämfört med det svenska systemet? Vad kan vara tänkbara förklaringar till dessa skillnader?

1.3 Avgränsningar

Den allmänna debatten kring konfliktsituationen i Göteborgs hamn har till största del handlat om krav på generella ändringar i gällande konflikträtt. För tillfället pågår en statlig utredning, kommittédirektiv 2017:70, med uppgift att bl.a. utreda möjligheten till att begränsa rätten att vidta stridsåtgärder i andra syften än att reglera villkor i ett kollektivavtal, samt i situationer med konkurrerande kollektivavtal. Förevarande uppsats kommer inte att beröra varken direktivet eller frågan om lämpligheten av dessa eventuella ändringar i någon närmare omfattning. Konflikten i Göteborgs

hamn kommer således endast att diskuteras utifrån frågan om samhällsfarlighet.

Uppsatsens komparativa del syftar inte till att göra en djupgående analys av själva begreppsdefinitionerna i de båda länderna. Frågan kommer att beröras, men det övergripande fokus ligger på att jämföra de olika systemen för att hantera uppkomsten av samhällsfarliga konflikter.

Diskussionen beträffande systemet för hantering av samhällsfarliga konflikter har, inte minst efter omfattande varsel inom IT-sektorn 2016, handlat om krav på förändring av befintligt system. Förevarande uppsats ämnar dock inte göra någon närmare analys över tänkbara förändringar och problem kring gällande system, även om en kort reflektion görs i uppsatsens avslutande del.

I samband med diskussionen kring det svenska begreppets innebörd har viss internationell rätt berörts. Avsikten har inte varit att genomföra en omfattande studie av begreppets innebörd i ett internationellt perspektiv utan snarare visa på svårigheten att definiera begreppet, och att vad som ska anses utgöra samhällsfara, inte alltid är självklart.

1.4 Perspektiv och metod

Arbetet med uppsatsen har skett ur ett de lege lata perspektiv. Såväl den komparativa delen som diskussionen kring konfliktsituationen i Göteborgs hamn ämnar undersöka gällande rättsläge. Något de lege ferenda perspektiv har således inte lagts då målsättningen varit att försöka ge en tydlig bild av den svenska begreppsdefinitionen, och för den komparativa delen, en god bild av de likheter och skillnader som finns beträffande hanteringen av samhällsfarliga konflikter, samt i viss mån ge en förklaring till dessa. Uppsatsen har även ett historiskt perspektiv. En god förståelse för ländernas arbetsrättsutveckling har inte minst varit viktig för uppsatsens komparativa del. Många av de skillnader som identifierats i ländernas system har sin grund i olika traditioner på arbetsmarknaden. En grundläggande redogörelse för de olika systemens framväxt och utveckling har därvid varit en förutsättning för en korrekt komparativ analys.

Det är den rättsdogmatiska metoden som dominerar i min studie. Jag arbetar inom ramen för denna metod då jag genom rättskälleläran undersöker lagtext, förarbeten, praxis samt doktrin i syfte att beskriva gällande rätt. Enligt den rättsdogmatiska metoden fastställs kunskap om gällande rätt

genom att studera dessa givna rättskällor.⁴ Utöver de traditionella rättskällorna bygger uppsatsen även på uttalanden från bl.a. Sveriges Hamnars vd Joakim Ärlund samt Erik Helgesson, styrelseledamot i Hamnarbetarförbundet. Dessa åsikter är av vikt då de ger en inblick i parternas syn på konfliktsituationen och frågan om samhällsfarlighet. En rättsanalytisk metod har således också använts. Denna metod stannar inte vid att fastställa gällande rätt utan går längre genom att även analysera och kritisera rätten. Att anlägga ett rättsanalytiskt angreppssätt innebär att analysen kan bygga på material som inte i sig skapar gällande rätt.⁵

Då uppsatsen även innehåller en komparativ studie av den danska konflikträtten har även den komparativa metoden använts. Den komparativa metoden går ut på en jämförelse, det vill säga ett försök att förstå likheter och skillnader mellan rättssystemen. Metoden kan liknas vid en vidareutveckling av den rättsdogmatiska, då resultatet av rättsdogmatiska undersökningar används för att därefter utföra komparationen.⁶ Danmark och Sverige har på många sätt liknande arbetsrättsliga system som karaktäriseras av starka huvudorganisationer och stora möjligheter för arbetsmarknadsparterna att själva reglera sina mellanhavanden genom kollektivavtal. Det finns dock skillnader. I Sverige förekommer, främst sedan 1970-talets arbetsrättsreformer, både tvingande lagstiftning och kollektivavtal. I Danmark regleras i stor utsträckning den kollektiva arbetsrätten genom praxis och arbetsmarknadsparternas avtal. Olika organisationsstrukturer har även föranlett olika system för bl.a. medling. På grund av ländernas i grunden liknande arbetsrättsliga system, men med betydande skillnader inom vissa områden, får Danmark ses som ett passande val för en komparation.

1.5 Material

Då det saknas lagbestämmelser kring hanteringen av samhällsfarliga konflikter är uppsatsens material begränsat vad gäller lagtext och praxis. Doktrin är mycket sparsamt på området och i den mån frågan behandlas är det ofta kortfattat och summariskt. Frågan om samhällsfarliga konflikter har till största del berörts i offentligt tryck varvid förarbeten i form av propositioner och statliga betänkanden utgör en väsentlig del av det material som understödjer diskussionen kring den svenska definitionen av begreppet. Här bör särskilt den statliga utredningen genomförd av Sven-Hugo Ryman, SOU 1984:18 och 19, nämnas. I förevarande utredning har en mycket

⁴ Kleinman (2014) s. 21.

⁵ Sandgren (2015) s. 45 ff.

⁶ Valguarnera (2014) s. 141.

utförlig och omfattande beskrivning av det svenska systemet för hantering av samhällsfarliga konflikter gjorts. Även huvudavtalen har av förklarliga skäl haft betydelse för uppsatsen då avtalen som enda instrument uttryckligen reglerar frågan om samhällsfarlighet.

I samband med diskussionen kring det svenska begreppets innebörd har viss internationell rätt berörts. Ett antal beslut och klaganden från ILO:s föreningsfrihetskommitté samt Europarådets sociala kommitté berörs i detta sammanhang. Urvalet har gjorts med beaktande av konflikten i Göteborgs hamn. Fallen som har valts har således berört verksamhet inom hamn eller liknande och konflikternas konsekvenser har i första hand haft ekonomisk karaktär.

En överblick över hamnkonfliktens konsekvenser presenteras i uppsatsen genom en sammanställning av uttalanden från företrädare för hamnen och näringslivet. Dessa uttalanden är främst hämtade från artiklar i s.k. dagstidningar. I samma avsnitt presenteras även tre intervjuer med Joakim Ärlund, Erik Helgeson och Jan Sjölin, parter samt före detta medlare i konflikten. Intervjuerna har genomförts med syfte att få en inblick i parternas syn på konfliktsituationen och frågan om samhällsfarlighet.

Då den danska rätten till största del är reglerad i kollektivavtal, har stor vikt lagts vid doktrin i denna del. Litteratur av tongivande författare på området har använts, däribland Ole Hasselbalch, Ruth Nielsen och Jens Kristiansen. Den danska lagen beträffande medling, *loven om mægling i arbejdsstridigheder*, innehåller en detaljerad reglering av det danska medlingsförfarandet. Aktuellt avsnitt har således i stor utsträckning utgått från lagtext med viss komplettering av doktrin, likt de nyss nämnda.

1.6 Forskningsläge

Som ovan nämnts har frågan om samhällsfarliga konflikter ägnats sparsamt intresse inom forskning och doktrin. I arbetsrättslig litteratur behandlas frågan ofta kortfattat och summariskt. I den statliga utredningen, SOU 1984:18 och 19, av Sven-Hugo Ryman görs en mycket omfattande och utförlig genomgång av det svenska systemet för hantering av samhällsfarliga konflikter. Olof Bergqvist behandlar frågan i ett historiskt perspektiv i en uppsats inför det 30 nordiska juristmötet 1984.⁷ Någon mera heltäckande undersökning av systemet för att hantera samhällsfarliga

⁷ Bergqvist, Olof, *Samhällsfarliga arbetskonflikter*, Det 30. Nordiske juristmøtet, 1984.

konflikter på den svenska arbetsmarknaden har dock inte gjorts. Ämnet har kommit att diskuteras med jämna mellanrum, oftast i samband med omfattande konflikter på arbetsmarknaden. Frågan om systemets funktion och eventuella behov av förändringar diskuterades bl.a. i den s.k. löneförhandlingsutredningen, SOU 1991:13, där ett antal förslag till ändringar presenterades. Med en ökad privatisering av offentlig verksamhet, och ett alltmer tekniskt avancerat och digitaliserat samhälle, har diskussionen om samhällsfarliga konflikter återigen blivit aktuell. Omfattande varsel inom IT-sektorn under avtalsrörelsen 2016 följdes av flera rättspolitiska uttalanden om krav på ändringar av befintligt system. Det handlade i första hand om krav på utökade befogenheter för medlare och införandet av en proportionalitetsprincip.⁸

1.7 Disposition

Denna uppsats är indelad i sju kapitel. I förevarande kapitel har jag redogjort för uppsatsämnet, frågeställningarna, materialet och metoderna. I uppsatsens andra kapitel ges en historisk bakgrund till den kollektiva arbetsrättens utveckling, med fokus på diskussionen kring hanteringen av samhällsfarliga konflikter. Förevarande kapitel kommer att redogöra för de diskussioner som förts beträffande frågan om samhällsfarliga konflikter i samband med statliga utredningar, inrättandet av huvudavtalen samt till viss del yttranden i den rättspolitiska debatten. I samband med redogörelsen för inrättandet av de olika huvudavtalen kommer de genom avtalen inrättade partsnämnderna att kort beröras. En närmare redogörelse för nämndernas sammansättning och funktion kommer dock att ges i kapitel fyra, då i samband med en mer utförlig redogörelse av huvudavtalen.

En grundläggande förståelse för den svenska konflikträtten är en förutsättning för vidare förståelse av uppsatsens resterande delar. I uppsatsens tredje kapitel ges således en redogörelse för den allmänna rätten att vidta stridsåtgärder i Sverige. Offentliganställdas konflikträtt berörs även kort i detta sammanhang. Kapitel fyra består av en genomgång av reglerna kring hanteringen av samhällsfarliga konflikter. Huvudavtalen kommer att diskuteras, såväl som nämndernas praxis, möjligheten till statlig intervention samt det svenska medlingsförfarandet. I samband med denna redogörelse kommer även begreppet samhällsfarlig konflikt att belysas i ett internationellt perspektiv. Uppsatsens femte kapitel innehåller en bakgrundsbeskrivning till konfliktsituationen i Göteborgs hamn, en

⁸ Se bl.a. Désirées Pethrus argumentation i *"Förändra konfliktreglerna för att förhindra samhällsfarliga konflikter"*, 2016-12-21, och Anna-Karin Hatts uttalande i *"Låt staten reglera samhällsfarlig strejk"*, 2016-07-20.

sammanställning av de konsekvenser som föranletts av konflikten samt en presentation av de intervjuer som genomförts med konfliktens parter, Joakim Ärlund och Erik Helgeson, samt Jan Sjölin, före detta medlare i konflikten. Det sjätte kapitlet innehåller en redogörelse för det danska systemet för hantering av samhällsfarliga konflikter. Likt upplägget för resterande delen av uppsatsen kommer inledningsvis en historisk bakgrund av den arbetsrättsliga utvecklingen att presenteras. Därefter behandlas det danska rättsläget beträffande rätten att vidta stridsåtgärder samt en omfattande redogörelse för det danska medlingsförfarandet och statliga interventioner.

Det sjunde och avslutande kapitlet innehåller en sammanfattande analys. Kapitlet inleds med en diskussion om samhällsfarlighet och det svenska systemets hantering av dessa konflikter. Särskilt fokus kommer i detta hänseende ligga på begreppsdefinitionen. Konflikten i Göteborgs hamn kommer sedan att diskuteras och analyseras utifrån frågan om samhällsfarlighet. Analysen kommer sedermera avslutas med en komparation av det svenska och danska systemet för hantering av samhällsfarliga konflikter. Skillnader och likheter kommer att diskuteras, såväl som tänkbara anledningar till dessa skillnader.

2 Historisk bakgrund

2.1 Den kollektiva arbetsrättens genombrott

Samhällsfarliga konflikter och frågan om hanteringen av dessa har länge varit föremål för debatt. I samband med en allt starkare fackföreningsrörelse på frammarsch i början av förra seklet ansågs det självklart att vissa typer av arbetstagare inte skulle omfattas av denna rörelse.⁹ Den s.k. decemberkompromissen 1906, mellan dåvarande SAF, numera Svenskt Näringsliv, och Landsorganisationen i Sverige, LO, brukar benämnas som något av ett genombrott för de kollektiva arbetsmarknadsrelationerna.¹⁰ Kompromissen innebar att SAF erkände arbetstagarnas föreningsrätt i utbyte mot ett erkännande från LO vad gäller arbetsgivarnas företagslednings- och arbetsledningsrätt.¹¹ Kompromissen var viktig för den kommande utvecklingen med kollektivavtal mellan starka parter och stadfäste synsättet att parterna inte ska sträva mot att utplåna varandra, utan att tvister ska lösas genom gemensamma samtal och förhandlingar.¹²

Det fanns vid denna tid inga regler om kollektivavtal. Det saknades även bestämmelser om ekonomiska stridsåtgärder mellan arbetsmarknadens parter såväl in som utom kollektivavtalsförhållanden.¹³ Samma år som den betydelsefulla decemberkompromissen tillkom antogs 1906 års lag om medling i arbetstvister. Genom lagen skapades en statlig organisation med uppgift att verka för arbetsfred.¹⁴ Lagen var på det stora hela återhållsam och starkt präglad av grundsatsen om parternas självbestämmanderätt och frihet. Lagens syfte var att erbjuda ett förlikningsförfarande och möjlighet till frivillig skiljedom. Lagen innebar inga förpliktelser för parterna och hade mer karaktären av en instruktion till medlarna.¹⁵ Genom lagen fick dock idén om att arbetsmarknadens villkor skulle bestämmas genom kollektiv samverkan ett officiellt erkännande.¹⁶

⁹ Schmidt (1997) s. 239. Det kunde exempelvis handla om anställda inom exekutionsväsendet samt polisen.

¹⁰ Se bl.a. Källström m.fl. (2016) s. 17 samt Schmidt (1997) s. 23. Schmidt hävdar att man kan räkna den kollektiva arbetsrättens skede från ungefär denna tid.

¹¹ Källström m.fl. (2016) s. 17; Glavå & Hansson (2016) s. 28; Fahlbeck (1994) s. 40; Schmidt (1997) s. 23.

¹² Källström m.fl. (2016) s. 17; se även SOU 1984:19 s. 31.

¹³ SOU 1984:19 s. 31.

¹⁴ Glavå & Hansson (2016) s. 30; SOU 1984:19 s. 32.

¹⁵ Olof Bergqvist (1984) s. 362; Nyström (1990) s. 63.

¹⁶ Schmidt (1997) s. 23; Sigeman, SvJT 1984, s. 877.

Kollektivavtal kom under de kommande åren att bli ett allt vanligare sätt att reglera arbetsvillkoren på arbetsmarknaden.¹⁷ Rättsverkningarna av dessa var dock i stor utsträckning oklara. Försök till lagstiftning om kollektivavtalets ställning gjordes ett antal gånger under 1910-talet utan framgång.¹⁸ Först genom 1928 års arbetsfredslagstiftning, vilken bestod av lagen om kollektivavtal samt lagen om arbetsdomstol, kom kollektivavtalets funktion som fredspliktsdokument att klarläggas.¹⁹ Genom lagstiftningen kom även distinktionen mellan intressetvister- och rättstvister att etableras. Att parterna kunde tillgripa stridsåtgärder vid intressetvister var sedan tidigare en etablerad ordning. Vid rättstvister skulle de dock hädanefter hävda sin rätt vid Arbetsdomstolen.²⁰ 1928 års lagstiftning kom dock inte att innebära att frågan om en lagreglering av ekonomiska stridsåtgärder utanför kollektivavtalsförhållanden avfördes från dagordningen, snarare tvärtom. Utredningsarbetet om vidare begränsningar i konflikträtten kom att pågå fram till 1938 års huvudavtal mellan SAF och LO.²¹

2.2 1930-talets beredskapslagstiftningsdiskussioner

Under 1930-talet kom ett antal riksdagsmotioner läggas fram innehållande olika förslag beträffande behovet av skydd mot samhällsfarliga konflikter. Röster höjdes för ett helt eller delvis förbud mot stridsåtgärder inom särskilt viktiga verksamhetsområden, i första hand verksamheter bedrivna av stat och kommun. Det lades bl.a. fram förslag om obligatorisk skiljedom på dessa områden. Det framställdes även krav på en mer specifik definition av begreppet samhällsfarlig konflikt. Klargörande önskades huruvida begreppet i första hand tar sikte på konfliktens art eller om hänsyn även bör tas till konfliktens grad, det vill säga dess omfattning och långvarighet.²²

1934 tillsattes den s.k. Nothinska kommittén med uppgift att utreda möjligheten till statsingripande på vissa särskilt känsliga samhällsområden. Efterföljande år lade kommittén fram sitt betänkande, SOU 1935:65 och 66, med huvudsyfte att trygga arbetsfred och ekonomisk utveckling.²³ Kommittén uppmärksammade problematiken kring en mer specifik definition av begreppet samhällsfarlig konflikt. Att enbart utgå från

¹⁷ Källström m.fl. (2016) s. 18; Schmidt (1997) s. 23.

¹⁸ Källström m.fl. (2016) s. 18; Schmidt (1997) s. 24; Glavå & Hansson (2016) s. 30.

¹⁹ Källström m.fl. (2016) s. 18; Schmidt (1997) s. 24; Glavå & Hansson (2016) s. 30.

²⁰ Källström m.fl. (2016) s. 18.

²¹ SOU 1984:19 s. 32; Nyström (1990) s. 77 f.

²² SOU 1984:19 s. 32 f.; SOU 1951:54 s. 52.

²³ SOU 1984:19 s. 33; SOU 1951:54 s. 52 f.

produktionens art ansågs inte önskvärt då även andra omständigheter, så som konfliktens omfattning och tillgång på varor, kunde inverka på konfliktens samhällsfarlighet. Det ansågs inte heller möjligt att låta omständigheten att verksamheten bedrevs i offentlig regi vara avgörande. Att låta ändamålet med den angripna verksamheten utgöra utgångspunkten för definitionen ansågs dock som ett rimligt förfarande. På så sätt skulle en konflikts samhällsfarlighet avgöras utifrån om en verksamhet i första hand syftade till att tillgodose arbetsgivarens ekonomiska intresse eller var av annan karaktär. Som exempel på sådan annan verksamhet nämndes bl.a. sjukvård, polisväsende, renhållning men även försörjning med vatten och elektricitet. Kommittén uteslöt dock inte att en konflikt med rent ekonomiska följder under vissa omständigheter skulle kunna utmynna i samhällsfarlighet. Som exempel gavs att en konflikt på grund av sin omfattning riskerar att allvarligt skada landets framtida folkförsörjning.²⁴

Med nyss nämnda resonemang i beaktande konstaterade kommittén att det fanns risk för, med hänsyn till ett upprätthållande av samhällsviktiga funktioner, att en avvaktan på parternas frivilliga uppgörelser inte var möjlig. En beredskapslagstiftning ansågs därmed vara nödvändig. Förslag som diskuterades var bl.a. automatisk förlängning av gällande kollektivavtal, obligatorisk skiljedom samt möjlighet för regeringen att ge gällande kraft åt ett framlagt medlingsförslag.²⁵

Av utredningen framgår att det från lagstiftarens sida fanns en tydlig förhoppning om att arbetsmarknadens parter sinsemellan skulle komma överens om vissa normer i frågan innan eventuell lagstiftning infördes på området. En lagstiftning stödd på sådana överenskommelser skulle med största sannolikhet få ett mer effektivt genomslag.²⁶ 1938 års Saltsjöbadsavtal mellan LO och SAF kom att bli en sådan efterfrågad överenskommelse. Trots att betänkandet från Nothinska kommittén inte ledde till någon faktisk lagstiftning kom den statliga utredningen att spela en viktig roll för de förhandlingar som ledde fram till 1938 års huvudavtal.²⁷ Avtalet kom att innehålla flera betydelsefulla regleringar beträffande hanteringen av samhällsfarliga konflikter.²⁸ Genom avtalet inrättades även den så kallade Arbetsmarknadsnämnden (en närmare beskrivning av nämnden ges i avsnitt 4.1.1.) med uppgift att bl.a. att handlägga frågor om konflikters samhällsfarlighet.²⁹

²⁴ SOU 1935:65 s. 115 ff.

²⁵ SOU 1935:65 s. 124 f.; se även SOU 1984:19 s. 34.

²⁶ SOU 1935:65 s. 123.

²⁷ SOU 1984:19 s. 34.

²⁸ Källström m.fl. (2016) s. 18 f.

²⁹ Glavå & Hansson (2016) s. 31.

2.3 1965 års förhandlingsrättsreform

Genom 1965 års förhandlingsrättsreform tillerkändes de offentliga tjänstemännen för första gången rätt att sluta kollektivavtal samt möjlighet att vidta vissa typer av stridsåtgärder, bl.a. strejk och lockout.³⁰ En utökad stridsrätt för de offentliganställda innebar att frågan om samhällsfarliga konflikter återigen hamnade i fokus. Nödvändigheten för samhället att kunna skydda sig mot konflikter som hotade vården av sjuka, rikets säkerhet och allvarliga rubbningar i samhällsekonomin eller folkförsörjningen betonades. I linje med vad som uttalats beträffande svårigheten att definiera begreppet i tidigare lagstiftningsförslag, konstaterade aktuell utredning att en gräns beträffande vilka konflikter som på förhand ska undantas är mycket svårdragen. En konflikt på den offentliga sektorn bör inte per automatik klassificeras som samhällsfarlig endast på grund av dess karaktär som offentlig. Är verksamheten till sin art likvärdig verksamhet som förekommer på den privata sektorn bör konflikten följaktligen bedömas på samma sätt som om den skett i privat regi. Vidare återfinns i förarbetena uttalanden om att stridsåtgärder endast skulle kunna tillåtas för offentliganställda under förutsättning att man på frivillig väg kunde åstadkomma överenskommelser i syfte att förhindra samhällsfarliga konflikter. Med utgångspunkt i 1938 års Saltsjöbadsavtal kom i samband med lagstiftningsärendet sedermera två huvudavtal att träffas med de berörda organisationerna, ett för det statliga området och ett för det kommunala, vilka på detta sätt var en förutsättning för reformen. Avtalen innehöll, precis som sin föregångare på den privata sektorn, bestämmelser om hantering av samhällsfarliga konflikter, däribland inrättandet av nämnder med uppgift att pröva frågor med sådan karaktär (en närmare beskrivning av nämnderna ges i avsnitt 4.1.2 och 4.1.3).³¹

I samband med riksdagsbehandlingen av propositionen kom frågan om en kompletterande beredskapslag upp till diskussion. Sammansatta konstitutionsutskottet och andra lagutskottet var i sitt utlåtande negativa till ett sådant förfarande. De uttalade att de ingångna huvudavtalen på såväl den privata som den offentliga sektorn var en tydlig indikation på att arbetsmarknadsparterna ville handlägga frågan om stridsåtgärder under ansvar. De ansåg det inte heller vara tilltalande att införa en beredskapslagstiftning endast för den offentliga delen av arbetsmarknaden. Härtill kom att huvudavtalen så uppenbart kommit till för att eliminera behovet av just en sådan lagstiftning. Att införa en beredskapslag skulle

³⁰ Källström m.fl. (2016) s. 21; SOU 1984:19 s. 39.

³¹ Prop. 1965:60 s. 108 f.; SOU 1963:51 s. 34; se även Schmidt (1997) s. 243 f.

därmed allvarligt rubba grunden för huvudavtalen, vilka i sin tur var mycket betydelsefulla för arbetsfreden.³²

2.4 1971 års SACO-konflikt

Efter 1965 års förhandlingsrättsreform kom, efter ett par inträffade konflikter på den offentliga sektorn, debatten om samhällsskydd åter att väckas till liv.³³ Här bör särskilt den så kallade SACO-konflikten från 1971³⁴ nämnas då ett stort antal tjänstemän i statlig och kommunal tjänst, - däribland lärare, läkare och officerare i försvaret-, kom att omfattas. Efter cirka en månad utan en lösning på konflikten gjorde regeringen ett ingripande genom en fullmaktstag. Lagen förnyade giltigheten av tidigare gällande kollektivavtal mellan de tvistande parterna och därigenom uppstod fredsplikt.³⁵

Den omfattande SACO-konflikten ledde till att det träffades ett nytt huvudavtal för det statliga området. I huvudsak behölls tidigare regler beträffande hanteringen av samhällsfarliga konflikter. Med hänvisning till vunna erfarenheter hade parterna dock övervägt att undanta vissa områden från arbetskonflikter. Återigen konstaterades dock att möjligheten att på förhand precisera sådana områden var liten. Parterna ansåg sig dock kunna peka ut vissa sektorer där rätten till stridsåtgärder bör användas med extra försiktighet. Vården av sjuka samt utbetalningar som behövs för enskildas ekonomiska trygghet var några av de områden som nämndes. En annan nyhet var att en s.k. undantagskrets intogs i avtalet. Vissa tjänstemän skulle nu vara undantagna konflikträtten på grund av att de företrädde arbetsgivaren på ett särskilt sätt och i övrigt innehade viktiga positioner inom verksamheten.³⁶ Dessa nya inslag har följt med i samband med antaganden av nya avtal på det statliga området 1978, 1993 och 2000.³⁷

2.5 1976 års lagändringar på det arbetsrättsliga området

1976 genomfördes ny lagstiftning på det arbetsrättsliga området, i första hand genom införandet av lag (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet, MBL, och lag (1994:260) om offentlig anställning, LOA.

³² SOU 1984:19 s. 42 f.

³³ SOU 1984:19 s. 43 f.

³⁴ En mer utförlig redogörelse av konflikten ges i avsnitt 4.2.

³⁵ Schmidt (1997) s. 246; Bergqvist (1984) s. 366.

³⁶ SOU 1984:19 s. 49 f.; Bergqvist (1984) s. 367; Adlercreutz & Nyström (2010) s. 220.

³⁷ Adlercreutz & Mulder (2013) s. 190.

Lagstiftningen medförde inte någon ändring i sig vad gäller rättsläget beträffande konflikträtten. Frågan om samhällsfarliga konflikter kom dock att diskuteras såväl i samband med utredningen som under det efterföljande lagstiftningsarbetet.³⁸

I förarbetena återfinns uttalande om att det var teoretiskt tänkbart med olika former av lagstiftning beträffande stridsåtgärder med syfte att skydda samhällsviktiga funktioner. Med hänvisning till tidigare utredningar och diskussioner i ämnet slog man dock fast att problematiken kring att definiera och avgränsa det område som i så fall skulle omfattas var stor. Vidare belyste kommittén att en mer bestämd definition av begreppet i lag till viss del synes ändamålslost då det i slutändan hamnar på staten att avgöra om det i det enskilda fallet föreligger en risk för att samhällsviktiga funktioner hotas. Kommittén konstaterade sammanfattningsvis att det för den privata delen av arbetsmarknaden inte förekommit några egentliga problem med den ordning som stadgas i Saltsjöbadsavtalet. Vid tiden för utredningen var avtalsförhandlingar beträffande ett nytt huvudavtal för den statliga sektorn i full gång. Kommittén ansåg därmed det vara mest lämpligt att invänta tillämpningen av det nya avtalet innan övervägande om lagstiftning kom till stånd.³⁹

2.6 1980 års storkonflikt

I början av maj 1980 utlöstes på SAF-LO-området en storkonflikt där 750 000 arbetare var lockoutade och 100 000 strejkade. Även den offentliga sektorn drabbades där cirka 14 000 arbetstagare omfattades av olika stridsåtgärder. Konflikten utlöstes efter ett långdraget förhandlingsförlopp med ett svåröverskådligt mönster av varsel och partiella stridsåtgärder. En viktig faktor till konflikten var den vid tiden svåra samhällsekonomiska situationen och de kopplingar som kunde göras mellan löneförhandlingarna och statens ekonomiska politik. Konflikten kom att beröra verksamheter som sjukvården, tullen och televerket. Ärenden kom att hänskjutas till nämnderna på den offentliga sektorn såväl som till Arbetsmarknadsnämnden.⁴⁰

I den allmänna debatten kom frågan om skyddet för samhällsviktiga funktioner återigen att belysas. Svårigheten att få en helhetsbild över de sammanlagda verkningarna av en konflikt som pågår inom flera olika områden lyftes som ett överhängande problem. Vidare framhölls att i takt med en alltmer ökad teknisk utveckling blir samhällets olika verksamheter

³⁸ SOU 1984:19 s. 50; se även Bergqvist (1984) s. 367 f.

³⁹ SOU 1975:1 s. 466 f.

⁴⁰ Bergqvist (1984) s. 368.

alltmer inflätade i varandra. Detta leder till en ökad sårbarhet för konflikter på ett generellt plan. Mer konkret utmynnade debatten i förslag till justeringar i redan tillämpade regler och förfaranden. Det handlade bl.a. om ändringar i varseltiden som återfinns i 45 § MBL samt förslag om utbyggnad och ändringar i medlingsverksamheten. I slutändan kom debatten inte att föranleda någon faktisk ändring av systemet för hantering av samhällsfarliga konflikter.⁴¹

2.7 1991 års löneförhandlingsutredning och framåt

I den s.k. löneförhandlingsutredningen från 1991 diskuterades frågan om hanteringen av samhällsfarliga konflikter utifrån en eventuell kommande privatisering av offentlig verksamhet. En oro uttrycktes över att en växande del av arbetsmarknaden riskerade att stå utanför den statliga huvudavtalsregleringen. Utredningen konstaterade att en konflikts samhällsfarlighet inom ett sådant område endast kan prövas av riksdagen. Detta ansågs inte vara tillfredsställande. Sammanfattningsvis utmynnade utredningen i förslaget att lagstiftningsvägen inrätta en partsammansatt nämnd för hela arbetsmarknaden. Nämndens uppgift skulle sedermera bli att pröva konflikters samhällsfarlighet. För ett effektivt beslutsfattande föreslogs en sammansättning med ett ojämnt antal ledamöter ledd av en opartisk ordförande.⁴² Aktuellt lagstiftningsförslag kom dock aldrig att genomföras då såväl nämnden för den statliga sektorn som för den kommunala kom att ändra sin sammansättning så att möjlighet till majoritetsbeslut alltid skulle finnas.⁴³

Samhällsfarlighet som begrepp kom också att diskuteras i utredningen. Det uttalades bl.a. att det är viktigt att dra en gräns mellan de verkligt samhällsfarliga konflikterna och de, som visserligen är kostsamma och oönskade, men inte äventyrar samhällsviktiga funktioner. Som exempel gavs samhällets infrastruktur, brandförsvaret, kriminalvården, rättsväsendet och polisverksamheten. Exempel gavs även beträffande konflikt inom lotsväsendet som till en början inte bör ses som en samhällsfara, men som med tiden kan bli om folkförsörjningen skulle hotas.⁴⁴

⁴¹ SOU 1982:60 s. 183; SOU 1984:19 s. 61 f.

⁴² SOU 1991:13 s. 109 ff.

⁴³ Schmidt (1997) s. 244; se även prop. 1993/94:65 s. 59. Nämnderna hade tidigare, i likhet med Arbetsmarknadsnämnden, en paritetisk sammansättning.

⁴⁴ SOU 1991:13 s. 112.

På senare tid har diskussionen om hanteringen av samhällsfarliga konflikter i allt större utsträckning innefattat krav på förändring av systemet i helhet. Omfattande varsel inom IT-branschen under 2016 års avtalsrörelse kom att föranleda en livlig debatt där krav på förändring av gällande system lades fram. Den efterföljande diskussionen har till stor del handlat om hur samhällsskadliga konsekvenser kan begränsas i samband konflikter. Detta i tider då alltfler samhällsviktiga funktioner sköts av privata företag.

I debatten har bl.a. behovet av en proportionalitetsprincip inom konflikträtten betonats.⁴⁵ Ett stärkande av förlikningsverksamheten och då i första hand Medlingsinstitutets roll är andra lösningar som lyfts fram. Kristdemokraterna förde bl.a. ett resonemang i en av sina kommittémotioner innehållande ett förslag om obligatoriskt medlingsförfarande. Förslaget gick ut på ett krav på parterna att söka medling hos Medlingsinstitutet innan de tilläts att varsla om stridsåtgärder. Huvudtanken bakom förevarande förslag var att tvinga parterna till tydliga argument inför ett varsel. Det skulle också innebära att en oberoende part ges möjlighet att aktivt ingripa för att förhindra långdragna och potentiellt samhällsfarliga konflikter.⁴⁶ Även Anna-Karin Hatt, vd för Omega, vill se en förflyttning av ansvaret för bedömningen av en konflikts samhällsfarlighet från parterna till staten. Hon vill se ett nytt råd hos Medlingsinstitutet med uppgift att bedöma konflikters samhällsfarlighet. Anmälningar av konfliktvarsel som riskerar att påverka samhällsviktiga funktioner ska sedan kunna göras av parter, myndigheter eller av tredje man.⁴⁷

⁴⁵ Se bl.a. Peter Jeppsons, vice vd för Svenskt Näringsliv, argumentation i artikeln *"Nödvärdigt att garantera samhällsviktig verksamhet"*, 2017-01-30; se även kommittémotion 2016/17:3349 s. 25.

⁴⁶ Kommittémotion 2016/17:3349 s. 24; se även Désirées Pethrus argumentation i *"Förändra konfliktreglerna för att förhindra samhällsfarliga konflikter"*, 2016-12-21.

⁴⁷ Se Hatt, Anna-Karin, *"Låt staten reglera samhällsfarlig strejk"*, 2016-07-20.

3 Rätten att vidta stridsåtgärder

3.1 Internationella åtaganden

Rätten att vidta stridsåtgärder är skyddad av flera internationella instrument som Sverige är ansluten till. Sverige har bl.a. förbundit sig att iaktta kraven på föreningsrätt och rätt till stridsåtgärder i FN-konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna och Europarådets sociala stadga.⁴⁸ Den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna, EKMR, som sedan 1995 gäller som lag i Sverige (SFS 1994:1219), innehåller inte någon uttrycklig regel om fackliga stridsåtgärder. Artikel 11 EKMR, som behandlar rätten till frihet att delta i fredliga sammankomster samt till föreningsfrihet, har dock efter ett antal avgöranden från domstolen för de mänskliga rättigheterna, Europadomstolen, även ansetts omfatta en viss rätt att vidta fackliga stridsåtgärder.⁴⁹

Rätten att vidta stridsåtgärder nämns inte explicit i någon av ILO-konventionerna som Sverige ratificerat. Det är dock allmänt vedertaget att fredlig utövning av stridsrätten utgör ett nödvändigt medel som måste vara tillgängligt för arbetstagare och deras organisationer för att de ska kunna tillvarata och främja sina yrkesmässiga, ekonomiska och sociala intressen. Stridsrätten anses kunna härledas ur konvention nr (87) angående föreningsfrihet och skydd för organisationsrätten samt konvention nr (98) angående tillämpningen av principerna för organisationsrätten och den kollektiva förhandlingsrätten. Rätten att vidta stridsåtgärder anses kunna omfattas av konventionernas bestämmelser om arbetstagarnas rätt att fritt organisera sig samt medlemsstaternas skyldighet att främja frivilliga förhandlingar i syfte för parterna att ingå kollektivavtal.⁵⁰

⁴⁸ Källström m.fl. (2016) s. 54, se även art. 8 FN-konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, art. 28 EU-stadgan samt art. 6:4 Europarådets sociala stadga.

⁴⁹ Se Enerji Yapi-Yol Sen mot Turkiet (mål nr 68959/01, dom 2009-04-21) där den turkiska staten hotade med disciplinära åtgärder mot offentliganställda tjänstemän efter att deras fackföreningar varslat om strejk för att få till stånd kollektivavtal. Europadomstolen hänvisade till den Europeiska sociala stadgan och dess uttryckliga regler beträffande rätten att vidta stridsåtgärder och konstaterade att art. 11 EKMR även får anses omfatta denna rätt. Se även National Union of Rail, Maritime and Transport Workers mot Förenade kungariket (mål nr 30145/10, dom 2014-04-08) samt AD 2015 nr. 70.

⁵⁰ Olsson (2003) s. 149 f. och 203. Det bör dock nämnas att denna tolkning har ifrågasatts av ILO:s arbetsgivargrupp. I samband med organisationens årliga konferens 2012 lämnade gruppen rummet i protest mot den intolkning av strejkrätten som numera anses föreligga.

3.2 Allmän reglering

Rätten att vidta stridsåtgärder återfinns idag i 2 kap. 14 § regeringsformen (1974:152), RF, och erhåller således grundlagsskydd.⁵¹ Bestämmelsen slår fast att en förening av arbetstagare samt arbetsgivare och en förening av arbetsgivare har rätt att vidta stridsåtgärder på arbetsmarknaden, om inte annat följer av lag eller avtal. Bestämmelsen ger skydd för dem som kan vara parter i ett kollektivavtal, skydd för arbetstagare som individer ges således inte.⁵² Vidare reglerar bestämmelsen inte endast förhållandet mellan stat och enskilda utan även enskilda sinsemellan, vilket avviker från den normala ordningen vad gäller omfattningen av rättigheterna i RF.⁵³

Att det finns ett krav på lagstöd innebär att regeringen och myndigheter inte kan genomföra inskränkningar i stridsrätten genom förordningar och myndighetsföreskrifter. Begränsningar som följer av EKMR och EU-rätt anses dock ge stöd i lag. Grundlagsbestämmelsen anses vidare innebära att Arbetsdomstolen genom rättspraxis bör undvika att införa begränsningar i stridsrätten som inte har stöd i lag eller avtal.⁵⁴

Vad som ska förstås med begreppet stridsåtgärder framgår av 41 § MBL som talar om arbetsinställelse, blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig stridsåtgärd. Uppräkningen är inte uttömmande och det får avgöras från fall till fall om en åtgärd är att se som en stridsåtgärd eller ej. Av Arbetsdomstolens praxis följer att en åtgärd, för att betraktas som en stridsåtgärd, ska syfta till att påverka motparten eller markera för denne att man inte vill acceptera framställda krav. Det är således i första hand åtgärdens syfte och inte dess karaktär som är avgörande.⁵⁵ Begreppet är inte begränsat till stridsåtgärder som syftar till att träffa kollektivavtal utan omfattar även åtgärder med syfte att påverka förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare i andra hänseenden. Så länge åtgärden har ett syfte av traditionellt facklig art anses bestämmelsen i 2 kap 14 § RF vara tillämplig.⁵⁶ Utgångspunkten är således att stridsåtgärder är tillåtna och det uppställs inte något krav på ändamålsenlighet, proportion mellan mål och

⁵¹ Sigeman, JFT 2008/2, s. 158.

⁵² Schmidt (1997) s. 224.

⁵³ SOU 1975:75 s. 95; Glavå & Hansson (2016) s. 188; se även AD 2003 nr 46 där domstolen med hänvisning till förarbeten och rättsvetenskaplig litteratur framhöll att 2 kap 14 § RF även reglerar förhållandet mellan enskilda.

⁵⁴ Källström m.fl. (2016) s. 54; se även AD 2003 nr 46.

⁵⁵ Edström, Lag (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet 41 §, Lexino 2018-01-19, se under avsnitt 2.1.

⁵⁶ Källström m.fl. (2016) s. 55, se även AD 2006 nr 58 där domstolen uttalade att en stridsåtgärd kan vara lovlig, trots att den till viss del har ett olovligt syfte, så länge ett av syftena med åtgärden är av facklig karaktär.

medel eller att andra rimliga åtgärder ska ha prövats innan stridsåtgärden vidtas.⁵⁷

3.2.1 Inskränkningar i stridsrätten – fredsplikt i enlighet med 41 § MBL

När det i lagtexten talas om att stridsåtgärder kan inskränkas genom avtal är det kollektivavtal som åsyftas.⁵⁸ Stridsåtgärdens främsta funktion är att fungera som hjälpmedel för att uppnå en reglering genom kollektivavtal. Den viktigaste begränsningen i att tillgripa stridsåtgärder är den fredsplikt som i enlighet med 41 § MBL följer av att organisationer, arbetsgivare och arbetstagare är bundna av kollektivavtal.⁵⁹ För att bestämmelsen ska bli tillämplig krävs att de tvistade parterna är bundna av kollektivavtalet, eller att de åtminstone tvistar om avtalets giltighet.⁶⁰ Kollektivavtalet är således ett fredsdokument som medför fredsplikt för avtalets parter och deras medlemmar under vissa förutsättningar.⁶¹

Regleringen i 41 § MBL stadgar inledningsvis att arbetsgivare och arbetstagare som är bundna av kollektivavtal endast får vidta eller delta i stridsåtgärder om den avtalslutande organisationen i behörig ordning har beslutat åtgärden. Den gängse uppfattningen på den svenska arbetsmarknaden är att det är organisationerna som träffat förbundsavtalet som förfogar över rätten att besluta om stridsåtgärder.⁶² Av 4 § MBL framgår att det är tillåtet att sluta kollektivavtal med fredspliktsregler som sträcker sig längre än medbestämmandelagens bestämmelser på området. Av 41 § MBL första stycket framgår att stridsåtgärder även är olovliga i den mån de vidtas i strid mot bestämmelser om fredsplikt i kollektivavtal.⁶³

För att en stridsåtgärd ska anses lovlig krävs vidare att den inte strider mot något av de s.k. punktförbuden i 41 § MBL. De fyra förbuden anger vilka syften och ändamål som inte medger rätt att vidta stridsåtgärder i kollektivavtalsreglerade förhållanden.⁶⁴ Inledningsvis stadgas i 41 § första stycket första punkten MBL att stridsåtgärder inte får vidtas i syfte att utöva påtryckning i en tvist om kollektivavtals giltighet, bestånd eller rätta

⁵⁷ Källström m.fl. (2016) s. 55, se även Nyström (1999) s. 292.

⁵⁸ Glavå & Hansson (2016) s. 189.

⁵⁹ Källström m.fl. (2016) s. 55 f.

⁶⁰ Adlercreutz & Nyström (2010) s. 208.

⁶¹ Edström, Lag (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet 41 §, Lexino 2018-01-19, se under avsnitt "inledning".

⁶² Källström m.fl. (2016) s. 56 f.; prop. 1975/76:105 bilaga. 1 s. 272-273; se även AD 1984 nr 91.

⁶³ Holke & Olauson (2014) s. 302.

⁶⁴ Adlercreutz & Nyström (2010) s. 209 f.

innebörd eller i en tvist huruvida ett visst förfarande strider mot avtalet eller mot denna lag. Bestämmelsen förbjuder således stridsåtgärder i samband med rättsliga tvister.⁶⁵ Förbudet omfattar även tvister som omfattas av s.k. dolda klausuler. Bestämmelsen tar även sikte på frågor beträffande MBL:s tillämpning.⁶⁶ Förbudet mot stridsåtgärder i rättstvister hindrar enligt en uttrycklig bestämmelse i 41 § tredje stycket MBL dock inte s.k. indrivningsblockader. Det är således tillåtet för en arbetstagarorganisation att försätta en arbetsgivare i blockad i syfte att utverka klar och förfallen fordran på lön eller annan ersättning för utfört arbete.⁶⁷ Det ska i dessa fall handla om en fordran som arbetsgivaren inte kan göra några invändningar emot, åtminstone inte i god tro.⁶⁸

Parter som är bundna av ett kollektivavtal är vidare förhindrade att under avtalets giltighetstid tvinga fram en ändring av kollektivavtalet med hjälp av stridsåtgärder, vilket framgår av 41 § första stycket andra punkten MBL. Tolkningen av kollektivavtalet och vilka frågor som enligt normala tolkningsprinciper ska anses reglerade i avtalet blir således avgörande för tillämpningen av aktuell bestämmelse. På detta sätt omfattar fredsplikten även s.k. tysta utfyllnadsregler i kollektivavtalen.⁶⁹ 41 § första stycket tredje punkten MBL stadgar att det inte är tillåtet att vidta stridsåtgärder under ett kollektivavtals giltighetstid för att utöva påtryckning på motparten i förhandlingar om det kollektivavtal som ska gälla efter utgången av den löpande avtalsperioden.⁷⁰ Det måste med andra ord råda ett avtalslöst tillstånd mellan parterna för att stridsåtgärder för nya avtalsvillkor ska få vidtas. Enligt Schmidt⁷¹ är dock förbudet främst att se som ett komplement till de två första punktförbuden och härtill kan också nämnas att det förekommit ytterst få tvister som rört tillämpningen av aktuell reglering i Arbetsdomstolens praxis.⁷²

Av 41 § första stycket fjärde punkten MBL framgår slutligen att kollektivavtalsbundna arbetsgivare och arbetstagare inte får vidta sympatiåtgärder för annan som inte själv får vidta en stridsåtgärd. Av bestämmelsen framgår motsatsvis att part får vidta sympatiåtgärd till stöd för annan som själv vidtar en tillåten stridsåtgärd, detta trots att parten i fråga är kollektivavtalsbunden. En lovlig primärkonflikt är således en

⁶⁵ Schmidt (1997) s. 254; Adlercreutz & Nyström (2010) s. 210.

⁶⁶ Edström, Lag (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet 41 §, Lexino 2018-01-19, se under avsnitt 2.3.1.

⁶⁷ Glavå & Hansson (2016) s. 206; Adlercreutz & Nyström (2010) s. 211.

⁶⁸ Holke & Olauson (2014) s. 308.

⁶⁹ Holke & Olauson (2014) s. 305 f.; Adlercreutz & Nyström (2010) s. 210 f.

⁷⁰ Holke & Olauson (2014) s. 306; Adlercreutz & Nyström (2010) s. 210.

⁷¹ Folke Schmidt var tidigare professor i civilrätt vid Lunds universitet.

⁷² Schmidt (1997) s. 259.

förutsättning för en tillåten sympatiåtgärd.⁷³ För lovlighet krävs vidare att sympatiåtgärdens syfte i realiteten inte är sådant att det kommer i konflikt med något av de övriga punktförbuden. Om det egentliga syftet är en s.k. självständig åtgärd i förhållande till partens egen motpart är åtgärden förbjuden.⁷⁴ Det föreligger dock inga formella hinder mot att samma organisation är part både i primärkonflikten och sympatiåtgärden. Fredspliktsreglerna i 41 § MBL gäller nämligen primärt för enskilda arbetsgivare och arbetstagare och inte de avtalsslutande organisationerna.⁷⁵ En sympatiåtgärd ska vara tillfällig för att anses som lovlig.⁷⁶ En sympatiåtgärd som planeras att pågå utan tidsbegränsning kan nämligen innebära ett angrepp på den egna arbetsgivarens arbetsledningsrätt.⁷⁷

3.2.2 Politiska stridsåtgärder

Det saknas generella regler som förbjuder stridsåtgärder i politiskt syfte. Frågan om tillåtligheten av politiska stridsåtgärder i kollektivavtalsreglerade förhållanden har prövats av Arbetsdomstolen i ett antal domar.⁷⁸ Med utgångspunkt i AD 1980 nr 15 konstaterar Holke⁷⁹ och Olauson⁸⁰ att en politisk stridsåtgärd med internationell karaktär bör vara tillåten om den inte har någon koppling till Sverige. Vidare ska åtgärderna ha vidtagits på uppmaning av den fackliga international som förbundet tillhör. Trots att stridsåtgärden till sin karaktär är politisk ska den ha en facklig bakgrund och syfta till att hävda respekten för grundläggande politiska och fackliga rättigheter. Slutligen ska inte heller stridsåtgärden haft som syfte att varaktigt hindra arbetsgivarens affärsförbindelser med det aktuella landet. Även Adlercreutz⁸¹ och Nyström⁸² betonar med utgångspunkt i Arbetsdomstolens praxis att en kortvarig politisk stridsåtgärd med internationell karaktär inte kan komma i konflikt med reglerna om fredsplikt.⁸³

Beträffande inhemska politiska stridsåtgärder hävdar Holke och Olauson, utifrån AD 1984 nr 91, att utrymmet för sådana stridsåtgärder är mera

⁷³ Holke & Olauson (2014) s. 306.

⁷⁴ Holke & Olauson (2014) s. 307; Adlercreutz & Nyström (2010) s. 212; Glavå & Hansson (2016) s. 210.

⁷⁵ SOU 1975:1 s. 407; Holke & Olauson (2014) s. 307; Glavå & Hansson (2016) s. 210.

⁷⁶ Holke & Olauson (2014) s. 307; Glavå & Hansson (2016) s. 209.

⁷⁷ Se AD 1945 nr. 62.

⁷⁸ Se bl.a. AD 1980 nr 15, AD 1984 nr 91 samt AD 1982 nr 31.

⁷⁹ Arbetsrättsjurist, medverkat i ett antal böcker inom det arbetsrättsliga området och även varit förordnad som expert i flera statliga utredningar.

⁸⁰ Jurist, tidigare ordförande för LO.

⁸¹ Tidigare professor i handelsrätt vid Lunds universitet.

⁸² Professor i civilrätt vid Lunds universitet.

⁸³ Adlercreutz & Nyström (2010) s. 214.

begränsat än för liknande åtgärder med internationell karaktär. För konstatera var gränsen går för sådana konfliktåtgärder får en avvägning göras mellan å ena sidan åtgärdens påverkan på arbetsgivarens arbetsledningsrätt, och å andra sidan organisationens intresse av att ha möjlighet att uttrycka sin politiska uppfattning. Det ska vidare klart framgå att det rör sig om en kortvarig protest- eller demonstrationsåtgärd, att produktionen påverkas i så liten utsträckning som möjligt samt att beslut om åtgärden har fattats av den kollektivavtalsslutande organisationen.⁸⁴ I enlighet med 2 kap. 14 § RF borde det i icke kollektivavtalsreglerade förhållanden inte finnas något hinder mot politiska stridsåtgärder, åtminstone så länge stridsåtgärderna i viss utsträckning kan ses som fackliga.⁸⁵

3.3 Offentliganställdas rätt att vidta stridsåtgärder

Föreskrifter om rätten att vidta stridsåtgärder inom den offentliga sektorn återfinns i 23–29 §§ LOA.⁸⁶ Reglerna om arbetskonflikter är tillämpliga på arbetstagare inom stat, kommun, landsting och kommunalförbund, 1-2 §§ LOA. Konflikträtten är inledningsvis begränsad i arbeten som består i myndighetsutövning eller som är oundgängligen nödvändiga för att genomföra myndighetsutövning, 23 § LOA. Stridsåtgärder får i samband med sådant arbete bara genomföras i form av lockout, strejk, övertidsvägran eller nyanställningsblockad. Partiella stridsåtgärder, bortsett från övertidsvägran, är på så sätt otillåtna.⁸⁷ Uttrycket myndighetsutövning har idag en tillsynes klar innebörd. Förvaltningslagens definition av begreppet anses gälla även för LOA:s område. Myndighetsutövning innebär således ärenden där saken avgörs genom bindande och ensidiga beslut av offentlig myndighet.⁸⁸ Exempel på fall av myndighetsutövning är rättsskipning, exempelvis beslut av dömande, polisiära och exekutiva instanser eller av åklagare.⁸⁹

Stridsåtgärder får vidare inte genomföras på grund av något annat än förhållandet mellan arbetsgivare och de arbetstagare som omfattas av LOA, 23 § andra stycket LOA. Bestämmelsen innebär dels att

⁸⁴ Holke & Olauson (2014) s. 311 f.

⁸⁵ Glavå & Hansson (2016) s. 217; se även AD 2003 nr 25.

⁸⁶ Hinn m.fl. (2015) s. 108.

⁸⁷ Källström m.fl. (2016) s. 66.

⁸⁸ Prop. 1971:30 del 2 s. 331.

⁸⁹ Hinn m.fl. (2015) s. 110 f.

vid arbete som består i myndighetsutövning är sympatiåtgärder till stöd för arbetstagare eller organisationer på den privata sidan otillåtna, dels ett totalt förbud mot politiska stridsåtgärder. Förbudet omfattar såväl utrikes som inhemska förhållanden. Förbudet infördes för att begränsa offentliganställdas möjlighet att påverka parter på den privata sidan genom att utnyttja deras beroende av det allmännas myndighetsutövning.⁹⁰

För arbete som inte består i myndighetsutövning ska som utgångspunkt samma rätt till stridsåtgärder som på den privata sektorn gälla. Det finns dock ett undantag. Enligt 23 § tredje stycket LOA stadgas ett uttryckligt förbud att vidta stridsåtgärder i syfte att påverka inhemska politiska förhållanden. Ett särskilt huvudavtal, det särskilda huvudavtalet för den offentliga sektorn, SHA, anknyter till detta förbud. Huvudavtalet syftar till att värna den politiska demokratin vid avtalsslutande på det offentliga området. I samband med avtalsförhandlingar kan parterna hänskjuta frågor om ett avtals eventuella kränkning av den politiska demokratin till en särskild partssammansatt nämnd, den s.k. Särskilda nämnden.⁹¹ Stridsåtgärder får då inte vidtas förrän nämnden meddelat beslut i frågan.⁹²

⁹⁰ Källström m.fl. (2016) s. 66; Göransson, JT 1991/92, s. 607; prop. 1975/76:105 bilaga 2 s. 195 f.

⁹¹ 3 § SHA.

⁹² 4 § SHA; se även Källström m.fl. (2016) s. 66; Schmidt (1997) s. 241 f.

4 Samhällsfarliga konflikter

Stridsåtgärder vidtagna av arbetsmarknadens parter drabbar i många fall även allmänheten. Stridsåtgärder av viss karaktär anses per automatik vara mer kännbara och farliga. I svensk rätt finns dock inte någon lagstadgad restriktion av konflikträtten som syftar till att upprätthålla samhällsviktiga tjänster. Det saknas även en närmare definition av vad som avses med en samhällsfarlig konflikt.⁹³

4.1 Huvudavtalen

Att det finns en problematik kring en närmare definition av begreppet samhällsfarlig konflikt uppmärksammades som tidigare nämnts redan i samband med lagstiftningsförberedelserna under 1930-talet. Då även omständigheter som tillgång på varor och konfliktens omfattning kunde inverka på en konflikts samhällsfarlighet ansågs det inte ändamålsenligt att endast utgå från den utsatta verksamhetens art vid en sådan bedömning.⁹⁴

Vid upprättandet av 1938 års Saltsjöbadsavtal uttalades att en viss verksamhet sällan är så fundamentalt samhällsviktig att den måste skyddas mot alla konflikter. En avvägning mellan stridsåtgärdens syfte och upprätthållandet av samhällsviktiga funktioner bör således som utgångspunkt göras i varje enskild konfliktsituation.⁹⁵ Att uppmuntra arbetsmarknadens parter att i kollektiva huvudavtal uppställa förfaranden för hantering av samhällsfarliga konflikter har således, i enlighet med den svenska arbetsrättsliga traditionen, blivit metoden för hanterandet av sådana konflikter.⁹⁶

Enligt Medlingsinstitutet finns idag tre huvudavtal på den svenska arbetsmarknaden med syfte att reglera hanteringen av samhällsfarliga konflikter. Ett för privat sektor, ett för kommun- och landstingssektorn samt ett för den statliga.⁹⁷

4.1.1 1938 års Saltsjöbadsavtal

I det i vissa delar fortfarande gällande huvudavtalet mellan nuvarande Svenskt Näringsliv och LO stadgas en förpliktelse för parterna att till

⁹³ Fahlbeck (1994) s. 129; Glavå & Hansson (2016) s. 194.

⁹⁴ SOU 1935:65 s. 115 f.; se även SOU 1984:19 s. 33.

⁹⁵ 1938 års Saltsjöbadsavtal under rubriken ”Allmän motivering” stycke 14 – 15; se även SOU 1984:18 s. 36.

⁹⁶ Schmidt (1997) s. 240.

⁹⁷ Medlingsinstitutet, <<http://www.mi.se/fragor-och-svar/>>, 2018-02-07.

skyndsamt prövning gemensamt uppta varje konfliktsituation, där skydd för ett allmänt intresse påkallas av endera organisationen eller av offentlig myndighet eller av annat därmed jämförligt organ som företräder ett allmänt intresse.⁹⁸ Det är Arbetsmarknadsnämnden som gör prövningen. I dessa typer av ärenden består nämnden av tre representanter från vardera part.⁹⁹ Avtalet innehåller ingen närmare definition av begreppet. En på förhand fixerad gränsdragning har ansetts omöjlig då samhällets intresse alltid är beroende av den aktuella konfliktens omfattning.¹⁰⁰

Nämnden är beslutsför när den är fulltalig och det beslut som majoriteten enas kring gäller i fall av skilda meningar.¹⁰¹ Dess sammansättning innebär att ledamöterna vid prövning kan blockera varandra.¹⁰² Nämnden saknar befogenhet att meddela skiljedom i dessa typer av ärenden. Parterna har dock förpliktat sig att efter rekommendation av en majoritet i nämnden omgående vidta åtgärder för genomförande av en uppgörelse mellan berörda parter.¹⁰³

4.1.2 Huvudavtal 2000

År 1993 tecknades det idag gällande huvudavtalet på den statliga sektorn (HA 2000). Avtalet gäller sedan den 1 juli 2000 på det statliga arbetstagarområdet under regeringen som avses i LOA, med undantag för vissa av de arbetstagare som avses i 3 § första stycket LOA. Dagens parter är Arbetsgivarverket å ena sidan, och de statsanställdas centrala fack inom LO, TCO och SACO å andra sidan.¹⁰⁴

I avtalet konstateras inledningsvis att det offentliga området har ansetts särskilt ömtåligt för stridsåtgärder då dess verksamhet många gånger är utformad så att arbetskonflikter i hög grad drabbar utomstående. Vidare slås fast att ingen ifrågasätter statens rätt att tillgripa lagstiftning till skydd för vitala samhällsintressen. För att förhindra samhällsfarliga konflikter är parterna därmed överens om att sträva efter fredliga förhandlingar och att inte vidta stridsåtgärder som med hänsyn till dess konsekvenser för samhället och tredje man inte är önskvärda.¹⁰⁵

⁹⁸ 5 kap. 1 § HA 1976.

⁹⁹ 5 kap. 2 § HA 1976 samt 1 kap. 4 1 första stycket HA 1976.

¹⁰⁰ Se allmän motivering, HA 1976, s. 10.

¹⁰¹ 1 kap. 5 § HA 1976.

¹⁰² Grönbäck & Karlsson (2017) s. 9.

¹⁰³ 1 kap. 2–3 §§ samt 5 kap. 3 § första stycket HA 1976; se även Adlercreutz & Nyström (2010) s. 220.

¹⁰⁴ HA 2000 s. 1.

¹⁰⁵ 7 kap. första–tredje stycket HA 2000; Hinn m.fl. (2015) s. 118 f.

Avtalet saknar en specificerad definition av begreppet samhällsfarlig konflikt och stadgar att en konflikts samhällsfarlighet är beroende av en rad olika faktorer, exempelvis omständigheter som stridsåtgärdens varaktighet och tidpunkt. Vidare anförs också att varje långvarig konflikt av någon omfattning, oavsett var den förekommer, kan få allvarliga verkningar.¹⁰⁶ Det görs en uppräkningslista av områden i vilka stridsåtgärder bör användas med särskild försiktighet. Vården av sjuka, utbetalningar som behövs för enskildas ekonomiska trygghet och rikets säkerhet utgör sådana exempel. Det framgår även att parterna ska undvika stridsåtgärder som kan befaras medföra allvarliga rubbningar av samhällsekonomin eller folkförsörjningen samt som kan vara stötande av humanitära skäl. Avtalet utesluter dock inte att stridsåtgärder kan vidtas även på de nyss nämnda områdena. Det är omständigheterna i det enskilda fallet som är avgörande. Förevarande del av avtalet kan ses som en rekommendation att undvika konflikter inom dessa områden.¹⁰⁷ Avtalet innehåller vidare även en s.k. undantagskrets, dvs en uppräkningslista av olika tjänster vilka inte får omfattas av konfliktåtgärder. Exempel på sådana befattningar är anställda vid Regeringskansliet, justitieråd samt höga befattningar inom domstolsväsendet.¹⁰⁸

I enlighet med huvudavtalet kan en stridsåtgärds samhällsfarlighet prövas av en särskild nämnd, den s.k. Statstjänstenämnden.¹⁰⁹ Sammanlagt består nämnden av åtta ledamöter, en från respektive facklig organisation, tre från staten samt ytterligare två ledamöter som parterna gemensamt utser. De sistnämnda utses till ordförande respektive vice ordförande.¹¹⁰ Nämnden är beslutsför när den är fulltalig och det beslut som majoriteten enar sig om gäller. I fall av lika röstetal faller utslagsrösten på nämndens ordförande.¹¹¹ Det finns på detta sätt alltid en möjlighet till majoritetsbeslut vilket är en viktig skillnad mot tidigare gällande huvudavtal på det statliga området. Sammansättningen var tidigare paritetisk vilket innebar att fall kunde uppstå där nämnden inte förmådde enas.¹¹²

Skulle part anse att en konflikt riskerar att otillbörligt störa viktiga samhällsfunktioner, får parten påkalla förhandling med motparten. Om inte enighet kan uppnås har parten rätt att hänskjuta till Statstjänstenämnden att

¹⁰⁶ 7 kap. fjärde stycket HA 2000.

¹⁰⁷ 7 kap. femte stycket HA 2000; Schmidt (1997) s. 244; Hinn m.fl. (2015) s. 119; Ugglå (1981) s. 83.

¹⁰⁸ 7 kap. 15–16 §§ samt bilaga 1 HA 2000.

¹⁰⁹ Källström m.fl. (2016) s. 62; Schmidt (1997) s. 244.

¹¹⁰ 7 kap. 11 § HA 2000.

¹¹¹ 7 kap. 14 § första stycket HA 2000.

¹¹² Schmidt (1997) s. 244; Adlercreutz & Mulder (2013) s. 189; se även prop. 1993/94:65 s. 59.

pröva konflikterns samhällsfarlighet.¹¹³ Syftet med regleringen är att part som varslat om stridsåtgärd under förhandlingarna ska kunna tillföras ett större beslutsunderlag och på så vis eventuellt begränsa eller häva konflikten.¹¹⁴ Fredsplikt råder i princip under två veckor från att frågan hänskjutits till nämnden med möjlighet för nämnden att förordna om ytterligare en veckas uppskov.¹¹⁵ En sådan fredsplikt saknar motsvarighet på den privata sektorn.¹¹⁶ Om konflikten anses samhällsfarlig ska nämnden föreslå part att undvika konflikten.¹¹⁷ De exempel på områden som nämns i huvudavtalet där konflikter bör undvikas är vägledande för nämndens tolkning.¹¹⁸ Det finns ingen rättslig förpliktelse för parterna att följa nämndens beslut men utgångspunkten är att de rättar sig efter dess rekommendation.¹¹⁹

4.1.3 Kommunalt Huvudavtal – KHA 94

Inom kommun- och landstingssektorn finns ett huvudavtal som i stor utsträckning är utformat på liknande sätt som det för den statliga sektorn. Dagens parter är Sveriges kommuner och landsting (SKL) å ena sidan, och Svenska Kommunalarbetsförbundet, SACO-organisationerna samfällt och TCO-OF:s förbundsområden samfällt å andra sidan. Avtalet slöts år 1994.¹²⁰ Enligt avtalet ska stridsåtgärder som riskerar att otillbörligt störa viktiga samhällsfunktioner samt medför fara för människors liv och risk för att bestående ohälsa uppstår anses som samhällsfarliga. Det sistnämnda uttrycket har valts för att betona att rätten till stridsåtgärder bör användas med särskild försiktighet på vårdområdet.¹²¹

Precis som på det statliga området finns en särskild nämnd som prövar konflikterns samhällsfarlighet, den s.k. Centrala nämnden. Nämnden består av nio ledamöter varav utses av vardera arbetstagarorganisation, tre av SKL samt tre som parterna utser gemensamt.¹²² Förfarandet är detsamma som för den statliga sektorn och om majoritetsbeslut beträffande

¹¹³ 7 kap. 12 § HA 2000.

¹¹⁴ Uggla (1981) s. 83.

¹¹⁵ 7 kap. 13 § HA 2000; Schmidt (1997) s. 244.

¹¹⁶ Adlercreutz & Mulder (2013) s. 189.

¹¹⁷ 7 kap. 14 § andra stycket HA 2000; Schmidt (1997) s. 245.

¹¹⁸ Uggla (1981) s. 84.

¹¹⁹ Schmidt (1997) s. 245.

¹²⁰ Hinn, Aspergren & Karlsson, [lagen om offentlig anställning (1994:260) kommentaren till 23 §], Zeteo.

¹²¹ 6 kap. 30 § KHA 94, se speciellt anmärkningen till aktuell paragraf; se även Hinn m.fl. (2015) s. 123.

¹²² 6 kap. 32 § första stycket KHA 94; Schmidt (1997) s. 245.

samhällsfarlighet kan nå ska nämnden i sitt beslut råda parterna att undvika stridsåtgärden.¹²³

4.1.4 Huvudavtal 1982 SFO – LO/PTK

På den privata tjänstesidan finns ett huvudavtal från 1982 (HA 82) mellan dåvarande Statsföretagens Förhandlingsorganisation (SFO) å ena sidan och LO och PTK (var tidigare förkortning för Privattjänstemannakartellen, idag samverkansorganisation för fackförbund som organiserar tjänstemän anställda inom den privata sektorn) å andra sidan. Idag står dock Alliansen, dagens Almega tjänsteförbunden, som avtalets arbetsgivarpart.¹²⁴ Avtalet ses inte som ett av de huvudavtal som reglerar hanteringen av samhällsfarliga konflikter, men kan ändå nämnas i sammanhanget då det innehåller bestämmelser om skydd för vitala samhällsintressen som till stor del liknar de regleringar som presenterats ovan.

I aktuellt avtal återfinns bestämmelser med syfte att skydda vitala samhällsintressen. I likhet med tidigare nämnda huvudavtal finns dock ingen närmare definition om vad som åsyftas med detta begrepp. Det ges dock vissa exempel, det kan t.ex. handla om sådant arbete som krävs för att upprätthålla en nödvändig grad av försörjning eller att upprätthålla allmän ordning och säkerhet.¹²⁵ Om en part, myndighet eller annat samhällsorgan som företräder allmänt intresse, vilket berörs av konflikt, anser att en konflikt med dess konsekvenser inte är rimliga i förhållande till det allmännas intresse kan denne begära prövning i en speciell nämnd.¹²⁶ Nämnden, kallad Gemensamma nämnden, ska vid denna typ av frågor bestå av två ledamöter utsedda av arbetsgivarparten samt en ledamot från respektive huvudorganisation på arbetstagarsidan i fall av samförhandlande. Om LO och PTK inte samförhandlar ska den berörda huvudorganisationen utse två ledamöter. Precis som i tidigare nämnda avtal är nämnden endast beslutsför om den är fulltalig och den mening som flest ledamöter ansluter sig till gäller. Om majoritet uppstår för att en viss stridsåtgärd ska hävas eller inskränkas åligger det parterna att omedelbart verka för detta.¹²⁷ I likhet med Arbetsmarknadsnämnden och till skillnad från nämnderna för statlig och kommunal sektor kan ledamöterna vid prövning i förevarande nämnd blockera varandra.¹²⁸

¹²³ 6 kap. 34 § andra stycket KHA 94.

¹²⁴ Grönbäck & Karlson (2017) s. 9.

¹²⁵ Kommentarer till 12 § HA 1982.

¹²⁶ 12 § HA 1982.

¹²⁷ 9 § HA 1982.

¹²⁸ Grönbäck & Karlsson s. 10.

4.1.5 Nämndernas praxis

Det är endast vid ett fåtal tillfällen som Arbetsmarknadsnämnden sammanträtt för att pröva frågan om en konflikts samhällsfarlighet och det är endast vid ett tillfälle, i samband med 1953 års konflikt vid kraftverken, som majoritet nåddes för samhällsfarlighet.¹²⁹ I samband med storstrejken 1980 hänsköts två ärenden till nämnden innefattande verksamhet vid oljeraffinaderier samt transport av petroleumprodukter. I bägge fallen resulterade prövningen i lika röstetal och på grund av nämndens paritetiska sammansättning kunde inget beslut i frågan meddelas.¹³⁰

Vad gäller nämnderna på den offentliga sektorn har genom åren ett tiotal ärenden på den statliga sektorn samt ett antal på den kommunala hänskjutits för prövning av eventuell samhällsfarlighet. Som nämnts hade nämnderna tidigare en paritetisk sammansättning vilket har fått till följd att det endast är i ett fåtal fall som majoritet kunnat uppnås. Samtliga av dessa prövades vid Akademikerkonflikten 1971.¹³¹ Statstjänstenämnden sammanträdde för första gången 1970 och prövade då huruvida en strejk för datapersonal vid postgirot var att anse som samhällsfarlig. Röstningen slutade i lika röstetal varvid inget beslut i frågan kunde meddelas. I samband med Akademikerkonflikten 1971 prövade nämnden huruvida en strejk av besiktningsveterinärer störde samhällsviktiga funktioner. Med en överväldigande majoritet kunde nämnden meddela att så var fallet. Vid samma konflikt prövade nämnden även samhällsfarligheten av konfliktåtgärder rörande frökontrollanter, lärare, tjänstemän som hade beslutanderätt i utbetalningsärenden, tjänstemän som svarade för betalningsverksamhet vid vissa myndigheter samt läkare inom läkarutbildningen. Inget av fallen bedömdes som samhällsfarliga.¹³²

Under storstrejken 1980 hade Statstjänstenämnden att ta ställning till om en konflikt vid Postverket var att se som samhällsfarlig. Efter cirka två veckors handläggning utan uppnådd majoritet förklarades konflikten vara överspelad. På grund av lika röstetal var nämnden år 1983 oförmögen att avge något beslut beträffande arbetsnedläggelse av säkerhets- och kontrollpersonal vid de fyra största flygfälten i landet.¹³³ Under perioden 1983-1986 hänsköts frågan om konflikter beträffande poliser vid pass och säkerhetskontroll, tullverket och lotsväsendets samhällsfarlighet. Nämnden

¹²⁹ SOU 1984:19 s. 37; Adlercreutz & Mulder (2013) s. 186.

¹³⁰ SOU 1984:19 s. 59; SOU 1984:18 s. 149.

¹³¹ SOU 1991:13 s. 61 ff.; Schmidt (1997) s. 245.

¹³² SOU 1984:18 s. 149.

¹³³ SOU 1984:18 s. 149.

kunde inte enas i något av fallen, röstetalet blev lika i samtliga fall. Beslut om konflikternas samhällsfarlighet kunde därmed inte meddelas.¹³⁴

Den Centrala nämnden på det kommunala området ansåg samhällsfarlighet föreligga vid två ärenden i samband med Akademikerkonflikten 1971. Det gällde dels strejk av veterinärer vid köttbesiktningsbyråer, dels strejk av personal vid socialförvaltningar. I samband med storstrejken 1980 handlade nämnden ett fall beträffande operationssköterskor. Varslet återkallades dock innan nämnden hann meddela något beslut.¹³⁵ Under 1995 års sjuksköttestrejk tillträdde nämnden men meddelade inget beslut då konflikten, efter uttalanden från Socialstyrelsen, hann avslutas innan något beslut hade fattats. Även 2008 års vårdstrejk avslutades innan nämnden hann meddela beslut beträffande frågan om samhällsfarlighet.¹³⁶ I samband med omfattande varsel inom IT- och Telekombranschen under våren 2016 begärde Post- och telestyrelsen att vissa undantag skulle göras från varslade stridsåtgärder med hänsyn till allmänna intressen. Begäran prövades av den Gemensamma nämnden vars verksamhet regleras i ovan nämnda huvudavtal mellan LO/PTK och Almega tjänsteförbunden. Nämnden kunde inte enas kring huruvida de varslade stridsåtgärderna skulle gå ut över vitala samhällsintressen och begäran bifölls därför inte.¹³⁷

4.2 Statliga lagstiftningsingripanden

I enlighet med vad som framgått ovan har den förhärskande uppfattningen sedan tillkomsten av Saltsjöbadsavtalet varit att det är arbetsmarknadsparterna som i första hand ansvarar för arbetsfredens upprätthållande. Det råder dock inga tvivel om att staten i sista hand kan ingripa för att komma tillrätta med konflikter som anses störa samhällsviktiga funktioner.¹³⁸ Staten har vid ett antal tillfällen kommit att överväga sådan tvångslagstiftning för att avbryta konflikter som ansetts samhällsfarliga.

Vid 1947 års poliskonflikt övervägde staten för första gången att genom lagstiftning påverka upplägget för pågående konflikt. Det fanns en fara för att ett stort antal poliser på grund av oenighet om anställningsvillkoren skulle lämna sin tjänst vilket riskerade att leda till allvarliga störningar i den

¹³⁴ SOU 1991:13 s. 62.

¹³⁵ SOU 1984:18 s. 149 f.

¹³⁶ Lag & Avtal, "Samhällsfarliga nämnden behövde inte rycka in", 2008-04-23.

¹³⁷ Medlingsinstitutets årsrapport 2016 s. 72.

¹³⁸ Prop. 1965:60 s. 109.

allmänna ordningen och säkerheten.¹³⁹ Regeringen föreslog därför ett införande av en lag innefattande en särskild form av tjänsteplikt för poliser.¹⁴⁰ Lagen kom dock aldrig att tillämpas.¹⁴¹ I samband med 1951 års sjuksköterskekonflikt övervägde regeringen återigen tvångslagstiftning, i detta fall för att upprätthålla viss sjukvårdsverksamhet. Cirka 700 sjuksköterskor hade sagt upp sina anställningsavtal sedan förhandlingarna beträffande deras anställningsvillkor gått i stå. Lagstiftningen var utformad som en lag om obligatorisk skiljedom.¹⁴² Konflikten löstes dock innan riksdagen hunnit ta ställning till förslaget varvid lagförslaget kom att återkallas av regeringen.¹⁴³ 1955 uppkom hot om en öppen konflikt mellan redarna och sjöbefälet. Med motiveringen att en konflikt på aktuellt område skulle komma att mer eller mindre lamslå sjöfarten med svenska fartyg med mycket allvarliga följder för Sveriges ekonomiska liv föreslog regeringen lagstiftning om skiljedom i den aktuella tvisten.¹⁴⁴ Även denna proposition kom dock att återkallas efter att tvisten lösts genom frivillig uppgörelse.¹⁴⁵

Det är endast i samband med 1971 års akademikerkonflikt som staten använt sig av möjligheten till tvångsingripande genom lagstiftning. Bakgrunden till konflikten var omfattande varsel om stridsåtgärder beträffande SACO-medlemmar inom bl.a. statliga tjänster och kommunal förvaltning.¹⁴⁶ Lagstiftningen kom att utformas som en fullmaktslag som gav regeringen befogenhet att förordna att kollektivavtal, som senast var gällande mellan parterna i konflikten, på nytt skulle gälla under en period av max sex veckor.¹⁴⁷ Parterna var på detta sätt underkastade fredsplikt och tvingades därav att avbryta sina stridsåtgärder.¹⁴⁸

I förslaget till lagen gjordes uttalanden om begränsningarna i den kompromisslösning som valts i samband med 1965 års förhandlingsrättsutredning. Det uttalades bl.a. att nämndernas möjligheter att lösa problemen hänförliga till samhällsfarliga konflikter av olika orsaker är begränsade. Det betonades att det inte endast handlar om att nämnderna inte har möjlighet att avgöra frågor om samhällsfarlighet med bindande verkan, utan att det även i hög grad handlar om att systemet är sådant att

¹³⁹ SOU 1984:19 s. 36.

¹⁴⁰ Se prop. 1947:326 samt lag (1947:536) om särskilda åtgärder för polisverksamhetens upprätthållande i vissa fall.

¹⁴¹ Hinn, Aspergren & Karlsson, [lagen om offentlig anställning (1994:260) kommentaren till 23 §], Zeteo; prop. 1971:50 s. 6.

¹⁴² Prop. 1951:212 s. 2.

¹⁴³ SOU 1984:19 s. 36.

¹⁴⁴ Se prop. 1955:197 med förslag till lag om skiljedom i viss arbetstvist.

¹⁴⁵ SOU 1984:19 s. 37.

¹⁴⁶ SOU 1984:19 s. 44.

¹⁴⁷ Prop. 1971:50 s. 9 f.

¹⁴⁸ Schmidt (1997) s. 246; Fahlbeck (1994) s. 130.

nämnderna inte har tillräckliga möjligheter att överse den sammanlagda verkan av flera samtidigt pågående stridsåtgärder. Det är också svårt att ta tillräcklig hänsyn till åtgärdernas verkningar i ett längre tidsperspektiv. Vidare anförde departementschefen att utgångspunkten vid 1965 års förhandlingsrättsutredning var att systemet med nämnder som prövar samhällsfarlighet inte erbjuder de nödvändiga garantierna för tredje man i alla situationer. Det konstaterades således återigen att det är statsmakterna som har det yttersta ansvaret för att centrala samhällsfunktioner upprätthålls även under perioder av konflikt.¹⁴⁹

I propositionen anfördes vidare att mycket allvarliga verkningar av konflikten redan kunde skönjas. Konflikten var omfattande och förväntades inte lösas inom en rimlig tid. Det framhölls bl.a. att sysselsättningen inom industrin hotades på olika sätt, exempelvis genom utebliven handläggning av olika ärenden som berörde industriföretag hos statliga och kommunala myndigheter. Stridsåtgärderna inom det sociala området innebar att flertalet kommuner skulle få problem med att sköta handläggningen av socialvårdsärenden. Vidare riskerade 700 000 elever att drabbas av konflikten. Med hänvisning till ett antal andra exempel på vitala samhällsfunktioner som riskerade att påverkas konstaterade departementschefen att tidpunkten kommit för regeringen att ingripa med lagstiftning för att förhindra ytterligare skada för tredje man. Någon omprövning av 1965 års lagstiftning ansågs dock inte nödvändig i detta sammanhang.¹⁵⁰

4.3 Medlingsinstitutet

För att medla i avtalsförhandlingar finns sedan år 2000 den statliga myndigheten Medlingsinstitutet. Institutet leds av en generaldirektör som även är den som utser medlarna. Vid institutet ska också finnas expertråd på områdena samhällsekonomi, lönestatistik och avtalsförhandlingar.¹⁵¹ Myndighetens verksamhet regleras i MBL, vilken uppställer två olika typer av medlingsförfarande; s.k. frivillig medling, 47 a § MBL, samt tvångsmedling, 47 b § MBL. När det finns risk för utbruten konflikt, eller om konfliktåtgärder redan har vidtagits, har Medlingsinstitutet möjlighet att besluta om den sistnämnda. Något samtycke från parterna krävs inte.¹⁵² Har medlare utsetts är deras uppgift att försöka få till stånd en överenskommelse mellan parterna. Uppdraget upphör således när en överenskommelse har

¹⁴⁹ Prop. 1971:50 s. 7.

¹⁵⁰ Prop. 1971:50 s. 8 f.; se även SOU 1984:19 s. 46.

¹⁵¹ Glavå & Hansson (2016) s. 161.

¹⁵² Källström m.fl. (2016) s. 45 ff.

träffats eller tidigare om Medlingsinstitutet beslutar att entlediga medlarna. Fram till dess är parterna skyldiga att närvara vid förhandlingarna.¹⁵³ Medlaren har även möjlighet att lägga fram egna förslag till överenskommelse om det anses främja en god lösning av tvisten.¹⁵⁴ För att hålla sig informerat om kommande eller pågående avtalsförhandlingar har institutet rätt att begära in kopior på träffade kollektivavtal.¹⁵⁵

En stridsåtgärd ska föregås av ett skriftligt varsel. Detta ska lämnas till Medlingsinstitutet och motparten minst sju arbetsdagar i förväg.¹⁵⁶ Den som underlåter att varsla institutet ska åläggas att betala en varselavgift till staten. Avgiften bestäms till lägst 30 000 kronor och högst 100 000 kronor.¹⁵⁷ Varselskyldigheten innebär bl.a. att motparten kan förbereda sig inför konflikten, men ger även medlarna möjlighet att lösa tvisten innan stridsåtgärderna bryter ut.¹⁵⁸ Skulle det främja en god lösning av konflikten har Medlingsinstitutet möjlighet att skjuta upp varslade stridsåtgärder i 14 dagar.¹⁵⁹ Denna möjlighet har dock utnyttjats sparsamt. Det är endast vid fyra tillfällen under Medlingsinstitutets verksamhet som sådana beslut fattats. Senaste gången var 2013 i förhandlingarna mellan Svenska Byggnadsarbetarförbundet och Sveriges Byggindustrier om ett nytt Byggavtal.¹⁶⁰ Skulle part verkställa en stridsåtgärd trots sådant beslut kan en förhöjd varselavgift på minst 300 000 och högst 1 000 000 kronor utdömas av tingsrätt efter talan av Medlingsinstitutet.¹⁶¹

Parter som ingått förhandlingsordningsavtal omfattas dock inte av aktuella regler.¹⁶² När avtalet registrerats hos Medlingsinstitutet får medlare inte utses utan parternas samtycke. Avtalet måste dock uppfylla ett antal förutsättningar. Det handlar exempelvis om tidsplaner för förhandlingar och regler om medlares befogenheter. Det finns idag cirka 670 kollektivavtal mellan förbundsparter, av dessa är det omkring 100 som sluts mellan parter som träffat förhandlingsordningsavtal. Dessa avtal omfattar 1,4 miljoner arbetstagare vilket är cirka 35 % av alla arbetstagare som täcks av kollektivavtal. De resterande kollektivavtalen omfattas av ordinarie medlingsverksamhet reglerad i MBL. Det finns således två system för att

¹⁵³ Medlingsinstitutets årsrapport 2017 s. 58 f.

¹⁵⁴ 48 § första stycket MBL; prop. 1999/2000:32 s. 73 f.

¹⁵⁵ Glavå & Hansson (2016) s. 161.

¹⁵⁶ 45 § första stycket MBL.

¹⁵⁷ 62 a § första stycket MBL.

¹⁵⁸ Medlingsinstitutets årsrapport 2017 s. 58.

¹⁵⁹ 49 § MBL första stycket; prop. 1999/2000:32 s. 81 ff.

¹⁶⁰ Medlingsinstitutets årsrapport 2017 s. 59.

¹⁶¹ 62 a § andra stycket MBL; Glavå & Hansson (2016) s. 162 f.

¹⁶² 47 b § tredje stycket MBL; prop. 1999/2000:32 s. 72; Malm Lindberg m.fl. (2015) s. 156 f.

lösa tvister i samband med avtalsförhandlingar. Ett som parterna själva reglerar genom avtal och ett som regleras i MBL.¹⁶³

Förutom att medla i arbetstvister har Medlingsinstitutet också i uppgift att verka för en väl fungerande lönebildning. Medlingsinstitutets uppdrag är på detta sätt vidare än föregångarens Statens förlikningsmannarexpedition vars uppgift enbart var att medla i tvister.¹⁶⁴ Det har således skett en förskjutning i synen på förlikningsverksamheten och samhällsekonomin är idag överordnad arbetsfreden. Detta innebär att medlarnas uppgift inte är att till varje pris säkra arbetsfred.¹⁶⁵ Av förordning (2007:912) med instruktion för Medlingsinstitutet stadgas uttryckligen att institutet ska samråda med parterna om de samhällsekonomiska förutsättningarna för förhandlingarna, samt utifrån de rapporter om samhällsekonomin som Konjunkturinstitutet upprättar, uppmärksamma lönebildningsproblem.¹⁶⁶

4.4 Samhällsfarliga konflikter i internationell rätt

4.4.1 ILO:s föreningsfrihetskommitté

Sedan 1951 är ILO:s föreningsfrihetskommitté ansvarigt organ för att utreda klaganden till organisationen beträffande olovliga inskränkningar i föreningsfriheten. Föreningsfrihetskommittén utgår i sitt arbete från konventionerna nr 87 och 98, innehållande skydd för förenings- samt konflikträtten.¹⁶⁷ Kommittén har ställt upp ett antal kriterier för statligt ingripande genom lag på den privata arbetsmarknaden. För att på lovlig väg kunna förbjuda en konfliktåtgärd måste det enligt kommittén finnas ” *a clear and imminent threat to the life, personal safety or health of the whole or part of the population*”. Kommittén har dock slagit fast att vad som i strikt mening ska ses som s.k. *essential services* i stor utsträckning beror på omständigheterna i det enskilda fallet och kan variera från land till land. En konfliktåtgärd som inledningsvis inte kan anses hota samhällsviktiga funktioner kan utvecklas till att bli samhällsfarlig om den varar under en

¹⁶³ Medlingsinstitutets årsrapport 2017 s. 59 f.

¹⁶⁴ Prop. 1999/2000:32 s. 41.

¹⁶⁵ Medlingsinstitutets årsrapport 2017 s. 61.

¹⁶⁶ 2 § första stycket p.2 förordning (2007:912) med instruktion för Medlingsinstitutet; prop. 1999/2000:32 s. 49.

¹⁶⁷ International Labour Organization, *Committee on Freedom of Association*, <http://www.ilo.org/global/standards/applying-and-promoting-international-labour-standards/committee-on-freedom-of-association/lang--en/index.htm>.

lång period eller ökar i omfattning.¹⁶⁸ Kommittén har även uttalat att det inte är önskvärt att försöka formulera en mer specifik definition av begreppet.¹⁶⁹

Områden som av kommittén ansetts vara samhällsviktiga är bl.a. vårdsektorn, vattenförsörjning och polisväsendet. Hamnverksamhet, radio- och television samt verksamhet inom bank- och finans är istället exempel på sektorer som inte ansetts fundamentalt samhällsviktiga och därmed inte berättigat en inskränkning i konflikträtten.¹⁷⁰ Kommittén har även specifikt uttalat sig om problematiken kring att låta störningar i handeln vara en anledning till att begränsa rätten till stridsåtgärder. Kommittén medger att de ekonomiska konsekvenserna av konfliktåtgärder många gånger kan vara stora och dess effekter på handeln beklagliga. Sådana konsekvenser kan dock inte enbart i sig innebära att en verksamhet är att klassificera som samhällsviktig.¹⁷¹ När rätten att vidta stridsåtgärder begränsas ska parterna ges tillräcklig kompensation för inskränkningen i form av exempelvis opartisk medling eller skiljedom. Det är viktigt att bägge parter ges möjlighet att vara delaktiga i dessa förfaranden.¹⁷²

Föreningsfrihetskommittén har i ett antal fall prövat lovligheten av statliga i samband med konflikter inom hamnverksamhet. I ett omfattande fall från 2000 stod den australiensiska staten anklagad för att bl.a. ha begränsat en inhemsk fackförenings möjlighet att vidta stridsåtgärder. Bakgrunden till klagandet var att en av de större koncernerna inom stuveribranschen beslutat att hyra in arbetskraft, och på så sätt ersätta den redan befintliga personalen.¹⁷³ Den klagande fackföreningen hävdade att koncernens omstrukturering var ett sätt att kringgå risken för eventuella konfliktåtgärder.¹⁷⁴ Den australiensiska staten uttryckte sitt stöd för koncernens strategi med hänvisning till betydelsen av en väl fungerande hamnverksamhet då landet på grund av sin geografiska position är starkt beroende av sina hamnar. Då nästintill all import- och export sker via landets hamnar kan en konflikt inom dessa områden snabbt utvecklas till en samhällsrelaterad nödsituation. En omfattande konflikt skulle hota befolkningens välmående och riskera att få allvarliga konsekvenser för landets ekonomi.¹⁷⁵

¹⁶⁸ Digest 2006 s. 119 para 581 och 582.

¹⁶⁹ Committee of Experts of the ILO; Freedom of association and collective bargaining (general survey), 1994, s. 70.

¹⁷⁰ Digest 2006 s. 120 f. para 585 och 587.

¹⁷¹ Digest 2006 s. 122 para 592.

¹⁷² Digest 2006 s. 122 para 595 och 596.

¹⁷³ 320th Report, Case No. 1963 para 148.

¹⁷⁴ 320th Report, Case No. 1963 para 154.

¹⁷⁵ 320th Report, Case No. 1963 para 165 och 228.

Kommittén uttalade, med hänvisning till ovan nämnda definition av begreppet essential services, att trots hamnarnas stora betydelse och förevarande industris nyckelroll för ett land som Australien, kan sådan verksamhet inte anses utgöra samhällsfundamentala områden i begreppets strikta mening. Kommittén belyste vidare att den australiensiska staten i första hand åberopat risk för ekonomisk skada som anledning till inskränkning i konflikträtten till vilket de kommenterar; ”*while the Committee has also accepted that a non-essential service may become essential if a strike lasts beyond a certain time or extends beyond a certain scope, thus endangering the life, personal safety or health of the whole part of the population, economic damage is not of itself relevant*”.¹⁷⁶

Föreningsfrihetskommittén förde ett liknande resonemang i ett fall från 1999 där en ukrainsk domstol bedömde en strejk påkallad av en fackförening för hamnarbetare som olovlig. Domstolen stödde sig på inhemsk lagstiftning som förbjöd stridsåtgärder i s.k. *continuous-operation transport undertakings*.¹⁷⁷ Återigen var kommittén tydlig med att de har en restriktiv syn på vad som klassificeras som essential services och att hamnarbete som utgångspunkt inte utgör samhällsviktig verksamhet. De poängterade dock att sådan verksamhet många gånger är betydelsefull ur ett samhällsperspektiv och att det inte finns några hinder mot ett upprätthållande av en s.k. *minimum service* under en eventuell konflikt.¹⁷⁸

4.4.2 Europarådets sociala kommitté

Rätten att vidta stridsåtgärder är uttryckligen fastslagen i den europeiska sociala stadgan, vidare endast benämnd stadgan. I art. 6.4 stadgas rätten för arbetstagare och arbetsgivare att vidta kollektiva åtgärder i händelse av intressekonflikt. Förevarande rättighet kan i enlighet med stadgans art. 31/G endast inskränkas genom bestämmelser i lag och i fall som är nödvändiga i ett demokratiskt samhälle som garanti för andras fri- och rättigheter eller som skydd för samhällets intresse, den nationella säkerheten eller allmän hälsa eller moral. Bestämmelsen innebär att begränsningen av stridsrätten måste stå i proportion till det intresse som aktuell stat åberopar som skyddsvärt.¹⁷⁹

¹⁷⁶ 320th Report, Case No. 1963, para 229.

¹⁷⁷ 318th Report, Case No. 2018, para 480 och 504.

¹⁷⁸ 318th Report, Case No. 2018, para 514; se även 321st Report, Case No. 2066, para 340 där kommittén förde ett liknande resonemang beträffande den maltesiska statens ingripande i en hamnkonflikt samt 254th Report, Case No. 1417, para 502 där den brasilianska statens ingripande i en endagsstrejk vidtagen av bl.a. hamnarbetare ansågs vara en otillåten inskränkning i konflikträtten.

¹⁷⁹ Se genomgång av bestämmelsens innebörd i Collective Complaint No. 32/2005, para 24.

Europarådets sociala kommitté är stadgans övervakningsorgan. Kommittén övervakar att stadgan följs genom att granska årliga rapporter där medlemsstaterna redogör för stadgans verkställande. Om det finns misstanke om att stadgan inte har verkställts i tillräcklig utsträckning finns möjlighet för organisationer i medlemsländerna att klaga hos kommittén.¹⁸⁰ Enligt kommittén kan en inskränkning i konflikträtten med hänvisning till essential services göras inom bl.a. vård-, transport- och kommunikationssektorn.¹⁸¹ Kommittén har dock uttalat att även om en sektor i sig är att anse som samhällsviktig måste begränsningen av stridsrätten göras med minsta möjliga inverkan. Omfattande definitioner av samhällsviktiga tjänster, där hela områden undantas konflikträtten, har enligt kommittén inte godtagits som lovligen ingrepp i rätten att vidta stridsåtgärder.¹⁸²

I en av sina konklusioner från 2014 kommenterar kommittén en intervention utförd av den norska staten i samband med en konflikt inom oljeindustrin 2012. Huvudargumentet för begränsningen av arbetstagarnas konflikträtt var i detta fall stora ekonomiska konsekvenser för den norska samhällsekonomin. Den norska staten argumenterade bl.a. för att störningar i oljeproduktionen riskerade att skada Norges internationella rykte som pålitlig oljeleverantör samt ha negativa effekter på leverantörsindustrin. Efter en månads lockout ingrep den norska regeringen genom en lag om obligatorisk skiljedom. Kommittén konstaterade att det fanns risk för ekonomisk skada men ansåg inte att de åberopade skyddsintressena var tillräckliga för att rättfärdiga en inskränkning av konflikträtten i enlighet med stadgans art. 31/G.¹⁸³

4.4.3 Europakommissionen

EU:s lagstiftningskompetens beträffande rätten att vidta stridsåtgärder undantas uttryckligen i art. 153.5 fördraget om Europeiska unionens

¹⁸⁰ Council of Europe, *European Committee of Social Rights*, <https://www.coe.int/en/web/turin-european-social-charter/european-committee-of-social-rights>.

¹⁸¹ Se redogörelse i *Report of the Committee on Economic Affairs and Development*, p.45.

¹⁸² Digest 2008 s. 56; se bl.a. Collective Complaint No. 32/2005, para 28 där kommittén ansåg att generella förbud i bulgarisk lagstiftning mot stridsåtgärder inom el, kommunikations- och vårdsektorn som helhet inte var förenlig med art. 31/G sociala stadgan.

¹⁸³ Conclusions 2014, Norway, Article 6.4; se även Conclusions XVIII-1, Spain, Article 6.4 där kommittén gjorde en liknande bedömning vad gäller begränsningar i konflikträtten inom transportsektorn efter en intervention av den spanska staten. Omständigheterna var dock till viss del annorlunda då samhällsekonomisk hänsyn inte var ensamt åberopat skyddsintresse.

funktionssätt, FEUF. Europakommissionen, vidare benämnd EU-kommissionen, publicerade sommaren 2017 en rapport vid namn ”*Practices favouring Air Traffic Management Service Continuity*” som kom att föranleda kritik om försök att indirekt begränsa konflikträtten inom EU.¹⁸⁴ Rapporten är ett dokument som EU-kommissionen tagit fram där de ger en redogörelse av effekterna för de senaste årens konflikter inom flygbranschen. Rapporten tar sin utgångspunkt i branschens stora betydelse för den europeiska ekonomin och fokuserar i första hand på betydelsen av en fungerande flygkontrollservice för upprätthållandet av en effektiv flygbransch.¹⁸⁵ I korthet fastställer rapporten att konflikter inom aktuell sektor leder till inställda avgångar och förseningar vilket innebär ekonomiska förluster för flygbolag, arbetsgivare och passagerare i hela regionen.¹⁸⁶ Den sammanlagda ekonomiska effekten på grund av konflikter mellan åren 2010 och 2015 uppskattas till cirka 4 miljarder euro.¹⁸⁷ Rapporten tar även upp turismen som en stor förlorare under perioder av konflikt på förevarande område. För flera av EU:s medlemsländer är turismen en viktig del av landets ekonomi och störningar inom turistnäringen kan få stora ekonomiska konsekvenser. EU-kommissionen betonar även problematiken kring att en konflikt i en medlemsstat många gånger även påverkar andra stater då överflygningar kan komma att stoppas. Sker detta i länder centralt belägna i Europa kan anslutningsmöjligheter länder emellan påverkas med effekter för hela Europas ekonomi.¹⁸⁸

I rapporten listar EU-kommissionen ett antal förfaranden som tillämpas i vissa medlemsstater med syfte att förhindra utbrytandet av konflikter. Det handlar exempelvis om skyldighet för anställda inom flygkontrollservice att individuellt anmäla sin medverkan i planerad strejk en tid i förväg. Sådana krav finns exempelvis i Frankrike och Kroatien.¹⁸⁹ Vidare presenteras ett system som bl.a. införts i Italien, Grekland och Spanien innebärande att alltid ha bemanning för att kunna garantera överflygningar. EU-kommissionen hänvisar även till Italien där man under vissa s.k. ”*peak periods*” under dagen samt under året infört konfliktförbud för anställda inom flygkontrollservice. Anledningen till aktuellt förbud är att skydda landets ekonomi och passagerares möjlighet till resa under dessa perioder.¹⁹⁰

¹⁸⁴ European Transport Workers Federation har kritiserat EU-kommissionen och hävdar att den genom sina rekommendationer indirekt förespråkar en inskränkning av konflikträtten. The Air Traffic Controllers European Unions Coordination har också ställt sig kritiska till EU-kommissionens uttalanden och hävdar att det handlar om ett angrepp på konflikträtten.

¹⁸⁵ EU-kommissionens rapport (2017) s. 3.

¹⁸⁶ EU-kommissionens rapport (2017) s. 6.

¹⁸⁷ EU-kommissionens rapport (2017) s. 8.

¹⁸⁸ EU-kommissionens rapport (2017) s. 9.

¹⁸⁹ EU-kommissionens rapport (2017) s. 22.

¹⁹⁰ EU-kommissionens rapport (2017) s. 23.

5 Samhällsfarlighet med utgångspunkt i konflikten i Göteborgs hamn

5.1 Bakgrund till konflikten

Sedan 2012 drivs den största containerhamnen i Göteborgs hamn, containerterminalen i Scandiahamnen, av det danskägda bolaget APMT. Bolaget är medlem i arbetsgivarorganisationen Sveriges Hamnar som biträder bolaget i tvisten.¹⁹¹

Det finns två arbetstagarorganisationer på arbetsplatsen, Transport samt Hamnarbetarförbundet. Den förstnämnda är medlem i LO medan den sistnämnda bildades 1972 efter stridigheter inom Transport och är inte medlem i LO eller någon annan huvudorganisation. Hamnarbetarförbundet organiserar cirka 250 anställda på arbetsplatsen, vilket är en majoritet av arbetstagarna. Förbundet har dock inga kollektivavtal med bolaget. APMT har istället ett kollektivavtal med Transport. Avtalet är ett nationellt kollektivavtal mellan Sveriges Hamnar och Transport. Parterna är överens om att allt arbete i alla Sveriges hamnar ska regleras via det avtalet.¹⁹² Sveriges Hamnar fattade år 2005 beslut om att inga kollektivavtal ska träffas med Hamnarbetarförbundet då hela området redan är täckt av avtal med Transport. Från detta beslut har gjorts lokala undantag, dock inget på aktuell avdelning i Göteborgs hamn.¹⁹³ APMT har erbjudit Hamnarbetarförbundet ett hängavtal till Transports kollektivavtal. Hamnarbetarförbundet har tackat nej till detta och kräver istället ett eget fullvärdigt kollektivavtal.¹⁹⁴

De första aktiva stridsåtgärderna vidtogs av Hamnarbetarförbundet under våren 2016 i form av fyra dygnslånga strejker. Åtgärderna kom att föranleda flertalet förhandlingar parterna emellan, sammanlagt 32 tillfällen under 2016, men utan att parterna lyckades enas om en lösning. Under hösten 2016 varslade Hamnarbetarförbundet om bl.a. blockad mot övertid, blockad mot hantering av gods transporterat av ett antal företag och, efter begärda

¹⁹¹ Medlingsinstitutets rapport s. 1.

¹⁹² Sveriges Radio P4 Göteborg, ”*Detta behöver du veta om hamnkonflikten i Göteborg*”, 2017-06-29.

¹⁹³ Medlingsinstitutets rapport s. 1.

¹⁹⁴ Sveriges radio P4 Göteborg, ”*Detta behöver du veta om hamnkonflikten i Göteborg*”, 2017-06-29. Huruvida Hamnarbetarförbundets faktiska krav är eget kollektivavtal har till viss del varit oklart, se Medlingsinstitutets rapport bl.a. s. 6 f.

sympatiåtgärder, om blockad mot omdirigerat gods för samtliga hamnar. Efter dessa varsel blev parterna ense om att gemensamt begära medling och Hamnarbetarförbundet beslutade att frysa pågående stridsåtgärder fram till att medlingsförhandlingarna avslutats.¹⁹⁵

I slutet av november 2016 inleddes medlingsförhandlingarna. Av Medlingsinstitutets rapport framgår att det i viss mån rådde oklarhet vad gäller de egentliga tvistefrågorna och redan i början av december samma år konstaterade medlarna att det inte var meningsfullt att fortsätta.¹⁹⁶ I mitten av januari 2017 upptogs förhandlingarna under en alltmer tillspetsad situation. Förhandlingarna avslutades med att medlarna lade fram ett förslag till lösning innebärande en möjlighet för Hamnarbetarförbundet att teckna hängavtal på redan befintligt avtal mellan APMT och Transport. Bolaget ställde sig positiva till förslaget medan Hamnarbetarförbundet förklarade sig inte kunna anta medlarnas hemställan.¹⁹⁷

Under våren 2017 träffades parterna ytterligare ett antal gånger utan framgång. Ett tiotal varsel om blockader i olika former samt ett antal punktstrejker kom sedermera att genomföras under första delen av 2017. I maj samma år varslade APMT om lockout under en månads tid för arbetstagare verksamma under nattskiftet. Syftet med varslet var att få Hamnarbetarförbundet att upphöra med sina pågående stridsåtgärder.¹⁹⁸ Medlingsförhandlingarna kom att återupptas i juni 2017 men återigen utan resultat. I början av juli samma år konstaterade medlarna slutligen att det saknades förutsättningar för att ena parterna och förklarade därför medlingen avslutad.¹⁹⁹ Sedan sommaren 2017 har inga stridsåtgärder vidtagits i hamnen. I mars 2018 gick Hamnarbetarförbundet ut med att de i dagsläget inte planerar varsla om några ytterligare konfliktåtgärder.²⁰⁰

5.2 Konsekvenser till följd av konflikten

APMT är den största containerhamnen i Skandinavien och hanterar normalt cirka 50 procent av Sveriges containerhandel. En tydlig konsekvens av den pågående konflikten är att hamnens kapacitet har minskat. Enligt statistik

¹⁹⁵ Medlingsinstitutets rapport s. 1 f.

¹⁹⁶ Medlingsinstitutets rapport s. 2 ff.

¹⁹⁷ Medlingsinstitutets rapport s. 6 ff. samt bilaga 1.

¹⁹⁸ Medlingsinstitutets rapport s. 12.

¹⁹⁹ Medlingsinstitutets rapport s. 16.

²⁰⁰ Se Erik Helgesons uttalande, "Hamnarbetarförbundet öppnar upp för sammangående", 2018-03-21.

från hamnen minskade godsvolymer på containersidan med 19 procent 2017.²⁰¹

Business Region Göteborg²⁰² har i en sammanställning publicerad i september 2017 listat några av de konsekvenser som föranletts av konflikten i Göteborgs hamn. De lyfter exempelvis att stora företag så som AB Volvo och Stora Enso förklarar att man prioriterar andra hamnar så länge det inte finns en långsiktig lösning på konflikten. Att företag som nyss nämnda inte använder hamnen påverkar godsflödet vilket i sig har lett till att stora rederier så som Maersk, MSC och Cosco numera prioriterar andra hamnar än Göteborg.²⁰³ I december 2017 meddelade exempelvis ACL, det enda rederiet med direkttrafik för container mellan Sverige och Nordamerika, att de lägger ner linjen efter 50 år.²⁰⁴

Ulrica Messing, ordförande för Göteborgs hamn, understryker i en intervju i Dagens industri allvarligheten i rederiernas bokningsstopp. Hon betonar att det kommer att slå mot både importen och exporten och leda till att varor blir dyrare och att Sveriges konkurrenskraft påverkas. Vidare redogör hon för att Göteborgs hamn fått signaler om att konflikten riskerar att få följdverkningar även i andra hamnar runt om i Sverige. De börjar dels bli fulla med gods efter att en del av containervolymer som normalt går via Göteborg nu tvingats till andra vägar, dels uppger flera redare att de överväger att lägga ned containertrafik även i andra hamnar i Sverige.²⁰⁵ Att rederierna återvänder till Göteborg när konflikten är över är inte självklart, konflikten riskerar således att slå hårt mot Sverige som handelsnation.²⁰⁶

Magnus Kårestedt, VD för Göteborgs Hamn, belyser i en intervju i Dagens industri risken för att industriföretag kan se sig tvingade att flytta produktion till andra länder på grund av längre ledtider och försämrade möjligheter att upprätthålla flöden för produktion, inköp och försäljning. Han är även tydlig med att skadeverkningarna i första hand inte drabbar hamnen utan även handeln och svensk industri som har fått störda logistikflöden ut ur landet. Alltifrån de största etablerade bolagen till små familjeföretag drabbas av extra kostnader och försämrade konkurrenskraft.²⁰⁷ Business Region

²⁰¹Se Magnus Kårestedts uttalande, *"Hamnchefen: Svårt att med ord beskriva allvaret"*, 2018-01-12; se även Medlingsinstitutets rapport s. 12.

²⁰²Business Region Göteborg är ett helägt, icke-vinstdrivande dotterbolag till Göteborgs Stadshus som ansvarar för näringsutvecklingen i Göteborgs Stad.

²⁰³Se John Wedels redogörelse, *"Analys: Därför är hamnkonflikten så kostsam"*, 2017-09-20.

²⁰⁴Se artikel, *"Göteborgs hamn mister 50-årig frakmlinje"*, 2017-12-01.

²⁰⁵Se Ulrica Messings redogörelse, *"Konflikten hotar svenska hamnar"*, 2017-06-19.

²⁰⁶Se Svenskt Näringslivs redaktions redogörelse, *"Så skadas näringslivet av hamnkonflikten"*, 2017-06-16.

²⁰⁷Se Magnus Kårestedts redogörelse, *"Hamnkonflikten slår hårt i Göteborg"*, 2017-08-22.

Göteborg redogör i sin sammanställning för en undersökning utförd av Svenskt Näringsliv där en fjärdedel av de 478 deltagande företagen uppger att de påverkats av konflikten. Av dessa uppger 51 procent att de vidtagit åtgärder för att minimera de negativa effekterna, 13 procent uppger att de helt valt bort Göteborgs hamn för framtida leveranser.²⁰⁸

Att många svenska företag drabbas hårt av konflikten har även framförts av företrädare för flera svenska storföretag i en debattartikel från 2017 publicerad i Svenska Dagbladet. Sverige är beläget långt från de stora globala marknaderna och att transportflödena fungerar är därför av avgörande betydelse. Konfliktheten har lett till kraftiga förseningar av varulager vilket innebär att varor kan bli osäljbara, om det är insatsvaror, anländer för sent och försenar tillverkningen. Bristande förtroende för leveranssäkerheten skadar varumärken och konkurrenskraften allvarligt.²⁰⁹

Stefan Gustavsson, näringspolitisk chef på Västsvenska Handelskammaren²¹⁰, betonar i en intervju med Svenskt Näringsliv att Göteborg är hela Nordens hamn och den enda som kan ta emot riktigt stora fartyg, de närmsta konkurrenterna finns i Tyskland. Att som svenskt företag tvingas använda hamnar på kontinenten innebär att varorna måste fraktas med bil, flyg eller med mindre fartyg, något som kostar mer pengar, tar längre tid och är betydligt sämre ur miljösynpunkt.²¹¹ En nyligen publicerad rapport, beställd av Svenskt Näringsliv, har sammanställt de sammanlagda kostnaderna föranledda av konflikten under 2017. Rapporten visar att näringslivets kostnader för hamnkonflikten uppgått till 4,5 miljarder kronor under föregående år. En tredjedel av dessa kostnader, drygt 1,5 miljarder kronor, består av ökade logistikkostnader till följd av omdirigerade godsflöden. Övriga två tredjedelar, motsvarande tre miljarder kronor, består av kostnader som uppstått till följd av försenade transporter. Utöver dessa förseningskostnader har längre transportsträckor inneburit kostnader för näringslivet motsvarande 60 miljoner kronor. Förutom ökade kostnader för näringslivet har konflikten även gett upphov till samhällsekonomiska kostnader som drabbat övriga delar av samhället. För containrar som omdirigerats under året uppgår dessa till ett värde av 190 miljoner kronor.

²⁰⁸ Se John Wedels redogörelse, *"Analys: Därför är hamnkonflikten så kostsam"*, 2017-09-20.

²⁰⁹ Se redogörelse, *"Toppdirektörer: Våra företag skadas av hamnstriden"*, 2017-12-16.

²¹⁰ Västsvenska Handelskammaren är en privat partipolitiskt oberoende näringslivsorganisation med medlemsföretag från hela Västsverige.

²¹¹ Se Stefan Gustavssons redogörelse, *"Hamnkonflikten slår hårt och brett"*, 2017-05-04.

Koldioxidutsläppen har ökat med 70 000 ton vilket motsvarar samhällsekonomiska kostnader på 80 miljoner kronor.²¹²

På grund av exportföretagens svårigheter meddelade transportföretaget SCT Transport under våren 2017 att de lägger ned sin järnvägsterminal i Jönköping. Enligt företaget lönar det sig inte längre att frakta containrar med tåg då import- och exportflöden flyttats till andra hamnar. SCT Transport har även lagt ned två tåglinjer till containerhamnen som ett resultat av att de tvingats ställa in åtta tåg i veckan.²¹³

Att få en helhetsbild av de samlade konsekvenserna av konflikten är dock svårt vilket föranlett Göteborgs universitet och forsknings- och utvecklingsföretaget SSPA att under 2017 inleda en studie om hamnkonfliktens effekter utifrån ett nationellt perspektiv. Studien kommer att presenteras under 2019. Inför studien har projektledaren Johan Woxenius, professor vid Handelshögskolan vid Göteborgs universitet, uttalat sig om problematiken kring att få en helhetsbild av konfliktens samlade effekter.²¹⁴ Vissa effekter, som exempelvis logistiska, är tydliga och relativt enkla att kartlägga. Utöver dessa finns det dock en mängd faktorer som är betydligt svårare att mäta. Det kan exempelvis handla om kostnader för företag att buffra upp lager, att lägga om sina rutter, med andra ord svårigheten att sätta ett pris på osäkerheten. Johan Woxenius tror också att det kan vara svårt att få tillbaka gods som en gång dirigerats bort från hamnen. Han poängterar att när det handlar om logistik är det inte bara att byta fram och tillbaka, det är mer komplicerat än så.²¹⁵

5.3 Parternas syn på frågan om samhällsfarlighet

Enligt Joakim Ärlund, vd för Sveriges Hamnar, har frågan om konfliktens samhällsfarlighet inte varit uppe för diskussion på arbetsgivarsidan i form av en potentiell lösning av situationen. Parterna omfattas inte av Saltsjöbadsavtalet varvid dess bestämmelser om hantering av samhällsfarliga konflikter inte är tillämpbara. Begreppet har dock använts på ett mer generellt plan för att beskriva allvaret i situationen, men inte i form

²¹² Damvad Analytics, *Hamnkonflikten i Göteborg – Vilka kostnader har konflikten gett upphov till?*, 2017-05-21.

²¹³ Se Svante Altås, vd för SCT Transport, uttalande, *”Så skadas näringslivet av hamnkonflikten”*, 2017-06-16.

²¹⁴ Se artikel, *”Effekterna av hamnkonflikten ska granskas i ny studie”*, 2017-10-20.

²¹⁵ Se Johan Woxenius uttalande, *”Stort intresse för kommande konfliktrapport”*, 2018-01-09.

av ett försök till att klassificera stridsåtgärderna som olovliga. I en situation som förevarande, där huvudavtalets bestämmelser inte kan tillämpas, är det endast staten som genom en intervention kan avsluta konflikten. Joakim Ärlund anser inte att en sådan lösning är önskvärd med hänvisning till att ett ingripande i det specifika fallet inte kommer åt de övergripande problemen med dagens system. Han syftar i första hand på frågan om konflikträttens omfattning i samband med konkurrerande kollektivavtal som i skrivande stund är under utredning, se kommittédirektiv 2017:70.²¹⁶

Erik Helgeson, styrelseledamot i Hamnarbetarförbundet, anser inte att de stridsåtgärder som vidtagits av förbundet i form av strejker och blockader är av sådan omfattning att de bör ses som samhällsfarliga. Skulle stridsåtgärder av förbundet ha vidtagits i samma omfattning som arbetsgivarens lockout våren 2017, är han dock av uppfattningen att dessa med största sannolikhet skulle klassificeras som samhällsfarliga och därmed rättfärdiga ett statligt ingripande. Han noterar också att de flesta krav på att klassificera konflikten som samhällsfarlig i den rättspolitiska debatten kom efter att lockouten genomförts och sedermera under en tid då inga stridsåtgärder längre vidtogs. Han ställer sig därför frågande till i vilket skede en konflikt kan klassificeras som samhällsfarlig och om det är möjligt att i förebyggande syfte förklara en konflikt samhällsfarlig för att undvika eventuella framtida stridsåtgärder. Statliga interventioner ser han som en konstant överhängande risk men ser samtidigt inte ett sådant ingripande som en realistisk lösning på situationen. För att en inblandning från externa aktörer ska vara framgångsrik krävs att en lösning är nära förestående, något som inte är fallet i aktuell situation.²¹⁷

Enligt Jan Sjölin, en av de tillförordnade medlarna i aktuell konflikt, var frågan om konfliktens samhällsfarlighet inte en konkret diskussionsfråga under medlingsförfarandet. Arbetsgivarparten klagade på vittgående konsekvenser för tredje man men själva begreppet i sig användes inte. Det gjordes inte heller gällande från arbetsgivarsidan att stridsåtgärderna skulle vara olovliga. Några indikationer från statligt håll beträffande tillfälligt ingripande i konflikten var det inte heller tal om.²¹⁸

²¹⁶ Intervju med Joakim Ärlund, 2018-05-14.

²¹⁷ Intervju med Erik Helgeson, 2018-05-15.

²¹⁸ Intervju med Jan Sjölin, 2018-05-14.

6 Danmark

6.1 Historisk bakgrund

I likhet med Sverige har utvecklingen på den danska arbetsmarknaden präglats av starka organisationer och upprättande av huvudavtal. I samband med en omfattande och långvarig konflikt ingicks det s.k. *Septemberforliget* år 1899 mellan de två stora huvudorganisationerna, *Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening*, DA, och *De Samvirkende Fagforbund*, DsF, numera *Landsorganisationen i Danmark*, LO. Avtalet initierade en ordning för den kollektiva arbetsrätten som än idag består. Föreningsrätten samt rätten att vidta stridsåtgärder slogs fast medan arbetsgivarnas rätt att leda och fördela arbetet kom att erkännas.²¹⁹ För att i så stor utsträckning som möjligt undvika arbetsmarknadskonflikter har det ända sedan kollektivavtalssystemets begynnelse funnits olika tvistelösnings- och förlikningsmetoder. Sedan 1908 fungerar bl.a. DA och LO:s *Norm for regler for behandling af faglig strid*, Normen, som rättesnöre för kollektivavtalstolkning i samband med medling och skiljedom.²²⁰ Septemberforliget kom dock inte att innehålla några närmare stadganden vad gäller konfliktlösningsorgan vilket år 1908 föranledde tillsättandet av en kommission med uppgift att se över dessa frågor.²²¹

Kommissionens arbete kom att utmynna i två lagförslag. Det första innefattade införandet av det statliga organet *Den faste Voldgiftsret*²²² med uppgift att pröva brott mot Septemberforliget, men även allmänna kollektivavtal. Trots sitt namn var *Den faste Voldgiftsret* ett statligt organ, sammansättningen och partsinflytandet utgick dock från en skiljedomsprincip med representanter från bägge sidor där domarna utsågs av DA och LO.²²³ Domstolen har senare ändrat namn till *Arbejdsretten* för att på ett tydligare sätt klargöra dess karaktär av egentlig domstol.²²⁴ Kommissionens arbete föranledde även införandet av ett medlingsystem, *Forligsinstitutionen*, genom *loven om mægling i arbejdsstridigheder*, LMA. Institutionen hade till uppgift att lösa intressekonflikter, dvs. ingående och upphörande av kollektivavtal, på fredlig väg. Lagen innehöll bl.a. befogenheter för utsedd förlikningsman att kalla parterna till medling och

²¹⁹ Malm Lindberg m.fl. (2015) s. 37; Kristiansen (2014) s. 30.

²²⁰ Kristiansen (2014) s. 33.

²²¹ Kristiansen (2014) s. 31; Hasselbalch (2012) s. 31.

²²² Voldgift = skiljedom.

²²³ Kristiansen (2014) s. 34.

²²⁴ Kristiansen (2014) s. 46; Hasselbalch (2012) s. 31.

lägga fram medlingsförslag utan parternas samtycke.²²⁵ Det fanns en stor oenighet mellan arbetsmarknadsparterna inför lagens ikraftträdande. Arbetstagersidan var positiv till en utökad statlig inblandning i förhandlingssystemet, medan arbetsgivarsidan var skeptisk till att låta utomstående påverka avtalsförhandlingarna.²²⁶

1925 övervägdes ett statligt ingripande för första gången. Förslaget gick ut på att en domare skulle samråda med parterna och förlikningsmannen för att sedan fastställa villkoren för det nya kollektivavtalet under fredsplikt. Lagen kom dock aldrig att tas i bruk. För att överväga framtida utvecklingsmöjligheter för det fackliga systemet tillsattes samma år en kommission, *Arbejdskommissionen af 1925*, där frågan om skiljedom vid intressetvister kom att behandlas. Arbetsmarknadsparterna var dock tydliga med sitt motstånd rörande ett sådant system och förslaget vann på det stora hela lite gehör. Kommissionens arbete kom istället att utmynna i ett förstärkande av medlingsreglerna, förlikningsmännen fick nu befogenhet att skjuta upp stridsåtgärder i en vecka som en del i medlingsförfarandet.²²⁷

År 1933 kom det första statliga ingripandet på den danska arbetsmarknaden. Bakgrunden var ett krav från DA på generella lönereduktioner på 20 %. Medlingsförsöken misslyckades vilket föranledde den socialdemokratiska regeringen att meddela förbud mot konfliktåtgärder och förlängd giltighet av tidigare gällande kollektivavtal.²²⁸ Det hela skedde som ett led i den så kallade *Kanslergadeforliget* med hänvisning till de mycket allvarliga konsekvenser som en så omfattande konflikt riskerade att få på samhället. Samhällsekonomiska konsekvenser spelade en stor roll men det handlade också om att försvara de fackliga organisationerna och deras medlemmar.²²⁹ Due m.fl.²³⁰ beskriver en socialdemokratisk arbetarrörelse som vid denna tid ansåg staten ha till ansvar att säkra en samhällsekonomisk utveckling, därunder också arbetsförhållandena.²³¹ Det statliga ingripandet mötte principiellt motstånd från bägge huvudorganisationerna, även om det var enklare för arbetstagersidan att acceptera interventionen då kravet om lönereduktioner inte gick tillmötes.²³²

²²⁵ Kristiansen (2014) s. 35 f.; Hasselbalch (2012) s. 31.

²²⁶ Due m.fl. (1993) s. 134.

²²⁷ Kristiansen (2014) s. 36 f.; Stokke (1998) s. 432.

²²⁸ Stokke (1998) s. 432.

²²⁹ Due m.fl. (1993) s. 147.

²³⁰ Jesper Due (professor i sociologi, forskat inom arbetsmarknadssociologi), Jørgen Steen Madsen (professor i sociologi, forskat inom arbetsmarknadssociologi), Carsten Strøby Jensen (professor i sociologi).

²³¹ Due m.fl. (1993) s. 153.

²³² Kristiansen (2014) s. 37.

1934 genomfördes två stora ändringar i LMA. Det infördes dels en regel om kvalificerad majoritet för att förkasta ett medlingsförslag, dels en möjlighet för förlikningsmannen att koppla samman flera olika medlingsförslag för gemensam omröstning.²³³ Införandet av den sistnämnda bestämmelsen tog sikte på att hantera vissa förhandlingsproblem. I motsats till många andra länder är de danska arbetstagarorganisationerna organiserade i enlighet med förbundsmodellen, dvs. ett stort antal organisationer verksamma inom samma bransch. Aktuellt system leder till att en och samma verksamheter många gånger kan ha flera olika kollektivavtal på samma arbetsplats. En överenskommelse mellan en arbetsgivare och en fackförening kan således inte alltid garantera fredsplikt då överenskommelse inte alltid kan nås med samtliga föreningar på arbetsplatsen. Konflikter med endast några grupper på arbetsplatsen kan på så sätt slå hårt mot verksamheten, men kan också utvidgas med sympatiåtgärder från de föreningar som ingått kollektivavtal med arbetsgivaren. Möjligheten att koppla medlingsförslag infördes således med motiveringen att den enskilde organisationens rätt att självständigt förhandla måste vägas mot behovet av ett kollektivt ansvar för arbetsmarknaden.²³⁴

Vidare kom frågan om lagstiftning för hantering av konflikter med samhällsfarlig karaktär att diskuteras flertalet gånger under efterkrigstiden. Efter att staten genom lagstiftningsingripande stoppat en konflikt inom transportsektorn år 1956, som hade förlamande effekter på företagslivet och samhället i stort, tillsattes en kommissionen, *Arbejdsretskommissionen af 1956*, med uppgift att undersöka möjligheten till begränsningar av konflikträtten på områden fundamentala för ett fungerande samhälle, s.k. *samfundsvigtige områder*.²³⁵ Kommissionen bestod av representanter från Folketinget, DA och LO samt Forligsinstitutionen.²³⁶

Huvudorganisationerna var tydliga med sitt motstånd beträffande en permanent inskränkning av konflikträtten och föreslog istället en utvidgning av Forligsinstitutionens befogenheter att skjuta upp varslade arbetskonflikter.²³⁷

Frågan om en närmare definition av begreppet samfundsvigtige områder kom att diskuteras. Det slogs fast att en sådan i princip är omöjlig. Flertalet faktorer och omständigheter i den enskilda konfliktsituationen spelar in i bedömningen huruvida samhällsviktiga funktioner riskerar att påverkas. Det uttalades vidare att en mer specifik definition skulle kunna påverka

²³³ Kristiansen (2014) s. 37 f.; Stokke (1998) s. 426.

²³⁴ Kristiansen (2014) s. 498 f.

²³⁵ Kristiansen (2014) s. 44; Stokke (1998) s. 433.

²³⁶ Betænkning afgivet af Arbejdsretskommissionen af 1956, betænkning 186/1957, s. 6 f.

²³⁷ Betænkning afgivet af Arbejdsretskommissionen af 1956, betænkning 186/1957, s. 23 samt 27 ff.

förhandlingsförfarandet och arbetsmarknadsparternas ansvarskänsla beträffande arbetsfreden. Har vissa områden redan på förhand undantagits från konflikträtten finns en risk att parterna utnyttjar denna säkerhet under förhandlingarna. På samma sätt som det för resterande delen av arbetsmarknaden kan uppstå en förmodan att statliga lagstiftningsingripande inte kommer att ske.²³⁸

Kommissionen kom slutligen att gå på huvudorganisationernas linje innebärande att Forligsinstitutionens möjlighet att skjuta upp varslad konflikt kom att utvidgas till två veckor, samt ytterligare två veckor under vissa specifika omständigheter, exempelvis om konflikten riskerade att hota samhällsviktiga funktioner. Ansvar för denna bedömning tilldelades förlikningsmännen. Kommissionens resultat var på många sätt en kompromiss mellan huvudorganisationerna och de politiska representanterna från Folketinget, och kom att innebära att diskussionen om en permanent lagstiftning till skydd för samhällsviktiga funktioner lades på is.²³⁹

6.2 Rätten att vidta stridsåtgärder

6.2.1 Allmän utgångspunkt

Rätten att organisera sig återfinns i den danska grundlagens 78 §. Det finns dock inga uttryckliga stadganden om rätten att vidta stridsåtgärder i samband med arbetskonflikter.²⁴⁰ Den allmänna uppfattningen är dock att lagstiftningen erkänner rätten att vidta stridsåtgärder som påtryckningsmedel när kollektivavtal ska tecknas.²⁴¹ Regler kring konflikträtten återfinns i första hand i nu gällande huvudavtal mellan arbetsmarknadens parter LO och DA som ingicks 1973, HA 1973. Avtalet stadgar i princip att det som inte är explicit otillåtet ska anses vara tillåtet.²⁴² Många regleringar återfinns således endast i avtalet och inte i lag med en efterföljande princip att det som inte är uttryckligen olovligt enligt avtal är lovligt.²⁴³

Avtalet tillåter arbetsinställelse, s.k. *arbejdsstandsning*, i intressetvister. Som arbetsinställelse medges strejk, blockad, lockout eller bojkott. Andra

²³⁸ Betænkning afgivet af Arbejdsretskommissionen af 1956, betænkning 186/1957, s. 32.

²³⁹ Betænkning afgivet af Arbejdsretskommissionen af 1956, betænkning 186/1957, s. 32 f; Kristiansen (2014) s. 44; Stokke (1998) s. 433.

²⁴⁰ Malm Lindberg m.fl. (2015) s. 40; Hasselbalch (2012) s. 37.

²⁴¹ Hasselbalch (2012) s. 253.

²⁴² Malm Lindberg m.fl. (2015) s. 40.

²⁴³ Scheuer (2006) s. 146.

stridsåtgärder än de angivna kan dock även komma att erkännas, exempelvis vägran att arbeta övertid samt svartlistning av strejkande arbetstagare. Huvudavtalets konfliktregler gäller vidare lika för stridsåtgärder på arbetsgivar- respektive arbetstagar sidan.²⁴⁴

6.2.2 Krav på stridsåtgärder för lovlighet

Utgångspunkten i dansk rätt är att stridsåtgärder är tillåtna vid intressetvister men inte i rättstvister, samt att det ska råda fredsplikt vid ingångna avtal.²⁴⁵ I rättspraxis har dock vuxit fram ett antal inskränkningar och preciseringar av när stridsåtgärder lovligen kan vidtas. Inledningsvis måste stridsåtgärden vara i överensstämmelse med lag och huvudavtal. En åtgärd som syftar till att få till stånd avtalsvillkor som strider mot tvingande lag uppfyller exempelvis inte detta krav. Vidare ska stridsåtgärden för lovlighet även bottna i ett yrkesmässigt intresse så att den kan anses ha ett *rimligt syfte*, ett s.k. ”*rimeligt fagligt formål*”. Till denna kategori hör situationer då åtgärden inte motsvaras av något skyddat intresse hos den fackförening som vill genomföra en stridsåtgärd.²⁴⁶ Enligt praxis innebär detta att organisationens intresse i viss mån måste vara verkligt. Ett rimligt syfte har exempelvis ansett saknas då organisationen i fråga saknar medlemmar på arbetsplatsen och anledningen till detta är att verksamheten är liten, exempelvis ett familjeföretag. Saknas medlemmar på arbetsplatsen för tillfället, men möjlighet finns att sådana kommer att anställas i framtiden, finns däremot ett verkligt intresse för organisationen att säkra arbetsvillkor på arbetsplatsen och stridsåtgärder anses lovliga.²⁴⁷

För att en stridsåtgärd ska vara tillåten krävs vidare att den även står i rimligt förhållande till det som den varslade parten vill uppnå. Det ska med andra ord finnas en *proportionalitet* mellan stridsåtgärdens mål (arbetsvillkor) och medel (konfliktåtgärd). Aktuell princip specificeras inte i lagstiftning utan har blivit utvecklad i praxis.²⁴⁸ I fall av oklarhet om huruvida en stridsåtgärd är proportionell eller inte kan frågan hänskjutas till Arbejdsretten för prövning. Om stridsåtgärden anses olovlig kan domstolen påföra den part som genomför åtgärden böter.²⁴⁹ Det är relativt ovanligt att mål beträffande en stridsåtgärds tillåtlighet utifrån frågan om proportionalitet tas upp till prövning inför domstol. I de sällsynta fall då Arbejdsretten prövat frågan synes domstolen vara återhållsam med att

²⁴⁴ Se 2§ 1 stycket HA 1973 vari detta indirekt framgår; se även Fahlbeck (2007) s. 24.

²⁴⁵ Malm Lindberg m.fl. (2015) s. 41.

²⁴⁶ Fahlbeck (2007) s. 24.

²⁴⁷ Hasselbalch (2012) s. 259.

²⁴⁸ Malm Lindberg m.fl. (2015) s. 46 f.; Nielsen (2016) s. 169.

²⁴⁹ Malm Lindberg m.fl. (2015) s. 47.

underkänna en stridsåtgärd på basis av att den anses vara oproportionerlig. Detta särskilt då det handlar om en enskild arbetstagarorganisation som ensam varslat om stridsåtgärder. Proportionalitetsprincipen får i praktiken större betydelse i fall där andra arbetstagarorganisationer vidtagit sympatiåtgärder till stöd för den organisation som är part i huvudkonflikten.²⁵⁰ Av Arbejdsrettens praxis följer även att en konflikt inte får vara så omfattande att den helt omöjliggör för en arbetsgivare att utföra sin verksamhet. Det innebär att det är olovligt för en arbetstagarorganisation att som led i en konflikt, uppmuntra den konfliktdrabbade verksamhetens nuvarande eller kommande kunder och andra affärsförbindelser att bojkotta verksamheten.²⁵¹

Det finns inga lagstadgade regler om varsel inom den danska arbetsrätten. Lovlig konfliktåtgärd innebär att anställningsförhållandet upphör, vilket innebär att uppsägningstiden i det individuella anställningsavtalet måste iakttas. Huvudorganisationerna kom dock redan i Septemberförslaget 1899 överens om att varsel är en förutsättning för vidtagande av stridsåtgärd. Som utgångspunkt finns det för de olika kollektivavtalsområdena särskilda varselregler och föreskrifter för konfliktåtgärder. Dessa ersätter uppsägningsreglerna i de enskilda anställningsavtalen.²⁵² I dagens gällande huvudavtal mellan LO och DA föreskrivs ett förfarande om att minst 75 procent i det verkställande organet ska rösta för en stridsåtgärd för att den ska få genomföras. Strejkvarsel ska sedan utlysas två gånger innan åtgärd vidtas, där den senare ska ske senast sju dagar innan konfliktåtgärden planeras bryta ut.²⁵³ Som utgångspunkt är huvudavtalen på arbetsmarknadens olika sektorer konstruerade på liknande sätt.²⁵⁴

Att stridsåtgärden varslas i enlighet med de bestämmelser som i regel återfinns i huvudavtalen är vidare av yttersta vikt. Varselreglerna i dansk rätt är nämligen inte endast ordningsregler, vilket är fallet för motsvarande regler i svenska MBL, utan utgör en förutsättning för åtgärdens lovlighet. Iakttagelse av varselreglerna resulterar det i att stridsåtgärden anses olovlig i dess helhet.²⁵⁵

När ett kollektivavtal väl kommit till stånd förändras de rättsliga förutsättningarna. Fredsplikt inträder vilket innebär att stridsåtgärder som berör kollektivavtalet är otillåtna. Aktuell princip stadgades redan i Septemberförslaget 1899 och framgår nu direkt av 2 § 1 stycket HA 1973.

²⁵⁰ Nielsen (2016) s. 169.

²⁵¹ Nielsen (2016) s. 170; Hasselbalch (2012) s. 258; se även AT 2007/831.

²⁵² Nyström (1990) s. 335.

²⁵³ Se 2 § andra samt tredje stycket HA 1973; Malm Lindberg m.fl. (2015) s. 44.

²⁵⁴ Nyström (1990) s. 336.

²⁵⁵ Fahlbeck (2007) s. 24 f.

Principen anses även vara en allmän rättsgrundsats och en s.k. dold klausul.²⁵⁶

Då anställningskontraktet anses upphöra för den arbetstagare som vidtar en lovlig konfliktåtgärd ses strejker som kollektiva varsel om uppsägning. Det innebär att endast fullständiga, och således inte partiella stridsåtgärder är tillåtna.²⁵⁷ Då stridsåtgärder anses avsluta det formella anställningskontraktet beror en eventuell återanställning på hur överenskommelsen som avslutar konflikten utformas. Som utgångspunkt brukar dock det nya avtalet innehålla en klausul om att inga ofördelaktiga åtgärder följer efter att en konflikt är avslutad och arbetstagarna återvänder vanligtvis till arbetet omgående. Värt att notera är att med uppsägningen följer även att arbetstagarnas lagstadgade rättigheter, exempelvis rätt till sjukpenning, upphävs under konfliktperioden.²⁵⁸

6.2.3 Begränsning i *tjenestemænds* stridsrätt

Som utgångspunkt har arbetstagare inom den offentliga sektorn rätt att vidta stridsåtgärder i samband med avtalskonflikt i samma utsträckning som anställda på den privata sektorn. Det är idag allmänt accepterat att den offentliga delen av arbetsmarknaden är en del av det traditionella kollektivavtalssystemet med de rättigheter och förpliktelser som detta innebär för de involverade parterna.²⁵⁹ Ett särskilt förfarande gäller dock för dem som räknas till yrkeskategorin *tjenestemænd* vars anställning är reglerad i *Lov om tjenestemænd i staten og folkekirken*, Tjenestemandsloven. Till kategorin hör vanligtvis högre tjänstemän anställda av regeringen, ledande akademiker, högre domare samt militären och hela poliskåren.²⁶⁰

Tjenstemandsloven utgår från huvudprincipen att tjänstemænds löne- och arbetsvillkor regleras genom kollektivavtal. Lagen pekar ut vissa speciellt utsedda arbetstagarorganisationer som har getts rätt att förhandla om dessa villkor.²⁶¹ Då en tjänstemænd anses ha en särskild lojalitetsplikt gentemot arbetsgivaren saknar dock denna grupp rätt att vidta stridsåtgärder. Tjenstemandsloven fastslår uttryckligen att om parterna inte kan enas under avtalsförhandlingarna är det upp till Folketinget, och i vissa fall

²⁵⁶ Malm Lindberg m.fl. (2015) s. 41.

²⁵⁷ Malm Lindberg m.fl. (2015) s. 42; Stokke & Thörnqvist (2001) s. 251 f.

²⁵⁸ Malm Lindberg m.fl. (2015) s. 42 f; Eurofound 2009a sista stycket.

²⁵⁹ Kristiansen (2014) s. 428.

²⁶⁰ Hasselbalch (2012) s. 69 f.; Malm Lindberg m.fl. (2015) s. 48.

²⁶¹ Se 49 § Tjenstemandsloven; Hasselbalch (2012) s. 70.

Finansministeriet, att fastställa avtalsvillkoren.²⁶² Systemet med tjänstemænd har föranlett kritik från ILO:s föreningsfrihetskommitté vilket bl.a. lett till att staten begränsat möjligheten för statliga institutioner att använda sig av denna typ av anställningsform. Det är numera även allmänt accepterat att arbetsgivare under konflikt bör undvika att pålägga tjänstemænd arbetsuppgifter som annars skulle ha utförts av övriga offentliganställda uttagna i konflikt.²⁶³

6.3 Samhällsfarliga konflikter

Det finns inte någon tydlig definition av begreppet samhällsfarlig konflikt inom den danska arbetsrätten. Som utgångspunkt innehåller varken de övergripande huvudavtalen eller kollektivavtal bestämmelser beträffande upprätthållande av samhällsviktiga funktioner. Det är istället parterna som inför varje enskild konflikt avtalar om vad som utgör vitala samhällsfunktioner och på så sätt bör hållas utanför konflikten.²⁶⁴

Trots att inga specifika bestämmelser finns som direkt behandlar hanteringen av samhällsfarliga konflikter, finns inom den danska arbetsrätten ett antal verktyg och förfaranden med syfte att begränsa stridsåtgärder med omfattande karaktär. Forligsinstitutionen har en stark ställning på den danska arbetsmarknaden med långtgående befogenheter för förlikningsmännen att intervensera i parternas förhandlingar. Den danska staten har inte heller varit främmande för att lagstiftningsvägen ingripa och avbryta pågående stridsåtgärder om det ansetts nödvändigt med hänsyn till allmänna samhällsintressen.²⁶⁵

6.3.1 Medling

6.3.1.1 Förlikningsmännen, uppgifter och befogenheter

Som ovan nämnts grundades det danska medlingsinstitutet 1910, *Forligsinstitutionen*, på initiativ av arbetsmarknadens parter.²⁶⁶ Institutets verksamhet regleras idag i LMA som behandlar medling i intressetvister. I

²⁶² Se 45 och 47 §§ Tjänstemandsloven; Kristiansen (2014) s. 428; Hasselbalch (2012) s. 70; Malm Lindberg m.fl. (2015) s. 48.

²⁶³ Kristiansen (2014) s. 429.

²⁶⁴ Kristiansen (2014) s. 505; International organisation of employers, *Findings of IOE Member Country Survey on the Right to Strike*, s. 17.

²⁶⁵ Exempel på statliga ingripanden ges i avsnitt 5.3.2.1.

²⁶⁶ Kristiansen (2014) s. 490.

enlighet med lagen ska det finnas tre förlikningsmän som utnämns av arbetsmarknadsministern efter inrådan av Arbejdsretten. Minst en intresseledamot från arbetsgivarsidan respektive arbetstagar sidan måste ha accepterat utnämningen, detta för att garantera att det finns förtroende för förlikningsmännen hos bägge parterna.²⁶⁷ Det finns vidare även ett antal medlingsmän som biträder förlikningsmännen.²⁶⁸ Medlingen genomförs av förlikningsmännen var för sig som också fördelar förhandlingsområdena sinsemellan. I uppdraget ingår att kontinuerligt hålla sig uppdaterad om förhållandena på arbetsmarknaden.²⁶⁹ För att kunna hålla sig underrättade har förlikningsmännen precis som i Sverige rätt att få tillgång till alla de kollektivavtal som sluts och även få en kopia vid varsel om konfliktåtgärder.²⁷⁰

Forligsinstitutionens syfte är att främja överenskommelser i konflikter om att förnya ingångna kollektivavtal. Medling sker således som utgångspunkt bara vid tvister mellan kollektivavtalsparter om ändringar i och förnyelse av redan ingångna avtal. Medling i samband med tillkomst av nya kollektivavtal sker enligt praxis bara på parternas begäran.²⁷¹ Parterna begär själva stöd från Forligsinstitutionen när de anser att behov finns, avslutas förhandlingar under sådana omständigheter att det finns risk för stridsåtgärder som kan få samhällelig betydelse har förlikningsmännen dock befogenhet att på eget initiativ kalla parterna till förhandling.²⁷² I praktiken innebär detta att förlikningsman har stora möjligheter att utifrån sin egen bedömning kalla till förhandling i princip när som helst.²⁷³ Kallar förlikningsmännen till förhandling är parterna enligt lag skyldiga att närvara.²⁷⁴

Förlikningsmännen har möjlighet att hemställa parterna att göra avsteg från vissa av sina krav för att uppnå en fredlig lösning av tvisten.²⁷⁵ Syftet med aktuell bestämmelse är att få parterna att släppa efter på sina ursprungskrav och gå in i realförhandlingar. Denna möjlighet utnyttjas ofta.²⁷⁶ Vidare kan förlikningsman, om hen under förhandlingen gör bedömningen att ett eller flera krav från en av parterna i realiteten inte har diskuterats, eller om en

²⁶⁷ Se 1 § första–tredje stycket LMA; se även SOU 1998:141 s. 106 f; Hasselbalch (2012) s. 282 f; Nielsen (2016) s. 176; Kristiansen (2014) s. 492.

²⁶⁸ Se 7 § första stycket LMA; SOU 1998:141 s. 107; Hasselbalch (2012) s. 287; Kristiansen (2014) s. 493.

²⁶⁹ Se 2 § andra stycket LMA.

²⁷⁰ Se 2 § fjärde stycket LMA; SOU 1998:141 s. 107; Eurofound 2009c fjärde stycket; Hasselbalch (2012) s. 284 f; Kristiansen (2014) s. 495.

²⁷¹ Nyström (1990) s. 169; se även SOU 1984:19 s. 163.

²⁷² Se 3 § första stycket LMA.

²⁷³ Hasselbalch (2012) s. 285.

²⁷⁴ Se 3 § andra stycket LMA; Nielsen (2016) s. 177; Kristiansen (2014) s. 493.

²⁷⁵ Se 4 § första stycket LMA; Nyström (1990) s. 250.

²⁷⁶ SOU 1998:141 s. 107 f; Hasselbalch (2012) s. 286.

fråga anses vara speciellt viktig för tvistens lösning, besluta att parterna på egen hand ska förhandla om aktuell fråga innan medlingsförhandlingarna fortsätter.²⁷⁷

Då beslut om medling tagits, eller medling har inletts, har förlikningsmannen möjlighet att avbryta en varslad konflikt i två veckor utan att ange någon specifik orsak. Denna möjlighet kan utnyttjas både före och under förhandlingarna, men endast en gång. Parterna är skyldiga att tillmötesgå ett sådant krav.²⁷⁸ Oftast väntar förlikningsmannen med en sådan begäran till nära inpå den tidpunkt då stridsåtgärderna ska sättas i verket.²⁷⁹ Förlikningsmannen har dock ingen möjlighet att avbryta redan utbrutna konflikter.²⁸⁰

Skulle medlingen inte leda till avtal mellan parterna finns möjlighet för de tre förlikningsmännen att gemensamt besluta skjuta upp konflikten i ytterligare två veckor. Ett sådant beslut förutsätter dock att stridsåtgärden riskerar att drabba livsviktiga samhällsfunktioner och samhällsinstitutioner eller får stor samhällelig betydelse.²⁸¹ Lagen ger ingen närmare ledning för bedömningen av vad som är livsviktiga samhällsfunktioner eller vidsträckt samhällelig betydelse. Huruvida ett område ska anses vara av samhällsviktig natur avgörs av förlikningsmännen efter deras egen fria bedömning. Här bör nämnas att en tillämpning av aktuell bestämmelse inte förutsätter att förlikningsmännen är av uppfattningen att ett uppskjutande av stridsåtgärderna kan leda till en lösning av konflikten.²⁸² Det andra uppskovet kan sägas fungera som en signal till staten att de måste vara beredda på nödvändigheten av ett eventuellt lagstiftningsingripande.²⁸³ Möjligheten att skjuta upp konflikter i sammanlagt fyra veckor har skett vid ett antal stora konflikter, exempelvis vid en sjöfartskonflikt 1968 och så sent som i april 2018 i samband med en varslad storkonflikt inom det offentliga området.²⁸⁴

²⁷⁷ Se 4 § andra stycket LMA; Eurofound 2009c femte stycket.

²⁷⁸ Se 3 § tredje stycket LMA; SOU 1998:141 s. 108; Eurofound 2009c femte stycket; Hasselbalch (2012) s. 285; Kristiansen (2014) s. 495.

²⁷⁹ Nyström (1990) s. 250.

²⁸⁰ Malm Lindberg m.fl. (2015) s. 50 f; Hasselbalch (2012) s. 285.

²⁸¹ Se 4 § femte stycket LMA; SOU 1998:141 s. 108; Eurofound 2009c femte stycket; Nielsen (2016) s. 177; Kristiansen (2014) s. 495.

²⁸² Hasselbalch (2012) s. 289; Kristiansen (2014) s. 491; Nyström (1990) s. 251.

²⁸³ Nyström (1990) s. 251.

²⁸⁴ Nyström (1990) s. 251 f.; SOU 1984:19 s. 164; Forligsinstitutionens hemsida, <http://www.forligsinstitutionen.dk/meddelelser/2-udsættelse---17-04-2018.aspx>, hämtad 2018-05-18.

6.3.1.2 Medlingsförslag och sammankoppling av dessa

Förlikningsmannen har befogenhet att lägga fram medlingsförslag som parterna är skyldiga att låta bli föremål för omröstning. Lagens utgångspunkt är att förlikningsman ska lägga fram ett självständigt förslag till respektive kollektivavtal.²⁸⁵ I praktiken förhandlas dock ofta flera olika kollektivavtal vid samma förhandlingar, exempelvis alla avtal mellan LO och DA, varvid lagen stadgar en möjlighet för förlikningsman att i dessa fall koppla samman samtliga förslag till ett gemensamt.²⁸⁶ En förutsättning för sammankoppling är dock att alla förhandlingsmöjligheter är uttömda.²⁸⁷ Det är upp till förlikningsmannen att avgöra om förutsättningarna för sammankoppling är uppfyllda.²⁸⁸ Regleringen om koppling av medlingsförslag innebär att sådana förslag kan beröra organisationer på såväl arbetstagar- som arbetsgivarsidan, även om de inte är medlemmar i samma huvudorganisationer.²⁸⁹ Syftet med möjligheten till sammankoppling är att småkonflikter inte ska kunna förstöra en uppgörelse på ett helt område.²⁹⁰

Det är ett återkommande fenomen att utomstående överenskommelser tas in i medlingsförslag på DA och LO:s område då de har en koppling till en av parterna. Enskilda mindre organisationer under *Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd*, FTF²⁹¹, kommer exempelvis ofta att omfattas av sådana medlingsförslag då deras medlemmar utför arbete inom verksamheter kopplade till medlemsorganisationer under DA.²⁹² Forligsinstitutionen står ofta inför dilemman att mindre fackföreningar utanför LO protesterar mot att bli sammankopplade, medan DA endast accepterar ett kopplat medlingsförslag om också dessa utanförstående föreningar omfattas av förslaget.²⁹³

I enlighet med lagens bestämmelser blir ett förslag som får majoritet i en omröstning bindande för samtliga organisationer oavsett röstningsresultatet i den enskilda organisationen. På samma sätt förkastas ett förslag för samtliga

²⁸⁵ Se 4 § tredje–sjunde stycket; Hasselbalch (2012) s. 289.

²⁸⁶ Se 12 § första stycket LMA; Hasselbalch (2012) s. 289; Nielsen (2016) s. 178.

²⁸⁷ Se 12 § tredje stycket LMA; SOU 1998:141 s. 108 f. Förevarande reglering infördes efter kritik från ILO:s föreningsfrihetskommitté.

²⁸⁸ Se 12 § tredje stycket LMA; Kristiansen (2014) s. 501.

²⁸⁹ Se 12 § första stycket LMA; Kristiansen (2014) s. 500.

²⁹⁰ Nyström (1990) s. 252.

²⁹¹ FTF är en huvudorganisation som organiserar 450 000 offentligt och privat anställda tjänstemän.

²⁹² Kristiansen (2014) s. 501.

²⁹³ Kristiansen (2014) s. 502.

organisationer om det sammanlagda röstningsresultatet är emot.²⁹⁴ I praktiken betyder detta att en organisation kan komma att behöva förnya ett kollektivavtal trots att majoriteten av dess medlemmar röstat emot en sådan förnyelse, detta då det samlade röstningsresultatet antagit medlaren förslag. Omvänt kan en organisation dras in i en konflikt, trots att deras egna medlemmar röstat för en överenskommelse, detta då majoriteten av organisationerna förkastat ett sådant medlingsförslag.²⁹⁵ Förlikningsmannen har relativt stor frihet att lägga samman medlingsförslag, med undantag för vissa begränsningar. Om huvudorganisationer enats om att deras avtalsområde ska vara gruppindelad och att dessa grupper var för sig ska ta ställning till avtalsförslag, har förlikningsmannen endast befogenhet att koppla samman medlingsförslag inom aktuellt gruppområde.²⁹⁶

Förlikningsmannen ska endast lägga fram förslag som hen anser har en realistisk chans att antas av bägge parterna. Om det finns risk för att en av parterna kommer att förkasta förslaget ska förlikningsmannen istället förklara förhandlingarna avslutade. Ett medlingsförslag läggs således sällan fram för omröstning utan att bägge parterna accepterat detta. På detta sätt är ett medlingsförslag i praktiken ofta en överenskommelse mellan organisationernas förhandlare som de vill ha godkända av sina medlemmar.²⁹⁷ Här bör poängteras att förlikningsmannens uppgift i första hand går ut på att hjälpa parterna att uppnå en överenskommelse och har ingen skyldighet att försäkra sig om att kollektivavtalens innehåll exempelvis inte är skadliga för samhällsekonomin.²⁹⁸ När ett medlingsförslag berör medlemmar i LO eller DA är dock fast praxis att inte lägga fram förslag som någon av dessa parter motsätter sig. Då ett utnyttjande av denna ”vetorätt” medför att organisationerna riskerar att bära ansvaret för konfliktutbrott krävs dock tungt vägande skäl för dem att avvisa framlagda förslag.²⁹⁹

Att ta in överenskommelser i det sammankopplade medlingsförslaget som ingåtts utan inverkan av Forligsinstitutionen är en fråga som varit omstridd men godkänts av Arbetsretten. I samband med 1987 års avtalsrörelse uppstod tvist om förlikningsmannens befogenhet att koppla medlingsförslag. Under rörelsen skedde förbundsvisa förhandlingar utan Forligsinstitutionens medverkan. Parterna bestämde att deras förhandlingsresultat skulle ingå i det sammankopplade medlingsförslaget som förväntades att läggas fram för hela DA:s område. På en del mindre

²⁹⁴ Hasselbalch (2012) s. 290.

²⁹⁵ Kristiansen (2014) s. 499.

²⁹⁶ Se 12 § andra stycket LMA; Nyström (1990) s. 252 f.

²⁹⁷ Hasselbalch (2012) s. 288; Nielsen (2016) s. 177.

²⁹⁸ Hasselbalch (2012) s. 286; Kristiansen (2014) s. 496.

²⁹⁹ SOU 1998:141 s. 108; Kristiansen (2014) s. 500.

områden, där överenskommelser ingåtts, protesterade arbetstagarförbund och hävdade att förlikningsmannen inte hade kompetens att lägga fram medlingsförslag på områden där parterna ingått överenskommelser utan Forligsinstitutionens medverkan. Domstolen kom dock fram till att förlikningsmannen hade denna kompetens.³⁰⁰ Det bör dock nämnas att ILO i en senare prövning av frågan kom fram till att detta strider mot principen om fri förhandlingsrätt enligt ILO-konvention nr. 98.³⁰¹

6.3.1.3 Omröstningsförfarandet

Ska ett medlingsförslag bli föremål för medlemsomröstning ska det läggas fram för medlemmarna så som det formulerats av förlikningsmannen. Budet ska kunna antas eller förkastas i sin helhet genom ja- eller nej-röster. Omröstningen ska vara skriftlig och hemlig och efter dess genomförande ska organisationen underrätta förlikningsmannen om röstningens resultat och antalet röstberättigade medlemmar.³⁰² Förlikningsmannen måste vidare tillkännage det samlade resultatet innan detta får offentliggöras.³⁰³ Det finns inget krav på en faktisk medlemsomröstning bland föreningens medlemmar, beslut om medlingsförslag kan även fattas av organisationens beslutande organ.³⁰⁴ Det sistnämnda förfarandet kan dock endast användas när ett sådant uttryckligen föreskrivs i fackföreningens stadgar.³⁰⁵

Då lagstiftaren velat undvika att medlingsförslag förkastas av de fackliga organisationerna i omröstningar där bara en liten andel av medlemmarna deltagit, är reglerna om förfarandet kring omröstning mycket detaljerade. För att ett förslag ska förkastas på arbetstagersidan krävs att majoriteten av de som deltagit i omröstningen röstat emot förslaget. I fall där mindre än 40 procent av samtliga röstberättigade deltagit krävs även att minst 25 procent av de röstberättigade röstat nej.³⁰⁶ Antalet röstberättigade medlemmar som röstar är oftast litet varvid ett förslag i praktiken endast förkastas om motståndet är stort.³⁰⁷ Dagens bestämmelser kom till efter kritik från ILO angående tillämpningen av konventionerna nr 87 och 98. Tidigare var medlarens bud antaget om inte en majoritet av de faktiskt röstande och

³⁰⁰ Se AT 87/081; Kristiansen (2014) s. 500.

³⁰¹ Se 254th Report, Case No. 1418; Nyström (1990) s. 254.

³⁰² Se 10 § första stycket LMA; Kristiansen (2014) s. 498.

³⁰³ Se 10 § andra stycket LMA; Hasselbalch (2012) s. 290; Kristiansen (2014) s. 498.

³⁰⁴ Se 11 § första stycket LMA; Nielsen (2016) s. 177 f; Kristiansen (2014) s. 498.

³⁰⁵ Hasselbalch (2012) s. 291.

³⁰⁶ Se 11 § första stycket LMA; SOU 1998:141 s. 109; Malm Lindberg m.fl. (2015) s. 51; Kristiansen (2014) s. 497 f.

³⁰⁷ Hasselbalch (2012) s. 291.

minst 35 procent av de röstberättigade röstat emot förslaget.³⁰⁸ Samma förfarande gäller för de sammankopplade medlingsförslagen.³⁰⁹

På arbetsgivarsidan fattas beslut om medlingsförslag enligt aktuell organisations stadgar.³¹⁰ I DA sker omröstningen på organisationens generalförsamling. Medlingsförslaget antas eller förkastas med enkel majoritet. Det är således enklare för arbetsgivarsidan att förkasta ett förslag än för arbetstagersidan.³¹¹ Skulle förlikningsmannen besluta att lägga fram ett medlingsförslag har hen rätt att framskjuta varslade stridsåtgärder fem dagar efter det att förslaget offentliggjorts. Denna möjlighet kan användas även efter att uppskjutande redan skett i enlighet med lagens övriga bestämmelser.³¹²

Avslutningsvis bör nämnas att Forligsinstitutionen är väl förankrat hos arbetsmarknadsparterna och ses som en viktig del i den danska modellen och ett nödvändigt hjälpmedel vid förnyelse av kollektivavtal. Förutom ovan nämnda synpunkter på kopplings- och omröstningsreglerna finns det inte mycket kritik kring förfarandet.³¹³

6.3.2 Statlig intervention

Huvudprincipen inom dansk arbetsrätt är att intressetvister i första hand bör lösas genom förhandling, och om detta inte är möjligt, genom varsel om stridsåtgärder. Förevarande princip har dock inte hindrat staten från att relativt frekvent genomföra tillfällig lagstiftning innefattande att förhandlings- och konflikträtten frångäts arbetsmarknadsparterna, detta i situationer då staten ansett den förväntade konflikten kunna ha betydande effekter på samhället.³¹⁴

6.3.2.1 Tillvägagångssätt vid statliga ingripanden

Den danska staten har genom åren använt sig av diverse olika metoder för att avsluta konflikter. Sedan det första lagstiftningsingripandet i

³⁰⁸ Se LFF 1996-10-02 nr 15 Forslag til Lov om ændring af lov om mægling i arbejdsstridigheder; SOU 1998:141 s. 109.

³⁰⁹ Se 12 § fjärde-åttonde stycket LMA; SOU 1998:141 s. 109; Hasselbalch (2012) s. 291 f.; Kristiansen (2014) s. 499.

³¹⁰ Se 11 § andra stycket LMA; Kristiansen (2014) s. 498.

³¹¹ Nielsen (2016) s. 178.

³¹² Se 4 § fjärde stycket LMA; Hasselbalch (2012) s. 290 f; Kristiansen (2014) s. 495.

³¹³ Se LFF 1996-10-02 nr 15 Forslag till Lov om ændring af lov om mægling i arbejdsstridigheder; Nyström (1990) s. 170.

³¹⁴ Hasselbalch (2012) s. 293.

avtalsrörelsen 1933 har detta skett vid sammanlagt över 50 tillfällen.³¹⁵ Gemensamt för samtliga ingripanden är att dessa innehållit stadganden om att stridsåtgärderna ska avslutas med omedelbar verkan och att inga fler kollektiva stridsåtgärder lagligen kan genomföras.³¹⁶

Den danska lagstiftaren har i vissa fall förordnat om förlängning av redan existerande kollektivavtal innebärande att fredsplikt fortsätter att gälla mellan parterna. Att medlingsförslag, framlagda av Forligsinstitutionen men förkastade av de röstande organisationerna, genom lagstiftning getts verkan som giltiga och gällande kollektivavtal har varit den vanligaste typen av intervention. I vissa situationer har utkast till medlingsförslag, som inte blivit officiellt presenterade eller accepterade av de förhandlade parternas förhandlingsrepresentanter, upphöjts till gällande kollektivavtal parterna emellan.³¹⁷ Ett användande av nyss nämnda procedur kan hävdas säkra att resultatet i viss mån speglar vad parterna diskuterat under medlingsförhandlingarna.³¹⁸ Några få gånger har en tillfällig skiljedomstol tillsatts av lagstiftaren för att bestämma innehållet i det kollektivavtal vars villkor de tvistande parterna förhandlar om.³¹⁹ Här bör nämnas att de gånger staten spelat en mer självständig roll i samband med interventioner, dvs. exempelvis frångått innehåll i medlingsförslag, har kritik väckts om oförenlighet med kollektivavtalssystemet.³²⁰

Det finns ingen bestämd ordning för hur staten bör hantera konflikter där samhällshänsyn gör en statlig intervention nödvändig. Det är i grunden talan om en politisk intresseavvägning i det enskilda fallet och ett sådant ingripande kan därför komma att påverkas av en rad olika faktorer, exempelvis av vilka partier som sitter i regeringen och har majoritet i Folketinget.³²¹ I doktrin har dock ett antal faktorer ställts upp som vanligtvis varit avgörande då staten intervenerat i konflikter på arbetsmarknaden. Det handlar om konfliktens varaktighet, skadeverkningar på samhället samt möjligheten för parterna att själva förhandla sig fram till ett resultat inom en rimlig tid.³²²

Karaktären på de konflikter som genom åren föranlett den danska staten att intervensera har varierat. Konflikter inom slakteribranschen med risk för att lamslå stora delar av lantbruksexporten ledde till lagstiftningsingripande i

³¹⁵ SOU 1984:19 s. 164 f.; Nyström (1990) s. 169.

³¹⁶ Hasselbalch (2012) s. 294.

³¹⁷ SOU 1984:19 s. 164 f.; Hasselbalch (2012) s. 294; Due m.fl. (1993) s. 149.

³¹⁸ Stokke (1998) s. 435.

³¹⁹ SOU 1984:19 s. 164; Hasselbalch (2012) s. 294.

³²⁰ Due m.fl. (1993) s. 152.

³²¹ Kristiansen (2014) s. 505; Stokke (1998) s. 435.

³²² Se bl.a. Kristiansen (2014) s. 508.

form av obligatorisk skiljedom 1934, förlängning av befintliga avtal med vissa ändringar gjorda av förlikningsmannen 1938, obligatorisk skiljedom 1940 samt upphöjande av medlingsförslag till lag 1946 och 1954. Förlängning av redan gällande kollektivavtal skedde även vid en intervention i samband med konflikt inom boktrycker- samt mejeribranschen 1939. En omfattande konflikt inom transportsektorn 1956 hotade bl.a. att påverka transporten av bränsle med risk för allvarliga konsekvenser för lantbruket. Den danska staten upphöjde i förevarande fall förlikningsmannens medlingsförslag till lag.³²³

Även konflikter på mindre områden har varit föremål för statliga ingripanden. 1965 strandade förhandlingarna inom telebolagssektorn varvid staten genom lag tillsatte en kommission med uppgift att lösa tvisten, i samband med detta förbjöds vidare stridsåtgärder. En liknande lösning valdes vid en konflikt 1968 mellan redare, styrmän och radiooperatörer. Staten tillsatte i detta fall en nämnd med uppgift att reda ut meningsskiljaktigheterna parterna emellan. Karakteristiskt för lagstiftningsingripanden från 1970-talet och framåt är att lagstiftaren i allt större utsträckning intervenerat för att påverka själva löneutvecklingen, samt utvidgat resultatet av dessa att omfatta fler parter än endast de direkt berörda av konflikten. Så skedde exempelvis 1975, 1977 och 1979 då statens ingrepp kom att omfatta hela DA/LO-området.³²⁴ De senaste interventionerna från statligt håll har i första hand berört verksamheter inom den offentliga sektorn. 1995 uppstod exempelvis en omfattande konflikt inom vården vilket föranledde staten att förlänga befintligt kollektivavtal samt tillsätta en kommission med kompetens att kalla parterna till vidare förhandlingar. Den danska staten intervenerade även i en storkonflikt som bröt ut på den danska arbetsmarknaden 1998. Senaste gången ett statligt ingripande gjordes var i samband med en lärarkonflikt 2013. Staten förlängde i detta fall gällande kollektivavtal med vissa ändringar beträffande arbetstidsreglerna.³²⁵

Tvångslagstiftningen i samband med 1998 års konflikt var uppe för prövning i ILO:s föreningsfrihetskommitté.³²⁶ Kommittén tog utgångspunkt i de generella kriterier som de ställt upp för statligt ingripande genom lag på

³²³ Hasselbalch (1999) s. 645 f.; Illum (1964) s. 17 ff.

³²⁴ Hasselbalch (1999) s. 646 f.

³²⁵ Se Lov om forlængelse og fornyelse af kollektive overenskomster og aftaler for visse grupper af ansatte på det offentlige område. ILO:s föreningsfrihetskommitté har kritiserat den statliga interventionen i aktuell konflikt då staten underlåtit att engagera och konsultera arbetstagsidans i samband med framtagandet av tvångslagstiftningen, se 373rd Report, Case No. 3039, para 264; se även Digest 2006 s. 199 para 999, s. 215 para 1068 samt s. 217 para 1077.

³²⁶ Se 317th Report, Case No. 1971.

den privata arbetsmarknaden. Den danska staten anförde till sitt försvar att konflikten omfattade transportsektorn. Påståendet bemöttes med ett konstaterande om att aktuell sektor förvisso är nödvändig för ett väl fungerande samhälle, men att aktuell konflikt inte omfattade sådan transport som kan anses utgöra en samhällsviktig funktion i den strikta mening som rättfärdigar ett lagstiftningsingripande.³²⁷

6.3.2.2 Statliga interventioner och dess konsekvenser

Due m.fl. hävdar att statliga interventioner har betydelse för det danska kollektivavtalssystemets upprätthållande. Den överhängande risken för statliga ingripanden främjar förhandlingsviljan då båda parter vill undvika ingrepp i så stor utsträckning som möjligt. Att det inte finns någon etablerad procedur för statliga interventioner ser de som en fördel då parterna aldrig kan vara säkra på hur staten kommer agera. Även om upphøjelse av medlingsförslag blivit den vanligaste formen av intervention finns ingen garanti för att ingrepp alltid kommer att ha denna karaktär. Denna osäkerhet kan förmå parterna att nå överenskommelser för att inte riskera en intervention med karaktären av exempelvis obligatorisk skiljedom. De belyser även det faktum att ett statligt ingripande ibland kan vara till fördel för de berörda organisationerna. Vid impopulära lösningar kan parterna lägga över ansvaret på det politiska systemet och på så sätt undvika att stå till svars inför sina medlemmar.³²⁸

Statliga interventioners ovan nämnda effekt på avtalsförhandlingarna förutsätter dock att parterna tar fullt ansvar för dessa. Saknas denna vilja till ansvar kan ett system med återkommande statliga ingripanden få motsatt effekt.³²⁹ Finns kunskap om att en förväntad konflikt inte kommer att accepteras av lagstiftningsmakten kan det i dessa fall vara mindre troligt att parterna gör genuina försök att närma sig i förhandlingarna och beakta framlagda medlingsförslag med tillräckligt ansvar.³³⁰ Deras samarbetsvilja kommer sannolikt i viss utsträckning att påverkas av den politiska sammansättningen i Folketinget. Den organisation som har flest sympatisörer bland de politiska partierna förväntar sig troligtvis lagstiftningsingripande till deras fördel.³³¹ Som utgångspunkt råder det dock enighet i det lagstiftande organet att parterna i så liten utsträckning som möjligt på förhand ska kunna förutse ett statligt ingripande. Detta just för att

³²⁷ Kristiansen (2014) s. 508 f.

³²⁸ Due m.fl. (1993) s. 151 f.

³²⁹ Due m.fl. (1993) s. 153 f.

³³⁰ Nyström (1990) s. 169.

³³¹ Hasselbalch (2012) s. 294.

de inte ska kunna utnyttja sådana ingripanden som ett skyddsnet i förhandlingarna.³³²

Statliga interventioner som en vanligt förekommande företeelse påverkar även förlikningsmannens ställning. Finns det inte en genuin strävan från parterna att komma överens, försvåras förlikningsmannens möjligheter att utföra sina arbetsuppgifter på ett effektivt sätt. Förlikningsmannen måste vidare ha i åtanke att dennes medlingsförslag, även utkastet till dessa, kan komma att lagstiftningsvägen upphöjas till lag och få en viktig roll i den politiska lösningen av den aktuella konflikten.³³³

³³² Kristiansen (2014) s. 505 f.

³³³ Hasselbalch (2012) s. 294 f.

7 Avslutande analys

Förevarande kapitel kommer att inledas med en diskussion kring den svenska definitionen av begreppet samhällsfarlig konflikt. Frågan kring konflikten i Göteborgs hamn och dess eventuella samhällsfarlighet kommer att diskuteras i direkt anslutning härtill. Kapitlet kommer att avslutas med en komparativ analys av det svenska och danska systemet för hantering av samhällsfarliga konflikter. Analysen kommer i första hand att fokusera på hanteringen av sådana konflikter, skillnader och likheter mellan systemen, samt möjliga anledningar till dessa skillnader.

7.1 Begreppet samhällsfarlig konflikt

Frågan om en närmare definition av begreppet samhällsfarlighet har varit en återkommande diskussion i de svenska förarbetena. Gång på gång har problematiken kring en mer specifik definition av begreppet betonats. Nödvändigheten av att bedömningen görs från fall till fall har sedan den Nothinska kommitténs dagar varit gängse uppfattning. Att dra några långtgående slutsatser utifrån de uttalanden som finns att tillgå är svårt. Uttalandena är på det stora hela allmänt formulerade och svårigheten att definiera begreppet är som sagt ett återkommande konstaterande. Några gemensamma bedömningsgrunder kan dock identifieras. Som utgångspunkt torde frågan om en verksamhets *art* inte vara avgörande för en konflikts samhällsfarlighet. Det handlar snarare om konfliktens *omfattning* och *grad*. Vidare bör verksamhet i *offentlig regi* inte per automatik klassificeras som potentiellt samhällsfarlig. Utgångspunkten måste vara att en bedömning görs i det enskilda fallet där verksamhet i privat regi likväl kan föranleda samhälls fara i samband med konflikt. Avslutningsvis erkänns samhällsekonomiska konsekvenser som en faktor som skulle kunna föranleda en konflikt att utmynna i samhällsfarlighet. Det synes dock krävas att konflikten är *omfattande*, *långvarig* och riskerar att hota *folkförsörjningen*.

Frågan om samhällsfarlighet och dess innebörd har till viss del behandlats olika i de olika sektorerna. På det privata området har parterna mer eller mindre lämnat frågan om en specifik definition helt öppen. På det offentliga området, och inte minst det kommunala, finns tydliga stadganden om att vårdområdet är särskilt känsligt för konflikt. Även det statliga avtalet exemplifierar ett antal verksamhetsområden där extra försiktighet bör vidtas. Det är inga absoluta förbud mot konflikter men visar likväl att det finns en skillnad i inställning. Att minnas är också att förevarande stadganden ska

ligga till grund för nämndernas tolkning och bedömning av begreppet vid en eventuell prövning.

Nämnderna har som tidigare nämnts meddelat beslut om samhällsfarlighet vid sammanlagt fyra tillfällen. Detta i samband med konflikt som hotade kraftverksverksamheten i landet, strejk av besiktningsveterinärer, strejk av veterinärer vid köttbesiktningsbyråer samt strejk av personal vid socialförvaltningar beträffande handläggning av akuta socialvårdsfall. Vid ett antal tillfällen har nämnderna nått majoritet för att förklara stridsåtgärder *inte* vara samhällsfarliga. Detta har skett i samband med konflikter rörande frökontrollanter, lärare, tjänstemän med beslutanderätt i utbetalningsärenden, tjänstemän med ansvar för betalningsverksamhet vid vissa myndigheter och läkare inom läkarutbildningen. Resterande fall som jag tagit del av i samband med aktuellt uppsatsarbete har slutat med lika röstetal. Det är således områden där parterna haft skilda meningar om frågan om samhällsfarlighet. Det har bl.a. handlat om flygkontrollpersonal, lotsväsendet och IT- och telekomverksamhet under avtalsrörelsen 2016. Statliga ingripanden har övervägts i samband med konflikt inom polisväsendet, konflikt rörande sjuksköterskor samt konflikt mellan redarna och sjöbefälet. Det statliga ingripandet 1971 motiverades bl.a. med att konflikten var omfattande, inte förväntades att lösas inom en rimlig tid, hotade att allvarligt störa sysselsättningen inom industrin samt att problem med hanteringen av socialvårdsärenden var att vänta.

Då nämndernas praxis är mycket begränsad ges föga vägledning om någon närmare definition av begreppet. Gemensamt för de fall som föranlett bedömning om samhällsfarlighet är dock att nästintill omedelbar påverkan för tredje man var att vänta. Betydelsen av en konfliktsituations grad snarare än art blir också tydlig då flera konflikter beträffande utbetalningsärenden vid myndigheter inte ansågs föranleda samhällsfara, medan sådan fara ansågs föreligga beträffande strejk som hotade störa handläggning av socialvårdsfall. Avgörande torde varit att det handlade om akuta fall. Inte heller statens agerande i frågan ger någon betydande vägledning för begreppets innehåll. De få gånger statlig intervention övervägts har det handlat om situationer som riskerat lag och ordning, liv och hälsa samt allvarliga påverkningar på samhällsekonomin. Det faktiska ingripandet 1971 skedde med motiveringen att konflikten hotade att slå mot flera samhällsviktiga funktioner.

Sammanfattningsvis kan konstateras att det är mycket svårt att få en klar bild av vad som omfattas av begreppet samhällsfarlighet inom den svenska arbetsrätten. Begreppet har formulerats brett för att möjliggöra enskilda bedömningar i det specifika fallet. Begreppet är även föränderligt över tid.

Återkommande exemplifieringar innefattar polis, brandkår, vårdsektorn och påverkan på folkförsörjningen. Det är dock inga uttömmande beskrivningar. Huvudavtalen ger ingen enhetlig vägledning och nämndernas praxis ger ingen möjlighet till några långtgående slutsatser. Statens obenägenhet att intervensera i konflikter på arbetsmarknaden innebär att det inte heller där går att finna någon närmare vägledning. Möjligtvis skulle man kunna argumentera för att uteblivna statliga interventioner talar för en restriktiv tolkning av begreppet. Det finns flertalet exempel på konflikter (exempelvis en omfattande bankkonflikt 1990 där bankservice under flera veckors tid stängdes ned för allmänheten) som haft stor påverkan på tredje man men som inte föranlett något statligt ingripande.

7.2 Konflikten i Göteborgs hamn – en samhällsfarlig konflikt?

Konflikten i Göteborgs hamn inleddes under våren 2016 (för en mer utförlig redogörelse se under avsnitt 6.1). De första aktiva stridsåtgärderna bestod av fyra dygnslånga strejker varslade av Hamnarbetarförbundet. Åtgärderna följdes upp av bl.a. övertidsblockad och blockad mot omdirigerat gods för samtliga hamnar under hösten 2016. I slutet av november 2016 inleddes medlingsförhandlingarna. Under våren 2017 varslades ett tiotal blockader i olika former samt ett antal punktstrejker. I maj 2017 varslades APMT om en månads lockout berörande nattskiftet. I juli samma år konstaterade medlarna medlingsförhandlingarna avslutade. Sedan sommaren 2017 har inga stridsåtgärder vidtagits i hamnen.

De övervägande konsekvenserna föranledda av konflikten har ekonomisk karaktär. Det handlar om extra kostnader för företag, bristande konkurrenskraft och konsekvenser för Sverige som handelsnation. Påverkan på miljön har även till viss del tagits upp i den allmänna debatten. Som redogjorts för i avsnittet ovan finns uttryckliga uttalanden i såväl förarbeten som det statliga huvudavtalet om att rent ekonomiska följdverkningar av en konflikt under vissa förutsättningar kan leda till samhällsfara. I förarbetena talas om långvariga konflikter som riskerar att hota folkförsörjningen. Det planerade lagstiftningsingripandet inom sjöfarten 1955 tyder också på att ekonomiska konsekvenser kan rättfärdiga en inskränkning i konflikträtten. I brist på faktiska situationer där sådana konsekvenser föranlett statlig intervention, eller beslut av någon av huvudavtalens nämnder för den delen, är det svårt att närmare specificera vilken påverkan en sådan konflikt måste ha på samhällsekonomin för att klassificeras som samhällsfarlig. Krav på hot mot folkförsörjningen och samhällsekonomin torde dock innebära att det

krävs ett reellt hot mot ekonomin i stort. Det borde således föreligga ett visst krav på en konflikts omfattning och varaktighet.

Skiftande politiska styrkeförhållanden, organisatoriska förändringar och samhällsekonomiska förutsättningar påverkar begreppets innebörd. Konfliktmönster och problem hänförliga till arbetsfreden som de såg ut vid tiden för 1930-talets utredningsarbete skiljer sig från situationen idag. Då var möjligheten att vidta konfliktåtgärder en ekonomisk kraftmätning i egentlig mening. Det kan på så vis ha varit mer naturligt att definiera begreppet som en konflikts direkta påverkan på nödvändiga och omedelbart samhällsviktiga funktioner. Idag är situationen en annan. Den privata och offentliga delen av arbetsmarknaden är rättsligt sett i huvudsak likställda. Den tekniska utvecklingen, en ökad digitalisering och samhällsförändringar i stort har ökat sårbarheten och minskat toleransen för avbrott inom många verksamheter. Begreppet är således föränderligt över tid och är i sig själv subjektivt och situationsbetingat, vilket också försvårar en närmare definition.

En tillsynes tydligare bild framträder inom den internationella rätten. Möjligheten att inskränka konflikträtten med hänsyn till ekonomiska intressen tycks i detta hänseende vara liten. ILO:s föreningsfrihetskommitté har en strikt syn på vad som utgör en tillåten inskränkning och har bl.a. uttalat sig om problematiken kring att låta störningar i handeln föranleda inskränkningar av denna rätt. En konflikt som inledningsvis inte är att se som samhällsfarlig kan, på grund av långvarighet och omfattning, så småningom anses utgöra samhällsfara. Kommittén har dock varit tydlig med att ekonomisk skada i sig inte är relevant för denna bedömning. Även Europarådets sociala kommitté har underkänt inskränkningar i stridsrätten då åberopat intresse inte ansetts legitimt. Den norska statens intervention inom oljeindustrin 2012 är ett exempel härvid. Huvudargumentet för ingripandet var av samhällsekonomisk art vilket inte godtogs som ett berättigat skyddsintresse.

EU-kommissionens rapport i kölvattnet av de omfattande strejkerna inom flygbranschen är i detta sammanhang intressant. Rapporten tar en tydlig utgångspunkt i betydelsen av att skydda ekonomiska intressen. Faktorer som ekonomiska förluster för flygbolag och passagerare, negativ påverkan på turism samt begränsad framkomlighet är några av de konsekvenser som berörs i rapporten. Konsekvenser som troligtvis inte, om de skett i enstaka medlemsländer, föranlett en rätt att inskränka stridsrätten enligt de internationella organ nämnda ovan. EU saknar lagstiftningskompetens beträffande konflikträtten och rapporten är endast en s.k. ”rekommendation”, men ger ändå en indikation på att vad som är ett

legitimt skyddsintresse kontra konflikträtten, inte är en självklarhet och kan vara föränderligt över tid. I rapporten ges exempel på inhemsk lagstiftning med syfte att begränsa stridsrätten inom b.la. flygindustrin. Flera exempel på liknande regleringar återfinns i de beslut meddelade av ILO:s föreningsfrihetskommitté som tagits upp tidigare i uppsatsen, exempelvis ukrainsk och brasiliansk lagstiftning till syfte att förhindra strejk inom vissa delar av transportsektorn samt hamnverksamhet. Utan att göra anspråk på någon närmare komparativ analys kan konstateras att vilka skyddsintressen som rättfärdigar en inskränkning i konflikträtten varierar. De krav som i Sverige ställs på en konflikt för att rättfärdiga en inskränkning i stridsrätten kan troligtvis i ett internationellt perspektiv ses som höga.

Det har varit svårt att få en helhetsbild över de konsekvenser som föranletts av konflikten i Göteborgs hamn. Den av Svenskt Näringsliv nyligen publicerade rapporten visar dock att kostnaderna för näringslivet är stort. Bara under 2017 föranledde konflikten extra kostnader för näringslivet till ett värde av 4,5 miljarder kronor. Konflikten har även varit långvarig. Konfliktsituationen har pågått i nästintill två år vid skrivande stund. Det pågår inga stridsåtgärder för tillfället men konflikten är inte ansedd som löst. Huruvida dessa omständigheter möjliggör att klassificera konflikten som samhällsfarlig är, som nämnts ovan, svårt att avgöra. Det som talar för en sådan klassificering är troligtvis dess varaktighet. Ekonomiska konsekvenser och extra kostnader för näringslivet är som utgångspunkt inte tillräckligt för samhällsfara. Konsekvenser med grund i konflikten har dock i detta fall pågått under en längre period och påverkar fortfarande i stor utsträckning svensk import och export med omfattande konsekvenser för näringslivet som följd. Den av regeringen tillsatta utredning vittnar också om att konflikten nått en nivå som påkallar agerande. Det är således inte otänkbart att en klassificering av konflikten som samhällsfarlig är förenlig med svensk rätt. En klassificering som dock troligtvis skulle innebära ett brott mot Sveriges internationella åtaganden med hänvisning till den praxis som utvecklats av ILO:s föreningsfrihetskommitté och Europarådets sociala kommitté i frågan.

Avslutningsvis bör noteras att frågan om konfliktens samhällsfarlighet inte diskuterats parterna emellan. Att så inte är fallet behöver dock inte per automatik betyda att de inte anser en sådan klassificering förvisso vara möjlig. Konflikten i Göteborgs hamn belyser begränsningarna i det svenska systemet för hantering av samhällsfarliga konflikter. Begränsningar som i stor utsträckning har sin grund i att huvudavtalen som enda instrument reglerar frågan om hanteringen av sådana konflikter. Saltsjöbadsavtalet är inte tillämpligt i aktuellt fall varvid en statlig intervention är det enda alternativ att tillgå för att avbryta en pågående konfliktåtgärd. En

problematik som bl.a. belystes i 1991 års löneförhandlingsutredning. Hur en sådan intervention i praktiken skulle se ut är en intressant fråga. Det finns inget avtalsförhållande mellan parterna varvid förlängning av befintligt kollektivavtal, vilket var lagstiftningsmetoden som användes senast då staten intervenerade i en arbetsmarknadskonflikt, inte är en möjlig lösning. Möjligtvis skulle ett liknande förfarande som användes i Danmark under 1965 års telebolagskonflikt vara ett alternativ. I aktuellt fall tillsatte staten en kommission med uppgift att försöka nå en lösning på konflikten, samtidigt förbjöds vidare stridsåtgärder. Försök till medling har dock gjorts men misslyckats, det är inte mycket som talar för att en av staten extern tillsatt förhandlingskommission skulle lyckas bättre. För att en inblandning från externa aktörer ska vara framgångsrik krävs som utgångspunkt att en lösning är någorlunda nära förestående, något som inte är fallet i aktuell situation.

7.3 Danmark – en komparativ jämförelse

7.3.1 Bakgrund

I stort har den kollektiva arbetsrätten följt samma utveckling i både Sverige och Danmark. I samband med industrialismen ökade motsättningarna på arbetsmarknaden vilket föranledde bildandet av arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer. Så småningom ingick dessa parter avtal, vari arbetsledningsrätten och föreningsrätten erkändes. I Sverige genom den s.k. Decemberkompromissen 1906, och i Danmark genom 1899 års Septemberförslaget. Mer specifika bestämmelser om konfliktlösningsorgan saknades i båda länderna varvid lagstiftning om förlikningsförfarande kom att introduceras med bara några års mellanrum. I Danmark utrustades förlikningsmännen med vissa, om än blygsamma, befogenheter. De hade rätt att kalla parterna till medling och kunde även lägga fram medlingsförslag utan parternas samtycke. Den svenska lagen präglades genomgående av frivillighet och innebar inga förpliktelser för parterna.

Diskussioner om begränsningar i konflikträtten med hänsyn till samhälleliga intressen fick en alltmer framträdande roll i den politiska debatten i såväl Sverige som Danmark. I den sistnämndes fall ledde diskussionerna i ett tidigare skede till konkreta åtgärder. År 1925 övervägde den danska staten för första gången en statlig intervention. Ett ingripande blev dock aldrig aktuellt. Det kom dock inte att dröja länge innan den första interventionen genomfördes, 1933 ingrep den danska staten för första gången i en arbetsmarknadskonflikt. Lagstiftningsingripandet följdes sedermera upp av två stora ändringar i medlingsförfarandet.

I Sverige kom 1928 års arbetsfredslagstiftning att bli resultatet av flera års diskussioner om arbetsfredsfrågan. Diskussionen kring hanteringen av samhällsfarliga konflikter innefattade i första hand krav på beredskapslagstiftning. 1934 tillsattes den Nothinska kommittén vars betänkande spelade en viktig roll för de förhandlingar som ledde fram till 1938 års Saltsjöbadsavtal. Genom avtalet introducerades för första gången viss reglering av hantering av samhällsfarliga konflikter. Frågan kom sedermera inte att ha någon framträdande roll i Sverige, åtminstone inte fram till 1965 års förhandlingsrättsreform. I Danmark präglades efterkrigstiden av flera statliga ingripanden på arbetsmarknaden och 1956 kom frågan om hanteringen av samhällsfarliga konflikter återigen att utredas. Ån en gång föll valet på att utöka Forligsinstitutionens befogenheter. Möjligheten att skjuta upp varslad konflikt utvidgades till två veckor, samt ytterligare två veckor om konflikten riskerade att hota samhällsviktiga funktioner. Förlikningsmännen tilldelades ansvaret för denna bedömning.

7.3.2 Rätten att vidta stridsåtgärder

I Sverige erhåller konflikträtten grundlagsskydd. I Danmark saknas uttryckliga stadganden om rätten att vidta stridsåtgärder men anses framgå av praxis och är ett erkänt påtryckningsmedel i samband med konflikter på arbetsmarknaden. I dansk rätt finns ett antal krav på stridsåtgärder för lovlighet. Åtgärden ska exempelvis ha ett s.k. rimligt fagligt formål, innebärande att organisationens intresse i viss mån måste vara verkligt. Dansk rätt ställer även upp krav på proportionalitet, stridsåtgärden ska stå i rimligt förhållande till det som den varslade parten vill uppnå. Det är dock sällan en stridsåtgärd förklaras olovlig på grund av att den anses oproportionerlig, i praktiken tenderar principen att få störst betydelse i samband med sympatiåtgärder. Några liknande krav vad gäller ett rimligt syfte eller proportionalitet återfinns inte i svensk rätt, även om krav på sådana är ett återkommande inslag i den rättspolitiska debatten.

I Danmark ska en stridsåtgärd varslas två gånger innan åtgärd får vidtas. Den sammanlagda varselperioden är oftast 14 dagar. Det saknas lagbestämmelser på området men som utgångspunkt är huvudavtalen på arbetsmarknadens olika sektorer konstruerade på detta sätt. Det är även vanligt med medlemsomröstningar beträffande vidtagande av stridsåtgärder. I Sverige är det som utgångspunkt organisationerna som träffat förbundsavtalet som beslutar om konfliktåtgärder. I Sverige ska en stridsåtgärd varslas sju dagar i förväg. Underlåter part att varsla i enlighet

med MBL:s bestämmelser kan en varselavgift påläggas berörd part. Skyldighet att varsla är således en ordningsregel, men påverkar inte stridsåtgärdens lovlighet. I Danmark är däremot ett korrekt varsel en förutsättning för att få genomföra en konfliktåtgärd. Vidare anses strejker bryta anställningskontraktet i Danmark varvid partiella stridsåtgärder inte är tillåtna. I Sverige finns inga begränsningar vad gäller omfattningen av en stridsåtgärd, och anställningsförhållandet anses fortgå även under perioder av konflikt. Som utgångspunkt brukar dock det nya avtalet innehålla bestämmelser om att inga ofördelaktiga åtgärder följer efter att en konflikt är avslutad och arbetstagarna återvänder vanligtvis till arbetet omgående. Vissa praktiska konsekvenser kan dock identifieras. Då det i praktiken handlar om en uppsägning upphävs arbetstagarnas lagstadgade rättigheter, exempelvis rätt till sjukpenning, under period av konflikt.

Anställda inom offentlig sektor omfattas i såväl Sverige som Danmark av viss särreglering. I Sverige saknar anställda med arbeten som består i myndighetsutövning rätten att vidta partiella stridsåtgärder. Aktuell grupp har även begränsade möjligheter att vidta sympatiåtgärder samt ett totalt förbud mot politiska stridsåtgärder. Det statliga huvudavtalet undantar vidare helt vissa yrkesgrupper från stridsrätten. I Danmark saknar yrkeskategorin tjenestemænd rätten att vidta stridsåtgärder. Till aktuell kategori hör bl.a. högre anställda av regeringen samt högt uppsatta domare, dvs. i stor utsträckning liknande befattningar som undantas i det svenska huvudavtalet. Det är dock inte endast stridsrätten som begränsats för denna yrkeskategori. Om parterna inte kan enas under avtalsförhandlingarna stadgar lagstiftning uttryckligen att det är upp till lagstiftaren att fastställa parternas avtalsvillkor.

7.3.3 Hantering av samhällsfarliga konflikter

7.3.3.1 Begreppet samhällsfarlig konflikt

Precis som i Sverige saknar den danska arbetsrätten en tydlig definition av begreppet samhällsfarlig konflikt. Det finns inga lagbestämmelser som behandlar frågan och till skillnad från det svenska förfarandet innehåller som utgångspunkt varken de övergripande huvudavtalen eller kollektivavtal bestämmelser för att säkerställa upprätthållandet av samhällsviktiga funktioner. Inom dansk arbetsrätt har traditionen istället varit att parterna inför varje enskild konflikt sinsemellan avtalar om vad som utgör vitala samhällsfunktioner. I statliga utredningar har uttalande gjorts, nästintill identiska med de som återfinns i svenska förarbeten, om svårigheten kring att närmare definiera begreppet. Arbejdsrettskommissionen af 1956 uttalade i sitt betänkande att flera faktorer och omständigheter i den enskilda

konfliktsituationen spelar in i bedömningen huruvida s.k. samfundsviktiga områden riskerar att påverkas. Ett uttalande som lika gärna skulle kunna vara hämtat ur Nothinska kommitténs betänkande eller förarbetena till 1965 års förhandlingsrättsreform.

Då det i Danmark saknas bestämmelser om hantering av samhällsfarliga konflikter i såväl lag, praxis och avtal är min uppfattning att begreppet, än mer än i Sverige, saknar en tydlig definition. I Sverige saknar begreppet en närmare specificering men viss vägledning ges genom huvudavtalen, återkommande uttalanden i förarbeten samt i viss mån doktrin. I Danmark synes diskussionen om begreppets närmare innebörd främst ha skett i samband med statliga utredningar. I doktrin ges frågan om en närmare definition litet utrymme och verkar främst förekomma i samband med redogörelse av Forligsinstitutionens verksamhet.

7.3.3.2 Medling

Det danska förlikningsmannainstitutet, Forligsinstitutionen, har en mer uttalad roll beträffande hanteringen av samhällsfarliga konflikter än sin svenska motsvarighet. En viktig skillnad mellan de olika systemen kan identifieras redan vid tillsättandet av förlikningsmännen. I Sverige tillsätts medlarna av Medlingsinstitutets generaldirektör, således utan någon inblandning från parterna. I Danmark måste minst en intresseledamot från arbetsgivarsidan respektive arbetstagersidan godkänna utnämningen av förlikningsman. Förutsättningarna för medlingsförhandlingarna är således redan i ett initialt skede olika i de båda länderna. I Danmark finns en garanti för att förlikningsman erhåller förtroende hos bägge parter vilket får antas främja möjligheten till effektiva förhandlingar. I båda länderna har förlikningsmännen rätt att på eget initiativ kalla parterna till medlingsförhandlingar. Kallar förlikningsman är parterna skyldiga att inställa sig. Vidare har förlikningsman i båda länderna kompetens att skjuta upp varslade stridsåtgärder. I Sverige kan stridsåtgärder skjutas upp i två veckor medan de danska förlikningsmännen har befogenhet att inledningsvis avbryta en varslad konflikt i två veckor, och ytterligare 14 dagar om stridsåtgärden riskerar att drabba livsviktiga samhällsfunktioner, samhällsinstitutioner eller få stor samhällelig betydelse. De danska förlikningsmännen har på detta sätt getts en direkt funktion vad gäller förhindrandet av samhällsfarliga konflikter. Det är upp till förlikningsmännen att avgöra huruvida en konflikt riskerar att utmynna i samhällsfarlighet, lagen ger ingen närmare ledning för aktuell bedömning.

Förlikningsmännen har i båda länderna möjlighet att lägga fram medlingsförslag för parterna att ta ställning till. En stor skillnad är dock de

danska förlikningsmännens befogenhet att besluta om medlingsomröstning beträffande framlagt medlingsförslag. Förlikningsman i Danmark har även möjlighet att koppla samman flera förslag till ett gemensamt som sedan blir föremål för en gemensam omröstning för de berörda organisationerna. Ett särskilt förhållande för förlikningsmännen och parterna i Danmark att ta hänsyn till är att staten inte varit främmande för att intervensera, exempelvis genom att upphöja medlingsförslag till lag eller lägga det till grund för tvångsskiljedom. Detta kan göra framläggandet av ett medlingsförslag till en känslig fråga.

I Sverige finns möjlighet för parter att ingå s.k. förhandlingsordningsavtal och på så sätt undgå att omfattas av MBL:s medlingsregler. När ett sådant avtal registrerats hos Medlingsinstitutet får medlare inte utses utan parternas samtycke. I Sverige finns således två system för att lösa tvister i samband med avtalsförhandlingar. Medlarens uppgift i Sverige är inte endast att medla i arbetstvister utan också att verka för en väl fungerande lönebildning. I Danmark är förlikningsmannens uppgift i första hand att bistå parterna i att uppnå en överenskommelse, någon hänsyn till exempelvis samhällsekonomin ska inte tas. Det kan ifrågasättas om så ändå inte blir fallet med tanke på förekomsten av statliga interventioner och en överhängande risk att förslaget upphöjs till lag.

7.3.3.3 Statlig intervention

Den danska staten har i betydligt större utsträckning än den svenska varit benägen att intervensera i konflikter på arbetsmarknaden. Som nämnts har i Sverige en statlig intervention för att avbryta pågående konflikt endast skett en gång, i samband med akademikerkonflikten 1971. Tvångslagstiftning har dock övervägts vid ytterligare ett antal tillfällen och har då bl.a. berört poliser, sjuksköterskor och sjöfartsindustrin. I Danmark har statliga lagstiftningsingripande skett vid sammanlagt över 50 tillfällen. Karaktären på de konflikter som genom åren föranlett ingrepp har varierat. Det har exempelvis handlat om konflikter inom slakteribranschen och mejeribranschen, men även mindre områden som telebolagssektorn. Även konflikter på det offentliga området, exempelvis inom vård och utbildningsväsende, har avslutats genom statliga ingripanden.

Vid en jämförelse länderna emellan verkar det således finnas en skillnad i dels benägenheten att genomföra en intervention, dels i vilka hänsyn som åberopas för att rättfärdiga en sådan. I Sverige har i första hand allmänhänsyn, upprätthållande av offentlig verksamhet samt lag och ordning åberopats som grund för att rättfärdiga inskränkningar i konflikträtten. I Danmark har konsekvenser för export, transport och samhällsekonomi

ansetts utgöra tillräckliga skäl för intervention. Det vill säga hänsyn som i strikt mening inte alltid omfattas av begreppet samhällsfarlighet. Det synes således inte alltid finnas en stark koppling mellan samhällsfara och användandet av statliga interventioner i Danmark. Något som troligtvis kan ha underminerat behovet av en mer specifik definition av begreppet. Aktuellt system har dock kommit att föranleda återkommande kritik från bl.a. ILO:s föreningsfrihetskommitté.

7.3.4 Sammanfattande kommentar

De arbetsrättsliga systemen i Sverige och Danmark har många likheter. Båda präglas av en tradition med starka arbetsmarknadsparter, omfattande avtalsregleringar och begränsad statlig inblandning. Systemen regleras i stor utsträckning av arbetsmarknadsparternas egna överenskommelser och lagstiftning är som utgångspunkt återhållsam på området. Det är således ytterst intressant att två rättssystem, som i grunden bygger på liknande principer, hanterat frågan om hanteringen av samhällsfarliga konflikter i form av statlig inblandning, medling och tillfälliga ingripanden så pass olika. Som nämnts följde den kollektiva arbetsrättens utveckling ett liknande mönster i båda länderna; starka huvudorganisationer som tidigt erkände varandra genom ingående av avtal, decentraliserade förhandlingar och omfattande konflikter under seklets inledande år vilket föranledde inrättandet av konfliktlösningsorgan. Redan här går dock att skönja en viss skillnad. Medan inrättandet av medlingsförfarandet i Sverige präglades av frivillighet, tilldelades de danska förlikningsmännen vissa befogenheter gentemot parterna.

Även om förhandlingssystemen i de båda länderna vid denna tidpunkt i stor utsträckning var utformade på liknande sätt, med en stark prägel av decentralisering, fanns en viktig skillnad i organisationsstrukturen. En skillnad som troligtvis är en nyckelfaktor att identifiera för att förstå varför länderna skiljer sig åt beträffande benägenhet till statliga ingripanden. I Danmark tillämpades industriförbundsmodellen innebärande en organisationsstruktur som var betydligt mer fragmenterad än den svenska. En centralisering av förhandlingssystemet ansågs tidigt som en nödvändighet från arbetsgivarhåll för att kunna bevara sina intressen. Trots en utbredd skepsis mot statlig inblandning kan ironiskt nog utvidgandet av Forligsinstitutionens verksamhet 1934, med en centralisering av förhandlingsordningen, ses som sättet för DA att säkra kontrollen över kollektivavtalsförhandlingarna.

Det går inte att bortse från Forligsinstitutionens betydelse för förekomsten av frekventa statliga ingripanden i Danmark. Institutionens funktion,

möjlighet att koppla medlingsförslag, utbredda acceptans och plats i den danska modellen möjliggör förfarandet med statliga interventioner. Förfarandet som utvecklats kring framläggandet av medlingsförslag innebär att dessa i stor utsträckning avspeglar vad parterna diskuterat under avtalsförhandlingarna. Speciellt då förlikningsman i enlighet med praxis inte lägger fram förslag som hen på förhand vet kommer att förkastas av arbetsmarknadsparterna. Då en intervention ofta sker i form av upphöjande av sådana förslag till lag, kan en intervention av denna typ troligtvis uppfattas som ett mindre omfattande ingripande från statens sida. Den kritik som uppkommit i samband med andra typer av interventioner, så som skiljedom eller direkta ingripanden från lagstiftarens sida, tyder på att så är fallet.

Det bör dock nämnas att trots en tillsynes allmän acceptans från arbetsmarknadens parter beträffande medlingsförfarandet och statlig inblandning i stort, så är systemet långt ifrån oproblemiskt. Danmark har fått återkommande kritik från bl.a. ILO:s föreningsfrihetskommitté för såväl kopplingsreglerna som sina statliga interventioner. Kritik om att systemet är odemokratiskt och inskränker förhandlingsrätten är inte ovanligt.

Politiska avvägningar har givetvis stor betydelse för förekomsten av statliga interventioner och för vilka ändamål dessa företas. Det första statliga ingripandet i Danmark genomfördes av en socialdemokratisk regering vilket är intressant i sammanhanget. Som beskrivits av Due m.fl. tenderade den socialdemokratiska arbetarrörelsen vid denna tid att se det som statens uppgift att främja utvecklingen av välfärdsstaten, samhällsekonomin och därmed också arbetsförhållanden på arbetsmarknaden. Det första ingreppet skedde också med motiveringen att skydda samhällsekonomiska intressen och fackföreningsrörelsen. I Sverige har regeringsmakten intagit en mer försiktig roll beträffande direkta ingripanden i konflikter och övervägt detta i situationer med tydlig koppling till samhällsfarlighet. En specifik anledning till detta är svår att identifiera. Ett nära samarbete mellan det socialdemokratiska partiet och LO kan exempelvis ha reducerat behovet av officiella ingripanden. 1938 års Saltsjöbadsavtals betydelse i sammanhanget torde dock inte gå att bortse från.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Utredningsbetänkande

SOU 1935:65 Betänkande om folkförsörjning och arbetsfred del 1.

SOU 1951:54 Stat- och kommunaltjänstemäns förhandlingsrätt 1948 års förhandlingsrättskommittés betänkande.

SOU 1963:51 De offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt lagförslag.

SOU 1975:1 Demokrati på arbetsplatsen förslag till ny lagstiftning om förhandlingsrätt och kollektivavtal: betänkande.

SOU 1975:75 Medborgerliga fri- och rättigheter regeringsformen: betänkande.

SOU 1982:60 MBL i utveckling betänkande.

SOU 1984:18 Arbetsmarknadsstriden del 1 en kartläggning av arbetsmarknadskonflikter i det moderna samhället.

SOU 1984:19 Arbetsmarknadsstriden del 2 en kartläggning av arbetsmarknadskonflikter i det moderna samhället.

SOU 1991:13 Spelreglerna på arbetsmarknaden rapport.

SOU 1998:141 Medling och lönebildning.

Propositioner

Regeringens proposition 1947:326 med förslag till lag om särskilda åtgärder för polisverksamhetens upprätthållande i vissa fall.

Regeringens proposition 1951:212 med förslag till lag om särskilda åtgärder för upprätthållande av viss sjukvårdande verksamhet.

Regeringens proposition 1955:197 med förslag till lag om skiljedom i viss arbetstvist.

Regeringens proposition 1965:60 angående reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m.m.

Regeringens proposition 1971:30 med förslag till lag om allmänna förvaltningsdomstolar, m.m.

Regeringens proposition 1971:50 med förslag till lag om förnyad giltighet av vissa kollektivavtal.

Regeringens proposition 1975/76:105 med förslag till arbetsrättsreform m.m.

Regeringens proposition 1993/94:65 en ändrad lagstiftning för statsanställda m.fl.

Regeringens proposition 1999/2000:32 Lönebildning för full sysselsättning.

Övrigt

Betaenkning afgivet af Arbejdsretskommissionen af 1956, betaenkning 186/1957.

LFF 1996-10-02 nr 15 Forslag til Lov om ændring af lov om mægling i arbejdsstridigheder.

Kommittémotion 2016/17: 3349 Utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv.

Doktrin

Litteratur

Adlercreutz, Axel & Mulder, Bernard Johann, *Svensk arbetsrätt*, 14., [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2013.[cit. Adlercreutz & Mulder (2013)]

Adlercreutz, Axel & Nyström, Birgitta, *Labour law in Sweden*, Wolters Kluwer, Alphen aan den Rijn, 2010.[cit. Adlercreutz & Nyström (2010)]

Due, Jesper, Strøby Jensen, Carsten & Madsen, Jørgen Steen, *Den danske model: en historisk sociologisk analyse af det kollektive aftalesystem*, 1. udg., Jurist- og Økonomforbundets Forl., København, 1993.[cit. Due m.fl. (1993)]

Fahlbeck, Reinhold, *Stridsåtgärder, särskilt sympatiåtgärder, på arbetsmarknaden och kollektiv reglering av anställningsvillkor: en internationell jämförelse*, Juristförlaget, Lund, 2007.[cit. Fahlbeck (2007)]

Fahlbeck, Reinhold, *Praktisk arbetsrätt*, 3. uppl., Liber-Hermod, Malmö, 1994[1989].[cit. Fahlbeck (1994)]

Glavå, Mats & Hansson, Mikael, *Arbetsrätt*, 3., [uppdaterade] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2016.[cit. Glavå & Hansson (2016)]

Hasselbalch, Ole, *Labour law in Denmark*, 3. rev. ed., Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn, 2012.[cit. Hasselbalch (2012)]

Hasselbalch, Ole, *Kollektivarbejdsretten*, 2. udg., Jurist- og Økonomforbundet, København, 1999.[cit. Hasselbalch (1999)]

Herzfeld Olsson, Petra, *Facklig föreningsfrihet som mänsklig rättighet*, Iustus, Diss. Stockholm : Univ., 2003,Uppsala, 2003.[cit. Olsson (2003)]

Hinn, Eskil, Aspegren, Lennart & Karlson, Carl Johan, *Offentlig arbetsrätt: en kommentar till lagreglerna om statlig och kommunal anställning*, 3., uppdaterade uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2015.[cit. Hinn m.fl. (2015)]

Holke, Dan & Olauson, Erland, *Medbestämmandelagen: med kommentar*, 6. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2014.[cit. Holke & Olauson (2014)]

Illum, Knud, *Den kollektive arbejdsret*, 3 udg., København, 1964.[cit. Illum (1964)]

Kleineman, Jan, ”Rättsdogmatisk metod” i: Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013 s. 21–45.[cit. Kleineman (2014)]

Kristiansen, Jens, *Den kollektive arbejdsret*, 3. udg., Jurist- og Økonomforbundet, København, 2014.[cit. Kristiansen (2014)]

Källström, Kent, Malmberg, Jonas & Öman, Sören, *Den kollektiva arbetsrätten: en lärobok*, 1. uppl., Iustus, Uppsala, 2016.[cit. Källström m.fl. (2016)]

Malm Lindberg, Henrik, Karlson, Nils & Grönbäck, Johanna, *Ultima ratio: svenska konfliktregler i ett internationellt perspektiv*, 1. uppl., Iustus, Uppsala, 2015.[cit. Malm Lindberg m.fl. (2015)]

Nielsen, Ruth, *Dansk arbejdsret*, 3. udg., Jurist- og Økonomforbundet, København, 2016.[cit. Nielsen (2016)]

Nyström, Birgitta, *Medling i arbetstvister: en rättslig studie av det svenska systemet i jämförande nordiskt perspektiv = [Mediation in labour disputes] : [a judicial study of the Swedish system in a comparative Nordic perspective]*, Norstedt, Diss. Lund : Univ.,Stockholm, 1990.[cit. Nyström (1990)]

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, 3., [utök. och rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2015.[cit. Sandgren (2015)]

Schmidt, Folke, *Facklig arbetsrätt*, 4., rev. uppl., Juristförl., Stockholm, 1997.[cit. Schmidt (1997)]

Stokke, Torgeir Aarvaag, *Lønnsforhandlinger og konfliktløsning: Norge i et skandinavisk perspektiv*, Fafo, Diss. Oslo : Univ.,Oslo, 1998.[cit. Stokke (1998)]

Uggla, Karl-Lennart, ”Om konflikträtten på statens område” i: Broström, Anders (red.), *Storkonflikten 1980*, Arbetslivscentrum, Stockholm, 1981 s. 80-100.[Uggla (1981)]

Valguarnera, Filippo, ”Den komparativa metoden” i: Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013 s. 141–173.[cit. Valguarnera (2014)]

Artiklar

Bergqvist, Olof, *Samhällsfarliga arbetskonflikter*, Det 30. Nordiske juristmøtet Oslo 15.-17. August 1984.[cit. Bergqvist (1984)]

Göransson, Håkan, *Betydelsen av begreppet myndighetsutövning inom arbetsrätten*, JT 1991/92 s. 601.[cit. Göransson, JT 1991/92]

Nyström, Birgitta, *Nya samarbetsavtal på den svenska arbetsmarknaden – eller skärpt lagstiftning om medling och stridsåtgärder?*, Septemberforliget 100 år, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København , 1999, s. 279-298.[cit. Nyström (1999)]

Scheuer, Steen ”*A Novel Calculus? Institutional Change, Globalization and Industrial Conflict in Europe*”, (2006), European Journal of Industrial Relations.[cit. Scheuer (2006)]

Sigeman, Tore, *Grundlagsskydd för facklig stridsrätt – Några svenska erfarenheter*, JFT 2008/2 s. 156.[cit. Sigeman, JFT 2008/2]

Sigeman, Tore, *Från legostadgan till medbestämmandelagen – om huvudlinjerna i arbetsrättens utveckling*, SvJT 1984 s. 875.[cit. Sigeman, SvJT 1984]

Stokke & Thörnqvist ”*Strikes and Collective Bargaining in the Nordic Countries*” (2001), European Journal of Industrial Relations.[cit. Stokke & Thörnqvist (2001)]

Lagkommentarer

Edström, Lag (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet 41 §, Lexino 2018-01-19.

Hinn, Aspergren & Karlsson, [lagen om offentlig anställning (1994:260) [kommentaren till 23 §], Zeteo.

Övrigt

Grönbäck, Johanna & Karlson, Nils, *Reglering av samhällsfarliga konflikter – internationell jämförelse av hur samhällsfarliga konflikter hanteras och regleras i Sverige, Norge, Danmark och Tyskland*, Ratio, 2017.[cit. Grönbäck & Karlson (2017)]

Elektroniska källor

Artiklar

Business Region Göteborg, *Analys: Därför är hamnkonflikten så kostsam*, publicerad 2017-09-20, <<https://www.businessregiongoteborg.se/sv/kontext/analys-darfor-ar-hamnkonflikten-sa-kostsam>>, besökt 2018-04-26.

Göteborgs universitet, *Effekterna av hamnkonflikten ska granskas i ny studie*, publicerad 2017-10-20, <<https://www.gu.se/omuniversitetet/aktuellt/nyheter/detalj//effekterna-av-hamnkonflikten-ska-granskas-i-ny-studie.cid1524141>>, besökt 2018-04-27.

Hatt, Anna-Karin, *Låt staten reglera samhällsfarlig strejk*, publicerad 2016-07-20, <<https://arbetet.se/2016/07/20/lat-staten-reglera-samhallsfarlig-strejk/>>, besökt 2018-03-15.

Helgeson, Erik, *Hamnarbetarförbundet öppnar för sammangående*, publicerad 2018-03-21, <<https://www.svd.se/hamnarbetarforbundet-oppnar-for-sammangaende>>, besökt 2018-04-25.

Jeppsson, Peter, *Nödvändigt att garantera samhällsviktig verksamhet*, publicerad 2017-01-30, <<http://arbetsmarknadsnytt.se/behovs-hardare-regler-mot-samhallsfarliga-konflikter/>>, besökt 2018-03-15.

Kårestedt, Magnus, *Hamnchefen: Svårt att med ord beskriva allvaret*, publicerad 2018-01-12, <<https://www.svd.se/hamnchefen-svart-att-med-ord-beskriva-allvaret>>, besökt 2018-04-25.

Kårestedt, Magnus, *Hamnkonflikten slår hårt i Göteborg*, publicerad 2017-08-22, <<https://www.di.se/nyheter/hamnkonflikt-slar-hart-i-goteborg/?forceScript=1&variantType=LARGE&loggedin=true#receipt-page>>, besökt 2018-04-16.

Lag & Avtal, *Samhällsfarliga nämnden behöver inte rycka in*, publicerad 2008-04-23, <<https://www.lag-avtal.se/nyhetsarkiv/samhallsfarliga-namnden-behoover-inte-rycka-in-6554527>>, besökt 2018-03-12.

Messing, Ulrica, *”Konflikten hotar svenska hamnar”*, publicerad 2017-06-19, <<https://www.di.se/nyheter/konflikten-hotar-svenska-hamnar/>>, besökt 2018-04-15.

Pethrus, Désirée, *Förändra konfliktreglerna för att förhindra samhällsfarliga konflikter*, publicerad 2016-12-21, <https://www.svensktnaringsliv.se/fragor/konfliktregler/forandra-konfliktreglerna-for-att-forhindra-samhallsfarliga-konfl_664923.html>, besökt 2018-03-16.

Svenska Dagbladet, *Göteborgs hamn mister 50-årig fraktlinje*, publicerad 2017-12-01, <<https://www.svd.se/goteborgs-hamn-mister-50-arig-fraktlinje>>, besökt 2018-04-25.

Svenska Dagbladet, *Toppdirektörer: Våra företag skadas av hamnstriden*, publicerad 2017-12-16, <<https://www.svd.se/toppdirektorer-vara-foretag-skadas-av-hamnstriden>>, besökt 2018-04-26.

Svenskt Näringsliv, *Hamnkonflikten slår hårt och brett*, publicerad 2017-05-04, <https://www.svensktnaringsliv.se/fragor/avtalsrorelsen/hamnkonflikten-slar-hart-och-brett_674785.html>, besökt 2018-04-25.

Svenskt Näringsliv, *Så skadas näringslivet i hamnkonflikten*, publicerad 2017-06-16, <https://www.svensktnaringsliv.se/fragor/konfliktregler/sa-skadas-naringslivet-av-hamnkonflikten_679085.html>, besökt 2018-04-26.

Sveriges Radio P4 Göteborg, *”Detta behöver du veta om hamnkonflikten i Göteborg”*, publicerad 2017-06-29, <<https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=104&artikel=6729121>>, besökt 2018-04-15.

Woxenius, Johan, *Stort intresse för kommande konfliktrapport*, publicerad 2018-01-09, <https://www.arbetsmarknadsnytt.se/allmanna_nyheter/stort-intresse-for-kommande-konfliktrapport_703635.html>, besökt 2018-04-27.

Huvudavtal

HA 1973, *Hovedaftale mellem LO og DA*, <<https://lo.dk/wp-content/uploads/2017/03/hovedaftaledalo.pdf>>, besökt 2018-04-11.

HA 1976, *Huvudavtal mellan Svenska Arbetsgivarföreningen och Landsorganisationen i Sverige*, <[http://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_huvudavtal_pdf/\\$File/Huvudavtal.pdf](http://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_huvudavtal_pdf/$File/Huvudavtal.pdf)>, besökt 2018-02-17.

HA 1982, *Huvudavtal SFO-LO/PTK*, <https://www.seko.se/siteassets/pdf-seko.se/bransch-vag-och-ban/dokument-old/huvudavtalet_lo-ptk_1982.pdf>, besökt 2018-02-19.

Huvudavtal (2000), *Huvudavtal mellan Arbetsgivarverket och Arbetstagenssidan: OFR:s förbundsområden inom det statliga förhandlingsområdet sammantagna, Saco-S och Facket för Service och Kommunikation (SEKO)*, <<https://www.arbetsgivarverket.se/globalassets/avtalskrifter/centralaavtal/huvudavtal/huvudavtal-130327.pdf>>, besökt 2018-02-14.

KHA 1994, *Kommunalt huvudavtal; Sveriges Kommuner och Landsting, Arbetsgivarförbundet Pacta*, <<https://skl.se/download/18.67499e1714d75ab25b41b366/1432627481573/KHA+94.pdf>>, besökt 2018-02-16.

SHA, *Särskilt huvudavtal för den offentliga sektorn*, <<https://skl.se/download/18.630e5e7914d14855b52725b9/1430736469904/SHA.pdf>>, besökt 2018-03-12.

Övrigt

Damvad Analytics, *Hamnkonflikten i Göteborg – Vilka kostnader har konflikten gett upphov till?*, <<https://www.arbetsmarknadsnytt.se/incoming/hamnkonflikten-i-goteborg-vilka-kostnader-har-den-gett-upphov-til-710669.html/BINARY/Hamnkonflikten%20i%20G%C3%B6teborg%20-%20vilka%20kostnader%20har%20den%20gett%20upphov%20till-.pdf>>, 2018-05-22.

Eurofound 2009a, <<https://www.eurofound.europa.eu/efemiredictionary/industrialaction-0>>, besökt 2018-03-12.

Eurofound 2009c - <<https://www.eurofound.europa.eu/efemiredictionary/official-conciliation-service>>, besökt 2018-03-14.

Forligsinstitutionen, <<http://www.forligsinstitutionen.dk/meddelelser/2-udsattelse---17-04-2018.aspx>>, besökt 2018-05-18.

International organisation of employers, *Findings of IOE Member Country Survey on the Right to Strike*, <http://www.ioe-emp.org/fileadmin/ioe_documents/publications/Policy%20Areas/international_industrial_relations/EN/2015-03-03_IOE_Study_on_Strike_Action_web_version_.pdf>, besökt 2018-04-12.

Medlingsinstitutet, *Frågor och svar*, <<http://www.mi.se/fragor-och-svar/>>, besökt 2018-03-18.

Medlingsinstitutets årsrapport 2017, <http://www.mi.se/files/PDF-er/att_bestalla/arsrapporter/AR_17.pdf>, besökt 2018-04-15.

Medlingsinstitutets årsrapport 2016, <http://www.mi.se/files/PDF-er/att_bestalla/arsrapporter/AR16_ny.pdf>, besökt 2018-04-23.

Medlingsinstitutets rapport, <https://www.transportforetagen.se/Global/Illustrationer/nyheter/Medlingsinstitutets%20rapport.pdf>, 2017-07-07.

Internationell rätt

Europarådet

Collective Complaint No. 32/2005, *Confederation of the Independent Trade Unions in Bulgaria (CITUB), Confederation of Labour "Podkrepa", European Trade Union Confederation v. Bulgaria*, <<https://rm.coe.int/no-32-2005-european-trade-union-confederation-etuc-confederation-of-in/16807408f4>>, [Collective Complaint No. 32/2005]

European Committee of Social Rights, Conclusion XVIII-1-Spain-Article 6.4, <[European Committee of Social Rights, Conclusion 2014 – Norway – Article 6.4, <\[Council of Europe, European Committee of Social Rights, <<https://www.coe.int/en/web/turin-european-social-charter/european-committee-of-social-rights>>, besökt 2018-04-14.\]\(http://hudoc.esc.coe.int/eng#{%22ESCDcIdentifier%22:\[%222014/def/NO/6/4/EN%22\]}>,\[cit. Conclusion 2014, Norway, Article 6.4\]</p></div><div data-bbox=\)](http://hudoc.esc.coe.int/eng#{%22ESCDcIdentifier%22:[%22XVIII-1/def/ESP/6/4/EN%22]}>,[cit. Conclusion XVIII, Spain, Article 6.4]</p></div><div data-bbox=)

Digest of the Case Law of the European Committee of Social Rights,
<<https://rm.coe.int/168049159f>>,[cit. Digest 2008]

Europeiska unionen

Commission Staff Working Document, *Practices favouring Air Traffic Management Service Continuity*,
<<https://ec.europa.eu/transport/sites/transport/files/swd20170207-practices-favouring-air-traffic-management-service-continuity.pdf>>,[cit. EU-kommissionens rapport (2017)]

Report of the *Committee on Economic Affairs and Development*,
<<http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-XrefViewHTML.asp?FileID=10894&lang=EN>>.

International Labour Organization

254th and 255th Reports of the Committee on Freedom of Association,
<[http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09604/09604\(1988-71-series-B\).pdf](http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09604/09604(1988-71-series-B).pdf)>,[cit. 254th Report No. 1417 & 254th Report No. 1418]

313th Report of the Committee on Freedom of Association,
<[http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09604/09604\(1999-82-series-B\).pdf](http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09604/09604(1999-82-series-B).pdf)>,[cit. 318th Report No. 2018]

317th Report of the Committee on Freedom of Association,
<http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:50002:0::NO:50002:P50002_COMPLAINT_TEXT_ID:2904764>,[cit. 317th Report No. 1971]

320th Report of the Committee on Freedom of Association,
<[http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09604/09604\(2000-83-series-B\).pdf](http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09604/09604(2000-83-series-B).pdf)>,[cit. 320th Report No. 1963 & 321st Report No. 2066]

373rd Report of the Committee on Freedom of Association,
<http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:50002:0::NO:50002:P50002_COMPLAINT_TEXT_ID:3189052>,[cit. 373rd Report No. 3039]

Committee of Experts of the ILO; Freedom of association and collective bargaining (general survey), 1994,
<[http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09661/09661\(1994-81-4B\).pdf](http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09661/09661(1994-81-4B).pdf)>.

Freedom of Association, *Digest of decisions and principles of the Freedom of Association Committee of the Governing Body of the ILO*,
<http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/publication/wcms_090632.pdf>,[cit. Digest 2006]

International Labour Organization, *Committee on Freedom of Association*,
<<http://www.ilo.org/global/standards/applying-and-promoting-international-labour-standards/committee-on-freedom-of-association/lang--en/index.htm>>, besökt 2018-04-30.

Rättsfallsförteckning

Arbetsdomstolen

AD 2015 nr. 70

AD 2006 nr. 58

AD 2003 nr. 46

AD 2003 nr. 25

AD 1984 nr. 91

AD 1982 nr. 31

AD 1980 nr. 15

AD 1945 nr. 62

Arbejdsretten

AT 2007/831

AT 87/081

Europadomstolen

Enerji Yapi-Yol Sen mot Turkiet, no. 68959/01, ECHR 2009-04-21.

National Union of Rail, Maritime and Transport Workers mot Förenade kungariket, no. 30145/10, ECHR 2014-04-08.